

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Kati Viks

**LAPSE RAHALISTE VAHENDITE KASUTAMINE
ÜLALPIDAMISEKS LÄHTUVALT LAPSE VARA
VALITSEMISKOHUSTUSEST**

Magistritöö

Juhendaja *PhD* Tiina Mikk

Tallinn

2024

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. LAPSE VARA VALITSEMISKOHUSTUS	9
1.1. Lapse vara	9
1.2. Vanema varahooldusõigus	10
1.3. Lapsevanema õiguste piirangud teatud varade haldamisel	14
1.4. Vara heaperemeheliku valitsemise põhimõtte	19
2. LAPSE RAHALISTE VAHENDITE KASUTAMISE ÜLALPIDAMISKULUDE KATTEKS	22
2.1. Lapse ülalpidamiseks kasutatavad omavahendid	22
2.1. Ülalpidamiskulude mõiste sisustamine kohtupraktikas	26
2.2. Lapse raha paigutamine krediidasutusse lapsevanema varast eraldi	36
3. VASTUTUS VARA VALITSEMISE KOHUSTUSE RIKKUMISE KORRAL	41
3.1. Lapse vara ohustamine	41
3.2. Vara valitsemisega seonduv aruandluskohustus	45
3.3. Täisealise lapse nõudeõigus lapsevanema vastu seoses varahalduse rikkumisega	50
KOKKUVÕTE	60
SUMMARY	64
KASUTATUD ALLIKAD	67
Kasutatud kirjandus	67
Kasutatud õigusaktid ja eelnõud	70
Kasutatud kohtupraktika	71

SISSEJUHATUS

Läbi aastakümnete on lapsi käsitletud pigem vanemate omandina, nende vanuse tõttu ei ole neid peetud majanduslikus mõttes osavõtjateks ning nende varalisi õiguseid on peetud tulevikku suunatud õigusteks, mis ei ole veel realiseerunud ning seega ei ole peetud kehtivas ajahetkes olulisteks.¹

Rohkem kui ükski teine eraõiguse valdkond on perekonnaõigus seotud ühiskonnas hetkel valitsevate moraal- ja kõlblusnormidega ning sõltuvuses ühiskonna arengust. Perekonna struktuur ja funktsioonid on pidevas muutumises.² Eesti perekonnaseadust on viimastel aastakümnetel korduvalt reformitud. Enne 2002. aastat, millal võeti vastu uus perekonnaseadus, mis muutis lapse hooldusõiguse ja varaga seotud küsimuste regulatsiooni, ei olnud Eesti õigusruumis selget regulatsiooni lapse varade valitsemise kohta. Alates 2010. aasta seaduse muudatustest on oluliselt rohkem arvestatud varaliste õiguste dünaamikaga ja vanema õiguste teostamisega seoses lapse varadega. Sätestatud sai ka võimalikkus lapsevanemale kehtestada aruandluskohustus ning läbi selle teostada kohtupoolset järelkontrolli. Lisaks piirati kohtutele antud laia otsustusruumi seaduse rakendamisel eespool toodud õiguste juures. Antud muudatuste eesmärgiks on olnud ettenähtavus, et juhtumi tõenäoline lahend oleks võimalik seaduse tekstis ette näha.³ Viimane suurem muudatus toimus aastal 2022, mil muudeti kohustatud isiku miinimumelalise määramise arvutamise aluseid, vastamaks Eesti elustandardile ning oleks samas paindlikud.

Vanema ja lapse õigussuhte kõige olulisem osa on hooldusõigus, mille hulgas on muuhulgas kohustus hoolitseda lapse vara eest heaperemeheliku valitsemise põhimõtete kohaselt. Mitte kõiki tehinguid ei või lapsevanem iseseisvalt teha lapse nimel, vaid vajab selleks kohtu luba. Välistatud on tehingud, mille üheks pooleks on laps ja teiseks vanem või kui võib esineda konflikt lapse ja vanema huvide vahel.⁴ Antud piirangud tehingute tegemisel kehtivad ka eestkostja ja eestkostetava vahel. Kohtu nõusolek teatud tehingute tegemiseks on vajalik eelkõige selleks, et kohus kontrolliks, kas tehing vastab lapse huvidele.⁵ Lapse huvi ei ole mitte ainult juriidiline mõiste, vaid kohtul on mõiste sisustamisel suur tõlgendamisvabadus ning see

¹ F. Joireman, S. Protecting future rights for future citizens: children's property rights in fragile environments lk 470, 472. <https://scholarship.richmond.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1214&context=polisci-faculty-publications> (21.10.2023)

² Uusen-Nacke, T., Göttig, T. Perekonnaõiguse seosed teiste tsiviilõiguse valdkondadega. – Juridica 2010/2.

³ Perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri 543 SE, lk 1. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b08d579a-6ae6-7288-be34-fcfd72f84e0/perekonnaseadus> (20.10.2023)

⁴ Perekonnaseadus, RT I, 11.01.2023, 12, § 187, § 188.

⁵ RKTkm, 17.11.2015, 3-2-1-127-15, pp 25.

on igal üksikul juhul menetluses osaleva lapse individuaalseid erinevusi arvestades põhjaliku hindamise tulemus.⁶ Vastavalt PKS § 123 lg 1-le lähtub kohus kõiki vanema ja lapse suhteid puudutavate küsimuste lahendamisel esmajärjekorras lapse huvidest, võttes arvesse kõiki asjaolusid ja asjassepuutuvate isikute õigustatud huve.

Probleemid alaealise lapse rahaliste vahendite kasutamisega eesmärgipäraselt võivad tõstatuda olukorras, kus laps on saanud kas kinke või pärandina olulisemalt varakamaks kui tema vanemad. Lastekaitseeaduse eelnõu väljatöötamiskavatsuses toodi kitsaskohana välja ühena asjaoludest, et reeglina ei toetata lapse kui võrdväärse ühiskonnaliikme kuvandit ja lõpliku otsuse lapse eest teeb üldjuhul lapsevanem.⁷ Kuigi vanematel on kohustus ja õigus hoolitseda oma alaealise lapse eest (PKS § 116 lg 3), on nad samaaegselt kohustatud seda õigust teostama lähtudes lapse huvidest. LaKS-i eelnõu seletuskirja avaldamisest on möödunud üle kümne aasta, kuid sellegipoolest on Eestis alles küllapki suurel määral juurdunud traditsiooniline lapse roll perekonnas ja ühiskonnas, kus lapse positsioon on madalam kui täiskasvanul. Antud suhtumine viib eelduslikult ka selleni, et lapse varadesse suhtutakse kui enda omadesse ning tehakse otsuseid iseendast lähtudes, mitte lapse parimatele majanduslikele huvidele mõeldes. Samas võib olla põhjendatud lapse rahaliste vahendite kasutamine ülalpidamiskulude katmiseks mitmetes olukordades, peegeldades keerulist tasakaalu lapse parimate huvide ja vanemate kohustuste vahel. Selliseks asjaoluks võib olla lastevanemate raske majanduslik seisukord, mis seab ohtu igapäevase heaolu. Sellises situatsioonis võib lapse vara aidata perekonnal raskustest üle saada, tagades lapsele stabiilsema elukeskkonna. Teiseks võib lapsevanema surma korral lapse elustandard järsult muutuda, eriti kui surnud vanem oli pere peamine sissetulekuallikas. Lapse varade kasutamine võib sellisel juhul olla õigustatud, et säilitada harjumuspärane elukvaliteet, mis oli enne vanema surma.

Lapse varalt saadavat tulu võib kasutada tema ülalpidamiseks vastavalt PKS § 132 lg 1 sätestatud piirangutele. Esiteks tuleb lapse varalt saadavat tulu kasutada varal lasuvate sissenõutavaks muutunud kohustuste täitmiseks ning katta vara korrapärase valitsemise kulud. Ning teiseks, kui seda tulu ei ole vaja lapse varakulude või ülalpidamise jaoks, võivad vanemad kasutada järelejäänud vahendeid enda ja lapse alaealiste vallaliste õdede-vendade ülalpidamiseks. Seda tingimusel, et muud rahalised vahendid nende kulude katmiseks puuduvad. Riigikohus on varasemalt selgitanud, et PKS § 132 lg 1 järgi lapse ülalpidamiseks

⁶ Uusen, Nacke, T. Tsiviilkohtumenetluse seadustik III. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2018. Juuraveeb veebiväljaanne kommentaar § 555.

⁷ Seletuskiri lastekaitseeaduse eelnõu juurde, lk 6. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Lapse_oigused_ja_heolu/seletuskiri.pdf (20.10.2023)

lisaks vanemate ülalpidamiskohustuse täitmisele kasutada üldjuhul lapsele kuuluva eseme vilju, kuid mitte eset asendavat hüvitist.⁸ Seega lapse varast saadavat tulu võib kasutada ülalpidamiseks, kuid üldjuhul see ei tohiks asendada vanema kohustust tagada lapsele vajalik ülalpidamine. Lapse ülalpidamiskohustuse vähendamise võimalust lapse vara arvelt seoses elatise nõuetega on Eesti õiguskirjanduses käsitlemist leidnud napisõnaliselt.⁹ On välja toodud, et vanem peab hoolimata oma halvast varalisest seisundist üldjuhul andma lapsele ülalpidamist seaduses sätestatud miinimummääras. Antud artiklis viidatakse kohtulahendile kus leiti, et elatise välja mõistmisel tuleks kohtul selgitada välja, kas lapse vajadused võivad olla kaetud lapse enda varaga ning kas selle arvelt võiks väheneda lapsevanema ülalpidamiskohustus.

Perekonnaseaduse § 130 sätestab lapsele kuuluva raha paigutamise vara heaperemeheliku valitsemise põhimõtete kohaselt, kui seda ei tule kulutada lapse ülalpidamiskulude katteks, järgides §-s 186 sätestatut. Paragrahv 186 kohaselt, kui eestkostetava raha ei ole vaja tema ülalpidamiseks, vara valitsemiseks või muude jooksvate kulude katmiseks, peab eestkostja selle paigutama Eesti või mõne teise lepinguriigi krediidasutuses oma varast eraldi. Seaduse üheks eesmärgiks oli antud sätete lisamisel ebaselguse likvideerimine ning võimaliku lahendi ettenägemine seaduse tekstis.¹⁰ Samas sätestab seadus ka selgelt, et vanematel on peamine kohustus ja vastutus oma lapse ülalpidamise eest hoolitseda (PKS § 97 lg 1).¹¹ Perekonnaseaduse kontekstis on lapse ülalpidamise vastutus selgelt määratud lapsevanematele. Johtuvalt sellest on antud töö esimene eesmärk defineerida ja analüüsida ülalpidamiskulude mõistet seoses lapse rahaliste vahenditega. See hõlmab olemasoleva seadusandluse ja kohtupraktika põhjaliku uurimist, et mõista, kuidas kohtud tõlgendavad ja rakendavad ülalpidamiskulude katmist lapse varadest. Töö eesmärk on selgitada välja, millised kulud loetakse mõistlikeks ja seaduslikult lubatud ülalpidamiskuludeks.

Perekonnaseaduse § 131 lg 1 lähtuvalt peab lapse nimel tehingute tegemiseks olema vanematel kohtu nõusolek samadel juhtudel kui ka eestkostjal. Sama seaduse § 194 lg 2 kohaselt on eestkostjal aruandekohustus seoses eestkostetava vara valitsemisega. Aruandekohustuse eesmärgiks on teostada järelkontrolli, millega on täiendavalt võimalik tagada, et saadud rahalised vahendid on kasutatud laste huvides. Aruande määramisel on ka varjatunud eesmärgid- tõsta vastutustunnet eestkostetava varaga tegutsemisel ning samas näidata ka

⁸ RKTkm, 17.11.2015, 3-2-1-127-15, pp 26.

⁹ Uusen-Nacke, T Ülalpidamisnõue kohtuveskis.

Kas ja mis ulatuses rakendub alaealise lapse ülalpidamisasjades uurimisprintsip? *Juridica* 6/2023, lk 491-492.

¹⁰ Perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri 543 SE, lk 1. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b08d579a-6ae6-7288-be34-fcffd72f84e0/perekonnaseadus> (20.10.2023)

¹¹ Perekonnaseadus, RT I, 11.01.2023, 12.

eeskostjale, et kohtul on võimalus nende tegevust jälgida.¹² Perekonnaseaduse alusel on lapsevanema aruandekohustus täiendavalt reguleeritud veel kahe sättega. Paragrahv § 136 lg 2 kohaselt, mis sätestab, et kui lapse vara on ohus, võib kohus teha vanematele ettekirjutuse lapse vara nimekirja ja vara valitsemise aruande esitamiseks. Ning PKS § 141 kohaselt vanema hooldusõiguse lõppedes või peatudes on vanem kohustatud esitama nõudmisel vara valitsemise aruande. Töö teine eesmärk on uurida, kuidas kohaldavad kohtud seadusest tulenevat aruandluskohustust lapsevanemate puhul, millised on kohtu poolt määratud aruandekohustuse nõuded ja tingimused ning kuidas need aitavad tagada lapse varaliste huvide kaitset.

Kolmandaks eesmärgiks on välja selgitada, millised on täisealise lapse võimalused esitada nõudeid oma vanema vastu, kui lapsevanem ei ole majandanud lapse varadega heaperemehelikult või ei ole kasutanud vastavalt seaduse sätetele või kohtumäärusele. Ning leida vastus ka küsimusele, kas ja millises ulatuses lapsevanem vastutab lapse varade kasutamise eest.

Selleks, et leida vastused püstitatud küsimustele on töö auto jaganud töö kolmeks peatükiks. Esimeses peatükis käsitletakse vanemate õigusi ja kohustusi seoses lapse vara ning selle haldamisega, nii Eestis kui Eestile sarnase õigussüsteemi, Saksa õiguses. Saksa õigus on tugevalt mõjutanud kogu maailma, sh ka Eesti seaduseid. Seda mitte ainult üksikute õigusnormide osas, vaid kogu õigussüsteemi suhtes. Seda arvesse võttes, et mõista Eesti õigusnormi tähendust ja eesmärki tuleks uurida ka vastavasisulist Saksa õigusnormi.¹³ Riigikohus on olnud seisukohal, et Eesti seaduse eesmärgi ja mõtte väljaselgitamisel on Saksa õiguskirjandus ja kohtupraktika asjakohane. See kehtib esmajoonel olukorras, kui meil sätte rakenduspraktika puudub, kuid mujal on see sarnase sätte puhul välja kujunenud.¹⁴ Antud peatüki eesmärgiks on püstitatud probleemi esiletoomine ning järelduste tegemine.

Teises peatükis selgitab töö autor välja, mida loeb kohus mõistlikeks ülalpidamiskuludeks lapse varaliste vahendite arvelt. Praegune seaduse sõnastus sellisel kujul ei anna ühest vastust ning jätab kohtutele laia tõlgendamisruumi. Kui seaduses ei ole selgesõnaliselt sätestatud, mis on võimalikud ülalpidamiskulud lapse vara arvelt, võib see tekitada mitmeid probleeme lapse

¹² Kark, K. Piiratud teovõimega täisealise isiku huvide eestkoste seadmisel Eesti kohtupraktikas. Juhendaja: Olm, A. Magistr töö, Tallinn 2013, lk 5. <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/8e0eeb1d-925e-413c-bc08-6d1a65439258/content> (21.10.2023)

¹³ Pärnamägi, I. Saksa mõju Eesti õiguses. Õiguskeel 1/2014, lk 3. <https://www.just.ee/media/259/download> (27.10.2023)

¹⁴ RKTko 21.12.2004, 3-2-1-145-04, p 39; RKTko 7.12.2011, 3-2-1-123-11, p 15; RKTko 19.12.2012, 3-2-1-165-12, p 48.

õiguste kaitses. Võimalikud tõlgendamiserinevused seaduse rakendamisel võivad põhjustada konflikte vanemate ja laste vahel, eriti kui laps saab täisealiseks ja hakkab oma varalisi õigusi hindama.

Viimases peatükis analüüsib töö autor kohtumääruseid, saamaks vastust küsimusele, kas seaduses sätestatud võimalus määrata lapsevanemale aruandluskohustus saadud rahaliste vahendite kohta on kohtu poolt eelpool toodud sätete puhul pigem lapsevanemale määratav kohustus või mitte. Lisaks sellele uurib töö autor, kas ja millistel tingimustel saab täiskasvanud laps esitada lapsevanema vastu nõudeid, kui lapsevanem ei ole lapse vara nõuetekohase haldamise kohalt valitsenud või kasutanud rahalisi vahendeid vastuolus seadusega. Uurimisküsimusele vastust leides tugineb töö autor oma eelmises peatükis tulnud „ülalpidamiskulude“ mõiste sisustamisel saadud tulemustele.

Uurimaks, kuidas kohtud kohaldavad lapsevanematele PKS § 130 koosmõjus PKS § 186 analüüsib töö autor kohtulahendeid alates 2010. kuni käesoleva aastani. Töö autor analüüsis töö kirjutamise raames ülalpidamiskuludega seoses 94 määrust, mis hõlmas nii maakohtu, ringkonnakohtu kui riigikohtu määruseid. Lapse vara ohustamisega, aruandluskontrolli määramise ning lapse võimaliku nõude osas lapsevanema vastus analüüsis töö autor läbi kõik leitavad lahendid. Kohtulahendite leidmiseks kasutas autor Riigi Teataja kohtulahendite otsingumootorit xLaw. Märksõnaga "PKS § 130" andis süsteem maa- ja halduskohtute lahendeid 72, ringkonnakohtu lahendeid 12 ning riigikohtu lahendeid 6. Töö autor töötas läbi kõik leitud lahendid teise peatüki „ülalpidamiskulude“ mõiste sisustamiseks ning raha paigutamise määramiseks. Kolmanda peatüki kirjutamisel otsingutulemused seoses vara ohustamisega otsitud sätted „PKS 136 lg 2“ andis kolm kohtuasja, „PKS § 134 lg 1“ andis teemakohaseid määruseid kaks. Otsingu tulemuses kajastuvad ülejäänud määrused hõlmasid hooldusõiguse äravõtmist või -piiramist ning ei ole teemakohased. Vara väljaandmist reguleeriv PKS § 141 andis tulemuseks 1 kohtumääruse, mida saab töös käsitletud. Analüüsitud lahendite põhjal toob autor välja milline on kohtupraktika ülalpidamiskulude määramisel, mis võimaldab teha üldistavaid järeldusi. Lisaks võimaldab uurimine välja selgitada, milline on tavapärane praktika ning erinevuste korral võimalikud põhjused.

Töös kasutatakse kombineeritud uurimismeetodeid, mis aitavad selgitada välja eespool sätestatud eesmärgid. Uuringu peamiseks meetodiks on õigusdogmaatiline analüüs, võrdlev ja empiiriline meetod. Õigusdogmaatiline meetod aitab tuvastada asjakohased õigusallikad ning määratleda töö autoril sätete rakendamisest tulenevad võimalikud kitsaskohad. Eesti

õigusnormide tõlgendamiseks ning täiendavaks sisustamiseks kasutab töö autor võrdlevat meetodit. Saksa tsiviilseadustikus (Bürgerliches Gesetzbuch edaspidi BGB)¹⁵ neljas osa on olnud eeskujuks Eesti perekonnaõigusele. Võrdleva meetodi abil saab töö autor täiendada oma argumentatsiooni ning ka eesmärgiga saada sisendit soovitude väljatöötamiseks. Empiirilist meetodit kasutab töö autor, et analüüsida kohtupraktikat tulenevat töö eesmärkidest, et leida vastust uurimisküsimustele. Töö ülesehitusel lähtutakse deduktiivsest lähenemisest.

Töös on allikatena lisaks Eesti seadustele ja õiguskirjandusele, magistri-ja doktoritöödele, kasutatud Saksa tsiviilseadustiku. Saksa regulatsiooni ülevaate tegemisel uuriti riigi seadusandlust ja seaduse kommenteeritud väljaandeid, artikleid, raporteid ja õpikut. Mõnede välisriikide regulatsioon on ülevaateks välja toodud näitena, teadvustamaks kehtivaid üldiseid aluseid, mida saaks kohaldada ka Eestis, kuid millel töö autor detailsemalt ei peatu.

Eesti õiguskirjanduses ei ole töö autori uurimisküsimused antud suunast lähtuvalt käsitlemist leidnud. Eelpool välja toodud Nacke artikli puhul on pelgalt viidatud võimalikkusele lapse vara arvelt lapse ülalpidamise kohustuse vähendamisele, kuid seda seonduvalt lahus elava lapsevanema poolt võimaliku elatise maksmise vähendamisega seonduvalt. Alaealise nimel tehtavatest tehingutest saadavate vahendite kasutamise kontrollitavust on käsitlenud Annika Grauber oma 2019. aasta magistritöös . Grauber on oma töös võrrelnud eestkostjale ja lapsevanemale määratud aruandluskohustust ning analüüsinud kas nende eristamine on põhiseaduspärane.¹⁶ Lapse võimalikku nõuet lapsevanemale seoses varade üleminekuga lapsele täiskasvanuks saades ei ole Eesti õiguskirjanduses kajastamist leidnud.

Märksõnad: ülalpidamiskohustus, hooldusõigus, varaline õigus, vara, lapse õigused, esindusõigus.

¹⁵ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) BGB Ausfertigungsdatum: 18.08.1896. Neugefasst durch Bek. v. 2.1.2002 I 42, 2909; 2003, 738; zuletzt geändert durch Art. 34 Abs. 3 G v. 22.12.2023 I Nr. 411 Kättesaadav veebis: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/index.html>

¹⁶ Grauber, A. Kohtu nõusolekul alaealise nimel tehtavatest tehingut saadavate rahaliste vahendite kasutamise kontrollitavus. Juhendaja: Evelin Pärn-Lee, MA., Kaasjuhendaja: Piret Mõistlik, MA. Magistritöö. Tallina Tehnikaülikool. 2019. <https://digikogu.taltech.ee/et/Download/f025731c-0f40-484e-a41e-6909372b2eb3> (21.10.2023)

1. LAPSE VARA VALITSEMISKOHUSTUS

1.1. Lapse vara

Kuna alaealine laps on õigusvõimeline TsÜS § 7 lg 1 kohaselt, on tal ka õigus vara omandada. Vara pärineb üldiselt kolmandate isikute poolt tehtud varalistest eraldistest, näiteks pärandi teel saadud vara või siis kolmanda isiku poolt kingitud varad.¹⁷ TsÜS § 66 kohaselt on vara isikule kuuluvate rahaliselt hinnatavate õiguste ja kohustuste kogum ehk kõik isikule kuuluvad asjad, sh vallasasjad ja kinnisasjad, kõik õigused ja hüved kui need on rahaliselt hinnatavad.¹⁸ Käesolevas töös käsitletakse kohtu loal tehtavate tehingutega seonduvat vara, milleks on analüüsitud lahendite puhul: kinnisvara, osaühingu osad, kogumispensioni osakud, arvelduskonto, hoiusekontod, aktsiad ja väärtpaberid.

Kogumispensionide seaduse (KoPS) § 28 lg 1 kohaselt osakuomaniku surma korral lähevad osakud üle pärijale. Sama sätte teine lõige näeb ette, et pärijal on õigus kanda päritud osakud oma pensionikontole või võtta tagasi käesolevas seaduses sätestatud tingimustel ja korras. Avaldus osakute ülekandmiseks või tagasivõtmiseks on ühepoolne tehing tsiviilseadustiku üldosa seaduse tähenduses. KoPS § 31 lg-st 11 tuleneb, et kui pensionifondi osakud pärib piiratud teovõimega pärija, esitab käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud avalduse tema seaduslik esindaja, kellel peab olema perekonnaseaduse § 131 lõikes 1 või § 188 lõike 1 punktis 8 sätestatud juhul kohtu nõusolek.

Erinevalt Eesti seadusandlusest Saksa tsiviilseadustiku kohaselt eristatakse lapse sissetulekute allikaid: varadelt tulenev sissetulek, töötasu ning ettevõtlusest tulenev sissetulek (BGB § 1649). Varadelt tulenevat sissetulekut võib kasutada, kui varalist tulu jääb üle peale vara nõuetekohase haldamise ja lapse enda ülalpidamise kulude mahaarvamist, ka vanematele ja õdedele-vendadele. Lõikes 2 puudub alus või õiguslik alus lapse töö- või ettevõtlustulu kasutamiseks vanemate või õdede-vendade kasuks, seda võib teha juhul kui selle arvelt on suurendatud lapse varasid, millelt saadakse tulu ning sellest tekivad ülejäägid.¹⁹

¹⁷ Lüderitz, A. lk 316.

¹⁸ Paal, K. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura: Tartu, 2023. Veebiväljaanne juuraveeb.ee. § 66 kommentaar.

¹⁹ Hau, W. Poseck, R. BeckOK BGB, 67. Edition, Stand 01.08.2023. C.H.BECK München 2023, Rn 13
Kättesaadav veebis: https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fkomm%2Fbeckokbgb_67%2Fcont%2Fbeckokbgb.htm
(02.11.2023).

Saksa tsiviilseadustikus kehtib lapse vara vahendite eest omandatud asjade suhtes surrogatsioon ehk omandatud vallasasjad ja üleantavad õigused muutuvad vahetult lapse omandiks või õiguseks, mis teenib lapse vara kaitsmise eesmärki.²⁰ Selle põhimõtte kohaldamisala on kitsam, kui sõnastusest nähtub. Kuid niivõrd, kuivõrd see säte kohaldub, toob see kaasa omandamistehingu subjekti *ex lege* muutuse: laps astub õigustoimingus omandajaks määratud vanemate asemele. Nõude eelduseks on, et vanemad ostavad lapse vara eest enda nimel lapsele muud vara, milleks on vallasvara või väärtpaberid²¹. Siia alla kuulub ka lapse vara müügist saadud rahaliste vahendite lugemine lapse varaks. BGB § 1646 praktiline tähtsus tuleneb asjaolust, et vanemad käsitlevad sageli oma ja lapse vara kui ühist üksust.

Surrogatsioonipõhimõtte kehtib Eestis nii eelpärijalt järelpärijale vara üle andmisega, kaaspärijate ühisusel, abikaasade ühisvarale kui ka seltsinguvarale.²² Pärimisseadus sätestab asjaõigusliku surrogatsiooni, et säilitada pärandvara majanduslik väärtus. See tähendab, et kõik, mille on pärandvara alusel omandanud kaaspärijad või mis on saadud pärandvarast või hüvitisena pärandvarasse kuuluva eseme hävimise, kahjustamise või äravõtmise korral, liidetakse automaatselt pärandvarasse.²³ Vallasasja segamise ja ühendamise suhtes kehtib asjaõigusliku surrogatsioon, mille kohaselt üks ese astub seadusest tulenevalt teise asemele ning senised õigussuhted jäävad tänu sellele püsima.²⁴ Kuigi lapse vara puudutavate sätete juures ei ole eriregulatsiooni seoses lapse rahaliste vahendite eest vara soetamisega, leiab töö autor et lähtuvalt analoogia korras saab lugeda surrogatsioonipõhimõtet ka siin kohalduvaks.

1.2. Vanema varahooldusõigus

Aastakümneid on rahvusvahelised organisatsioonid tegutsenud vanemlike kohustuste ühtlustamise eest, et parandada laste õiguslikku seisundit. ÜRO, Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi ja Euroopa Nõukogu egiidi all on koostatud mitmeid rahvusvahelisi konventsioone. Euroopa Liit on ühtlustanud ka eeskirjad, mis käsitlevad kohtualluvust ning

²⁰ Lüderitz, A. lk 317, BGB § 1646.

²¹ Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 10, Familienrecht II § 1589- 1921, 9. Auflage 2024, § 1646 Rn 1-5. Kätesaadav veebis: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FMueKoBGB_9_Band10%2Fcont%2FMueKoBGB%2E10%2Ehtm (31.01.2024).

²² Saare, K- Võlaõigusseadus III. Kommenteeritud väljaanne, § 589, 3.4.3. PärS § 156 lg 1, § 52 lg 2, § 130, 156 lg 1. PKS § 25.

²³ Mikk, T. Pärimisõigus 2., täiendatud trükk Tallinn, 2012, lk 137; Varul, P. Asjaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne, Juura 2014, § 77, 3.4.4., § 107 3.5.4.

²⁴ Kullerkupp, K. Asjaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne, § 107 3.5.4.

vanemlike kohustusi käsitlevate kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist.²⁵ Lapse õiguste konventsioon on kõige laialdasemalt ratifitseeritud rahvusvaheline dokument²⁶ ning konventsiooni sisu on vabatahtlikult heaks kiitnud 196 riiki²⁷, mh on Eesti selle vastu võtnu 26.09.1991.²⁸ ÜRO lapse õiguste konventsioon on dokument, mis määratleb ülemaailmselt tunnustatud õigused lastele. See konventsioon tagab, et lapsed saavad vabalt oma arvamusi avaldada ja teha ettepanekuid otsuste kohta, mis mõjutavad nende elu, et tagada lastele parem kaitse ning vajalik hoole ja toetus. Lapse õigused on osa inimõigustest ja kehtivad kõikidele lastele sõltumata nende vanusest, soost, rahvusest või muudest erisustest. Lapse õiguste konventsiooni loomisega sooviti meelde tuletada täiskasvanutele, et laps on isiksus oma õigustega, nagu iga täiskasvanu. Konventsiooniga ühinemine lõi Eestis õigusliku aluse lapse õiguste põhimõtete kaitsmisele ja edendamisele ning laste võrdsete kodanikena väärtustamisele. Eestis reguleerivad laste ja vanemate suhteid põhiseadus,²⁹ perekonnaseadus ning lastekaitseadus³⁰, mis sisaldab enamikku LÕK-is nimetatud printsiipidest ning loetleb rahvusvaheliselt tunnustatud õigused ja kohustused.³¹

LÕK artikkel 1 kohaselt mõistetakse lapse all iga alla 18 aastast inimolendit. Lapseks loetakse õiguskorras tsiviilseadustiku üldosa seaduse (edaspidi TsÜS) tähenduses alaealist (TsÜS § 8), mis selgitab lapseks olemist isiku täieliku teovõime kaudu, mille saab isik 18-aastaselt.³² Perekonnaseaduse tähenduses on lapse mõiste oluliselt laiem kui vaid kuni 18-aastaseks saanud isik, kuna perekonnaõigus reguleerib lapse ja vanema vahelisi õigussuhteid ka peale lapse täisealiseks saamist.

Suurimad muudatused Eesti perekonnaseaduses tõi kaasa 2010 aasta uus perekonnaseadus, milles võrreldes varasema perekonnaseadusega pööras oluliselt rohkem tähelepanu perekonnasuhte nõrgema osalise (alaealine laps, varatu abikaasa) seisundile.³³ Antud perekonnaseaduse muudatust hakati ette valmistama juba aastal 1996. 2010. aasta muudatused tõid laste puhul

²⁵ Boele. Woelki, K. Braat, B. Curry-Sumner, I European Family law in action Volume III: Parental Responsibilities. Antwerp-Oxford. Intersentia. preface. https://assets.budh.nl/open_access/fenr/boeken/european_family_law_in_action.pdf (10.10.2023)

²⁶ McCall-Smith, K. To Incorporate the CRC or not-is this really the question? lk 4. https://www.pure.ed.ac.uk/ws/portalfiles/portal/70386165/Final_for_SSRN_To_incorporate_the_CRC_or_not_15_August_2018.pdf (22.10.2023)

²⁷ UN Treaty Body Database, Ratification Status for CRC - Convention on the Rights of the Child.

²⁸ Lapse õiguste konventsioon, RT II 1996, 16, 56.

²⁹ Eesti Vabariigi põhiseadus, RT I, 15.05.2015, 2, § 27.

³⁰ Lastekaitseadus, RT I, 06.01.2023, 15.

³¹ Lastekaitse liit. Laste õigused, 2005, lk 71.

³² Tsiviilseadustiku üldosa seadus, RT I, 20.06.2022, 33, § 7, 8.

³³ Perekonnaseadus 543 SE, Perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri, lk 2. Kättesaadav veebis: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b08d579a-6ae6-7288-be34-fcfd72f84e0/perekonnaseadus> (21.11.2023)

sisse täiesti uue mehhanismina erieestkoste ning järelevalve eestkostja tegevuse üle viidi kohaliku omavalitusesse pealt kohtu vastutusse, mille eesmärgiks oli kaitsta senisest paremini lapse huve lapse ja vanema varaliste tehingute osas.³⁴ Enne muudatusi oli perekonnaõiguslikes asjades otsustusorganiks omavalitsus, mis tähendas, et vanem pidi olulisemate tehingute tegemiseks saama eestkosteasutuse ehk omavalitsuse nõusoleku. Omavalituse sotsiaaltöötaja pidi hindama võimalikke majanduslike ja juriidilisi riske, mis võisid tekkida lapse vara võõrandamise, pärandist loobumise või muu varaga seotud toiminguga. Eestkostega seotud aruandluse eest olid vastutavaks kohaliku omavalitsuse sotsiaalala spetsialistid. Eriestkostja funktsiooni sisse toomine ilma järelevalve tegevuse kontrolli üle viimist kohtule, oleks tähendanud formaalset vastuolu funktsiooni teostaja ja selle täitmise üle kontrolli teostamise seisukohalt kuna eestkostet teostati vahel mõne omavalitsuse ametniku poolt. Uue eelnõu kohaselt anti kogu eestkoste seadmise ja menetlemisega seotud funktsioonid kohtute pädevusse.³⁵

Hooldusõiguse käsitus eristab isiklikke ning varalisi õiguseid. PKS § 116 lg 2 järgi kuulub õigus hoolitseda lapse vara³⁶ eest tema hooldusõiguslikele vanematele, kes on vara valitsejad ning lapse esindajad varaga seotud tehingutes. Seda nii Eesti perekonnaseaduses kui meie õigussüsteemi alustalast Saksamaa perekonnaseaduses.³⁷ PKS § 120 lg 1 kohaselt on lapsevanematel ühise hooldusõiguse korral ka ühine lapse seadusjärgne esindusõigus. Esindusõiguse idee on kaitsta last, et ta ei sõlmiks endale kahjulikku tehingut.³⁸ PKS § 120 lg 1 kolmas lause annab võimaluse kokku leppida esindusõiguse teostamise korralduses, mis laieneb ka muude ühise hooldusõigusega seotud küsimuste otsustamisele.³⁹

Vanem saab lapse seadusliku esindajana teha tahteavalduse lapse nimel, kuid perekonnaseadus osade tehingute tegemiseks on perekonnaseadusest tulenevad lisanõuded. Perekonnaseaduse § 120 sätestab hooldusõigusliku vanema esindamise õigused ja piirangud. Lõike 6 kohaselt ei või vanemad last esindada juhtudel, kui see on keelatud eestkostjal sama seaduse § 180 kohaselt. Lähtuvalt PKS § 120 lg 6 sõnastusest võrdustakse eestkostja ning lapsevanem PKS § 180

³⁴ Perekonnaseaduse eelnõu sotsiaalsete mõjude analüüsi aruanne, Tartu 2008. lk13, 33 p 25.. https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2014/11/Perekonnaseaduse_eeln-u_sotsiaalsete_m-jude_anal-si_aruanne.pdf (01.11.2023)

³⁵ Ibid, lk 33, p 25.

³⁶ Tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 66 järgi vara on isikule kuuluvate rahaliselt hinnatavate õiguste ja kohustuste kogum.

³⁷ Pärnamägi, I. lk 1.

³⁸ Uusen-Nacke, T. Perekonnaõiguse seosed teiste tsiviilõiguse valdkondadega. Juridica II/2010, lk 91.

³⁹ RKTK, 22.11.2017, 2-16-5794, pp 16.

toodud juhtudel. Nendeks on tehingud, mille puhul võib tekkida huvide konflikt, välja arvatud juhul, kui antud tehingust ei teki lapsele otseseid tsiviilkohustusi.

Ka BGB varasema käsitlemise kohaselt oli vanematel lapse vara suhtes kasutusvaldus ja -õigus, mis võimaldas lapse varast saadavate sissetulekute vaba kasutamist. Üldiselt vanemate vastutustunne hoidis neid omakasupüüdlisust kasutamisest.⁴⁰ Kuigi tänapäeval on vaieldamatu, et lapsed on õigussubjektid ja põhiõiguste kandjad, siis mida väiksem laps, seda tõenäolisem tema „objektiseisund“. Seega lapse õigusliku positsiooni saab kaitsta sellega, kui hooldusõigust omavate isikute järelle valvatakse (järelvalvet ja kontrolli käsitleb töö autor kolmandas peatükis).⁴¹

Mõiste „vanemlik vastutus“ hõlmab kõiki lapse isikuga või varaga seotud õiguseid ja kohustusi, mis on antud füüsilisele või juriidilisele isikule kohtuotsusega, seaduse alusel või õigusliku toimega kokkuleppega sealhulgas nii hooldusõigust kui suhtlusõigust. Perekonnaõiguse põhikontseptsioon vanemliku hooldusõiguse suhtes hõlmab lapse isikuhooldust ja lapse vara eest hoolitsemist. Sarnane põhimõte on ka Saksa tsiviilseadustikus sätestatud.⁴²

Riigi ja kohaliku omavalitsuse üksuste ametiasutused ja nende ametiisikud ning avalik-õiguslikud ja eraõiguslikud juriidilised isikud peavad vastavalt oma pädevusele toetama lapsevanemat või last kasvatavat isikut lapse õiguste ja heaolu tagamisel (LasteKS § 7 lg 2). Viimase termini „laste heaolu“ mõistmisel on äärmiselt oluline koht, kuna lapse heaolu tagamine on nimetatud Lastekaitseaduse peaesmärgina juba esimeses paragrahvis. Alljärgnevast tööst nähtub, et mõiste „laste heaolu“ on ka üks peamistest teguritest, mida kohus oma otsuste tegemistel lähtub. Lastekaitseaduse eelnõu seletuskirjas tuuakse välja loetelu teguritest, mis võiks olla lapse heaolu defineerimisel olulised.⁴³ Käesoleva töö raames oleks neist uurimisküsimustele vastuse leidmisel oluline loetelus „majanduslik heaolu“, mille all esitatud näitajad puudutavad näiteks sissetulekuid, toetusi, tööhõivet, elamistingimusi, tarbimist ja kulutusi ning eluaset. Mõiste „heaolu“ puhul on selle sisu avamisel võimalik eeskujuks võtta PKS-i § 134 lõikes 1 sätestatud (kehaline, varaline, vaimne ja hingeline heaolu), kuid samas pole see piisavalt lai, et lapse vajadusi katta. Mõiste „lapse heaolu“ hõlmab kõiki aspekte mis on vajalikud lapse igapäevaeluks ja arenguks, nagu peresuhted, turvaline ja arengut

⁴⁰ Lüderitz, A. 15. Perekonnaõigus. Juura: Tallinn, 2005. lk 323.

⁴¹ *Ibid*, lk 286-287.

⁴² Dethloff, N, Martiny, D. Parental Responsibilities- Germany. <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/Germany-Parental-Responsibilities.pdf> (23.10.2023)

⁴³ Seletuskiri lastekaitseaduse eelnõu juurde, lk 16-17.

toetav elukeskkond ning ka avalikud teenused ja toetus, mida pakuvad riik ning kohalikud omavalitsused, mis aitavad last toetada. Kehtivad seadused lapse heaolu tagamist ei reguleeri ega defineeri ega anna ka sisulist lahendust, kuidas seda defineerida. Defineerimisel lähtutakse perekonna sotsiaalmajanduslikust, objektiivsetest majanduslikest indikaatoritest ning subjektiivsetest hinnangutest olukorrale ja võimalustele.⁴⁴

Euroopa Komitee Ministrite Nõukogu kohaselt on vanemlikud kohustused - kohustuste ja volituste kogum, mille eesmärk on tagada lapse moraalne ja materiaalne heaolu, eelkõige hoolitsedes lapse eest, tema hariduse, ülalpidamise, õigusliku esindamise ja vara halduse eest, lähtudes lapse parimatest huvidest.⁴⁵ Perekonnaseaduse § 123 lg 1 järgi teeb kohus kõiki vanema ja lapse suhet reguleerivaid lapsesse puutuvaid asju läbi vaadates esmajoones lapse huvidest lähtuva lahendi, arvestades kõiki asjaolusid ja asjaomaste isikute õigustatud huvi. Lähtuda tuleb nii lapse hetkeolukorrast, kuid samas peaks arvestama ka lapse tuleviku seisukohast parimate huvidega.⁴⁶ See on ajas muutuv mõiste, mille sisustamine sõltub nii ühiskonnas kehtivatest väärtustest kui ka kõnealuse lapse vajadustest ning tema hetkeolukorrast. Lapse heaolu mõiste kohta on ka Saksa õiguskirjanduses öeldud,⁴⁷ et see on suunatud konkreetse lapse individuaalsusele ja seda on veelgi raskem tõlgendada ja konkretiseerida kui muid üldklausleid. Mõiste "lapse heaolu" keerukus ja subjektiivsus on olulised aspektid, millega kohus peab oma otsustes arvesse võtma. Lapse heaolu mõiste laius ja selle kohandatavus iga lapse ainulaadsetele vajadustele ja olukorrale tähendab kohtu jaoks, et iga lapse puhul tuleb arvestada tema unikaalseid asjaolusid ja vajadusi. Lapse heaolu ei ole standardne mõõdupuu, vaid midagi, mis tuleb kindlaks teha ja tõlgendada lapse konkreetset olukorda arvestades, mis nõuab kohtult põhjalikku arusaamist lapse isiklikust kontekstist ja vajadustest. Seetõttu on selle tõlgendamine ja konkretiseerimine keerulisem kui paljude teiste õiguslike standardite puhul, mis võivad olla selgemalt määratletud.

1.3. Lapsevanema õiguste piirangud teatud varade haldamisel

⁴⁴ *Ibid*, lk 17.

⁴⁵ Commission on European Family Law. PRINCIPLES OF EUROPEAN FAMILY LAW REGARDING PARENTAL RESPONSIBILITIES Kättesaadav veebis: <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-PR-English.pdf> (15.11.2023)

⁴⁶ Luhamaa, K. Universal Human Rights in National Contexts: Application of International Rights of the Child in Estonia, Finland and Russia. Doktoritöö, 2015, Tartu Ülikool, lk 68.

⁴⁷ Lüderitz, A. lk 287. vt ka viide

Lapse vara haldamisel kohalduvad lapsevanemale piirangud seoses teatavate varadega. Haldamise õigus ja kohustus lapse vara valitsemisel ei hõlma vara, mille laps on omandanud pärimise teel või kinketehingu alusel, kui pärandaja või kinkija on määranud, et üks vanem või kumbki vanem ei või seda vara valitseda. Ka ulatuslikumate õiguslike tagajärgedega tehingute jaoks on lisaks vanema tahteavaldusele vajalik ka kohtu nõusolek (vt PKS § 130, § 131 lg 1, §-d 187 ja 188), seda muuhulgas ka pärimisasjades.⁴⁸ Kuna perekonnaseadusest ega tsiviilkohtumenetluse seadustikust ei tulene, et lapse nimel tehingu tegemiseks nõusoleku andmise menetluse algatab kohus üksnes õigustatud isiku või asutuse avalduse alusel, saab kohus TsMS § 476 lg 1 järgi algatada ka omal algatusel.⁴⁹ Avalduse esitamine on erinev olukorrast, kus isik või asutus annab kohtule infot selleks, et kohus võiks algatada hagita menetluse iseseisvalt. Näiteks PKS § 134 lg 2 kohaselt on riigi- või omavalitsusasutuse ametnikel, politseiametnikel, tervishoiutöötajatel, kohtunikel, prokuröridel, notaritel, kohtutäituritel, õpetajatel või muudel isikutel, kes omavad teavet lapse heaolu ohustava olukorra kohta, kohustus teavitada sellest kohut.⁵⁰ Kohtu pädevus algatada ise vajadusel menetlus ei ole lihtsalt võimalus, mida kohus saab soovi korral kasutada, vaid kohustus algatada menetlus kohe, kui kohtule on teatavaks saanud asjaolud, mis selleks alust annavad.⁵¹

PKS § 209 lõiked 1 ja 2 võimaldavad määrata lapsele erieestkostja PKS §-s 180 nimetatud tehingute tegemiseks või tehingute jaoks, mida vanem teha ei saa. Teise võimalusena võib kohus anda nõusoleku konkreetse tehingu tegemiseks ilma erieestkostjat määramata, asendades lapse tahteavalduse jõustunud kohtulahendiga.. Eestkostetava puhul kaitseb eestkostja samuti eestkostetava varalisi õigusi ning huve kohtumääruses märgitud ülesannete piires. Eestkostja peab alaealise vara valitsema hea eestkostja hoolsusega ning ta vastutab oma kohustuste süülise rikkumisega tekitatud kahju eest (PKS § 179 lg 5). Suurema majandusliku riski kaasnemise võimaluse tõttu on eestkostjal nagu lapse vanemalgi vaja teatud tehingute tegemiseks kohtu nõusolekut (PKS § 187 jj). Lapse esindamine ja tehingust tulenev huvide konflikti piirang ning erieestkostja määramine on valdavalt sarnane ka muudes Euroopa riikides. Suuremad erisused on Belgia ja Portugaliga, kus esindajaks ei ole lapsevanem, vaid riiklik prokurör (*public prosecutor*) ning Itaalia, kus puuduvad riigisisised sätted lapsel osalemaks teda puudutavas kohtumenetluses.⁵² Kui vaadata Saksa tsiviilseadustiku, siis BGB §1643 kohaselt vajavad kohtu

⁴⁸ RKTkm, 07.04.2021, 2-20-12596, pp 10.

⁴⁹ RKTkm, 17.11.2015, 3-2-1-127-15, pp 25.

⁵⁰ TsMS, § 476, p 3.2.1, c.

⁵¹ 3.3.1.

⁵² Boele jt. lk 797- 811.

nõusolekut sarnaselt Eesti perekonnaseadusega ulatuslikemate õiguslike tagajärgedega tehingud (BGB § 1850-1854).

Seoses tehingutega, mis nõuavad kohtu luba, võimaldab PKS § 188 lg 2 taotleda kohtult ka üldist nõusolekut tegemaks kõiki või teatud liiki tehinguid. Üldise nõusoleku andmine võib teatud tehingute puhul olla mõistlik, kuid pigem erandlik. Riigikohus on seisukohal, et investeerimistehingute puhul peaks eelistama üldise nõusoleku andmist. Üldist nõusolekut andes peab kohus siiski olema veendunud, et lapse varaga ei hakata spekuloida, et lapse vara paigutamisel võetavad riskid vara vähenemisele ei ole eelduslikult suured ja et vanemal on investeerimisalased piisavad teadmised ja oskused.⁵³ Siinkohal peab töö autor oluliseks mainida, et antud lahendi ajal kehtiva redaktsiooni kohaselt pidi väärtpaberitehingute soetamisel küsima kohtu luba ka lapsevanema enda vahenditest lapse nimele soetatud väärtpaberite puhul. Antud lahendi järgselt viidi sisse parandus §-i 188 (1¹). Kui eestkostja omandab väärtpaberituruse seaduse § 2 lõike 1 punktides 1–5 ja 7 nimetatud väärtpabereid eestkostetava nimel, kuid enda vahendite arvel, ei ole nende väärtpaberite omandamiseks ja võõrandamiseks vaja kohtu nõusolekut tingimusel, et müügist saadu jääb eestkostetava omandisse. Sellest muudatusest lähtuvalt investeerimistehingute puhul, juhul kui lapse kontole kinkena tehtud raha eest soetatakse väärtpabereid on tegemist majanduslikus mõttes väärtpaberite kinkimisega ning seega ei ole vajalik kohtu nõusolek. Kohtu nõusolekut on tulenevalt PKS § 131 lg 1 esimesest lausest ja § 188 lg 1 p-st 8 (nende koostoimes) vaja lapse nimel väärtpaberite võõrandamiseks. Vanema esindusõigus ei ole lapsele väärtpabereid kinkides PKS § 120 lg 6 ja § 180 lg 1 p 1 järgi (nende koostoimes) välistatud. Kohus on leidnud, et antud regulatsiooni mõtteks ei ole keelata vanemal lapse nimel iseendaga igasuguste tehingute tegemine. PKS § 180 lg 1 p 1 sõnastuse kohaselt võib vanem teha lapse nimel iseendaga tehingu, kui tehing seisneb eranditult kohustuse täitmisel lapse suhtes. Selle sätte mõtte kohaselt ei vanema esindusõigus välistatud ka siis, kui laps saab sellisest tehingust üksnes õigusliku eelise, nagu see üldjuhul kinke puhul on. Sellise tehingu tegemiseks on lapse hooldusõiguslikul vanemal lapse esindamise õigus ning ei teki vajadust määrata PKS § 209 alusel lapsele tehingu tegemiseks erieestkostjat.⁵⁴ Kohtu seisukohta lapsele väärtpaberite soetamisel ja selle majandusliku poolt käsitleb töö autor peatükis 1.3.

Analoogne põhimõte kehtib ka lapsele kinnisasja omandamise korral, kus üldjuhul kohaldub PKS § 187 p 1-3. Kinnisasja omandamise korral tuleb PKS § 187 p 4 järgi saada kohtu eelnev

⁵³ RKTko, 05.06.2012, 3-2-1-68-12, pp 26.

⁵⁴ RKTko, 05.06.2012, 3-2-1-68-12, pp 25-26.

nõusolek üksnes juhul, kui sõlmitakse kinnisasja või kinnisasjaõiguse tasulise omandamise leping. Üldjuhul kinkleping kingisaajale kohustusi ei tekita va siis kui selles on kingisaajale kohustused või koormised, seega tuleks kindlaks teha, kas sellest tekivad otsesed tsiviilkohustused. Otsesed tsiviilkohustused ei ole näiteks maamaksukohustus, realservituudist tulenevad talumiskohustused, hüpoteek, hoonestusõigus jms. Tehingu hindamisel peaks olema aluseks kriteerium, kas asja omandamine ei tekita isikule halvemat majanduslikku olukorda, kui tal oli enne kingi saamist.⁵⁵

Töö autor nõustub siinkohal investeerimistehingutele üldise nõusoleku andmise suhtes. Aktsia- ja väärtpaberiturgul võivad muutused olla kiired ning igakordne menetlus kohtu poolt tehingu jaoks loa saamiseks võib raskendada vara haldamist kasumlikkuse saamisel. Lisaks selle võiks üldine nõusolek olla asjakohane kinnisasjaga kasutamisele andmisega seoses, hõlmates üürile andmisega seotud tehinguid. Üldine nõusolek aitaks lihtsustada kinnisvara haldamist, kuna ei ole vaja iga kord eraldi luba taotleda. See võib hõlbustada kiireid ja tõhusaid otsuseid, eriti kui turuolukord nõuab kiiret tegutsemist.

PKS § 186 lg 1 kohaselt, kui eestkostetava raha ei ole vaja tema ülalpidamiseks, vara valitsemiseks või muude jooksvate kulude katmiseks, peab eestkostja selle paigutama Eesti või mõne teise lepinguriigi krediitiasutuses oma varast eraldi. Paigutamisel tuleb teha märge, et konto käsutamiseks on vaja kohtu nõusolekut. Erinevalt meie PKS-ist on Saksa tsiviilseadustikus toodud välja nõue- raha tuleb investeerida, tehes seda turvaliselt ja kasumlikult⁵⁶. Investeeringut peetakse kohustuslikuks, kui majanduslikult mõtleb eraisik peab seda soodsaks ja turvaliseks; vanemate võimete või teadmiste puudumise ja lapse suurema varanduse korral tuleb konsulteerida nõustajaga.⁵⁷ Suunisena on kohus öelnud, et lapsevanemad ei tohi spekulatiivsete tehingute puhul võtta samasugust riski nagu oma varaga tehtavate tehingute puhul, kuid teisest küljest ei pruugi nad vähemalt suurte varade puhul automaatselt rahulduda kohustusliku etteteatamistähtajaga säästude miinimumtootlusega, ilma et nad uuriksid muid alternatiive.⁵⁸ Siinkohal on peetud BGB kommentaarides oluliseks välja tuua, et raha investeerimise puhul pole võimalik taotleda kohtu luba riskantsemate tehingute tegemiseks, pääsemaks vastutusest.⁵⁹

⁵⁵ Varul, P. Uusen-Nacke, T. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. . Juura: Tartu, 2023. Juuraveeb.ee veebiväljaanne, § 11 lg 3.

⁵⁶ BGB, § 1642.

⁵⁷ BeckOK BGB/Veit, 67th Ed. January 1, 2023, BGB § 1642 Rn. 2-7.

⁵⁸ LG Kassel Urt. v. 16.5.2002 – 8 O 1391/97, BeckRS 2002, 5056

⁵⁹ MüKoBGB/Huber, 9 Auflage. 2024, BGB § 1642 paras. 6-9

Eesti kohus on asjas, kus lapsevanem taotles lapse isiklikule arvelduskontole kogunenud rahaliste vahendite osaliseks või täielikuks investeerimiseks väärtpaberitesse, eri meelt.⁶⁰ Kohtu põhjenduste kohaselt vanemate oskamatud investeerimistingud või ebaõnnestumised ei tohiks last ilma jätta pärandatud või kingitud varast. Kohtu seisukoht on asjas, et avaldaja peab esitama tõendeid, millest nähtuvalt saaks kohus järeldada, et väärtpaberiturule investeerimise riskid on piisavalt hajutatud ja tagatud on edukas tootlus. Ning maininud, et hetkeseisuga on võimatu prognoosida väärtpaberiportfelli kasumlikkust või kahjumlikkust, mille tõttu kohus ei rahulda avaldust.

Eesti perekonnaseaduse varasemates redaktsioonides (kehtetu - RT I, 29.06.2014, 3 - jõust. 09.07.2014) oli sees paragrahv 186 lg 2 Kohtu nõusolek ei ole vajalik eestkostetava raha paigutamiseks Eesti Vabariigi või Euroopa Liidu liikmesriigi emiteeritud võlakirjadesse või võlakirjadesse, mille intresside maksmine on tagatud Eesti Vabariigi või Euroopa Liidu liikmesriigi poolt. Perekonnaseaduse muutmise seletuskirja kohaselt⁶¹ tunnistati säte kehtetuks seetõttu, et antud erandi tegemine ei õigustanud ennast praktikas. Väärtpaberite ringi laiendamise küsimust oli erinevate asutuste osavõtul korduvalt arutatud ning jõutud arusaamale, et mitteriskantseid väärtpabereid ei ole olemas, kuna risk on väärtpaberiturule olemuslikult omane. Lõike 2 osas oli Rahandusministeerium seevastu jätkuvalt seisukohal, et nende finantsinstrumentide ringi, millesse lapsevanematel ja eestkostjatel on õigus investeerida ilma kohtu nõusolekuta, tuleks laiendada.⁶²

Töö autori nõustub antud seisukohas nii Rahandusministeeriumi seisukohaga kui leiab, et meelest on Saksa BGB-s sätestatud investeerimise võimalikus on mõistlik. Inflatsiooni tulemusena raha väärtus ajas kahaneb, seega ei ole mõistlik hoida lapse raha kontol tuleviku ootamas. Kui lapse omanduses oleks näiteks aastal 2008 olnud 10 000 GBP, oleks selle tänapäevane väärtus olnud 6420 GBP seoses raha väärtuse kahanemisega.⁶³ Raha investeerimine kasu saamise eesmärgil käiks kokku ka lapse vara heaperemeheliku valitsemise põhimõttega. Probleemkohaks võiks olla antud asjas lapsevanema oskused raha investeerimisel, sest suurem vabadus rahasid investeerida toob kaasa ka suurema vastutuse. Investeerides lapse vara väärtpaberitesse peaks olema turvalisus tähtsam kui tootlus ning

⁶⁰ HMKm 12.04.2016, 2-16-2771/7, pp 25.

⁶¹ Perekonnaseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 14.11.2013, lk 17. Dokumendi number: 13-0802/07Toimik: 13-0802 -14.11.2013. Kättesaadav veebis: <https://eelvoud.valitsus.ee/main#21has2uT> (26.10.2023).

⁶² Eelneva viite „Kooskõlastamise ja avaliku konsultatsiooni käigus esitatud märkused ja ettepanekud“. 14.11.2013. Kättesaadav veebis: <https://eelvoud.valitsus.ee/main#21has2uT> (26.10.2023).

⁶³ Töö autor kasutas Inglismaa Panga inflatsioonikalkulaatorit.

lubatud võiks olla sellised investeeringud, mida peetakse turvalisteks vastavalt eri liiki investeeringute suhtes kohaldatavatele hindamispõhimõtetele. Näiteks (riiklikud) võlakirjad, mis genereerivad kindlat protsenti tootlikust aastas. Inimeste rahatarkus on aastatega tõusnud-kuigi enamus elanikkonnast on valinud säästmismeetodiks raha kandmise kogumiskontole, siis ka järjest suurem osa elanikkonnast tegeleb investeerimisega- seda nii aktsiatesse, krüptovaluutadesse kui kinnisvarasse.⁶⁴ Tegelikult investeerivad väärtpaberitesse ikkagi keskmisest teadlikumad inimesed, kellel on olnud varasem kokkupuude väärtpaberituruga ja kes seetõttu mõistavad lastele investeerimise kaudu vara kogumise vajalikkust ning suudavad hinnata riske objektiivselt mõistlikul tasemel.

Vanemate varahaldus on haldamine teiste isikute kasuks, eesmärgiga säilitada lapse vara lapse kasuks. Vara tarbimine isiklikel eesmärkidel ei ole lubatud.⁶⁵ Kui lõppeb vanema hooldusõigus või varahooldus, siis tuleb seadusjärgne usaldussuhe likvideerida nagu käsundita asjaajamise korralgi: valitsemise all olnud vara tuleb välja anda täiskasvanud lapsele ning sellekohase nõude esitamise korral tuleb täida aruandekohustus.⁶⁶ Kohutusi ja õiguseid seoses vara väljaandmisega käsitleb töö autor täpsemalt kolmandas peatükis.

1.4. Vara heaperemeheliku valitsemise põhimõte

Lapse vara valitsemisel kehtib heaperemeheliku valitsemise põhimõte, mille kohaselt vanemad peavad lapse vara võimaluse korral kuni lapse täisealiseks saamiseni säilitama ja pigem kasu saamise teel suurendama kui vähendama⁶⁷ ning nii nagu ka muude otsuste vastuvõtmisel lähtuma lapse parimatest huvidest kui esmatähtsast kaalutlusest.⁶⁸

Kuigi Eesti PKS (§ 130) ja BGB § 1642⁶⁹ lapsevanema hallatava raha suhtes on valdavalt sarnane, on BGB-s nõue, mis Eesti seadusandluses on alates aastast 2014 kehtetu. Üldiselt sätestab paragrahv kohustuse lapsevanemale paigutada nende hallatav lapse raha vastavalt vara korrapärase majandamise põhimõttest lähtuvalt. Raha paigutamise kohustuse suhtes kehtib

⁶⁴ Eesti elanike finantskirjaoskuse ehk rahatarkuse uuring 2023. Rahandusministeerium. Juuni 2023. Kättesaadav veebis: <https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/rahatarkus/rahatarkuse-uuringud#eesti-elanike-finant> (05.12.2023).

⁶⁵ Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 10, Familienrecht 10 § 1589-1921, 8. Auflage 2020, BGB § 1642 Rn. 2-5 Kättesaadav veebis: https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fkomm%2Fmuekobgb_8_band10%2Fcont%2Fmuekobgb.10.htm (30.11.2023)

⁶⁶ Lüderitz, A. lk 324.

⁶⁷ RKTk, 3-2-1-127-15, pp 26.

⁶⁸ Lastekaitse seadus, RT I, 06.01.2023, 15, § 21, lg 1.

⁶⁹ BGB § 1642: Vanemad peavad investeerima nende hallatava lapse raha vastavalt majandusliku varahalduse põhimõtetele, välja arvatud juhul, kui seda saab hoida kulude katmiseks.

erand: raha ei pea paigutama vara heaperemeheliku valitsemise põhimõtte kohaselt, kui seda kasutatakse lapse ülalpidamiskulude katteks. (BGB § 1649 lg 2, PKS § 130, PKS § 186 lg 1) BGB kommentaarides on ülalpidamisvahenditeks kasutatava raha kasutamise kohta öeldud, et kasutamise lubatavus peab olema õiglane ning võtma arvesse kõigi asjaosaliste varasid ja sissetulekuid. See kehtib ka raha kasutamise puhul teiste pereliikmete hüvanguks.⁷⁰ Dethloff ja Martiny on selle kohta sõnastanud idee „perekondlik solidaarsus“.⁷¹ Antud sätte põhimõte on Eesti perekonnaõiguse § 132 lg 2.

Riigikohus on öelnud, et esmatähtis on vara säilitamine, võimaluse korral suurendamine, kuid mitte vähendamine.⁷² Kuigi heaperemeheliku valitsemise põhimõte on universaalne lähenemine, mis rakendub kõigile varaliikidele, sealhulgas rahale ja kinnisvarale, leian et selle rakendamise konkreetset aspektid sõltuvad suuresti vara liigist ja sellega seotud kaalutlustest. Lähtuvalt sellest vara heaperemeheliku valitsemise põhimõtte puhul seoses rahaga, tuleks arvesse võtta investeerimisel riski taset. Kui eesmärk on vara säilitamine ja mõõdukas kasvu saavutamine, võivad madala riskitasemega, kuid madala tootlusega võlakirjad olla sobivam valik kui aktsiad. Investeerimise eesmärk on üldiselt saada suuremat tulu kui hoiuste puhul. Siiski tuleb investeringuid valides hinnata oodatavat tulumäära võrreldes potentsiaalsete riskidega. Riski maandamiseks ja potentsiaalse tootluse suurendamiseks on mõistlik vara hajutada erinevate varaklasside vahel, sealhulgas võlakirjad, aktsiad ja võib-olla ka muud investeerimisvõimalused. Teisest küljest, lapse raha arvelduskontol hoidmine tagab suure likviidsuse, mis tähendab, et vahendeid on võimalik kiiresti kasutada vajaduse tekkimisel. Investeerimine võib likviidsust vähendada, eriti kui investeringud on tehtud pikaajalistesse varadesse. Seega lähtuks otsus raha investeerimise või hoidmise kohta subjektiivselt pere majanduslikust olukorrast.

Kui hinnata vara heaperemeheliku valitsemise põhimõtet seoses kinnisvaraga, siis kinnisvara väärtus kipub ajas kasvama, eriti piirkondades, kus on stabiilne majanduskasv või arenev infrastruktuur. Kui piirkonna kinnisvaraturg on tõusutrendis, võib vara hoidmine olla kasulik, kuna see suurendab tõenäoliselt lapse vara väärtust pikaajaliselt. Kui kinnisvara vajab olulisi investeringuid remonti ja hooldusse, mis võivad ületada tulevase väärtuse kasvu, võib müük olla praktilisem valik. Samuti, kui kinnisvara hooldamine nõuab suuri jooksvaid kulusid, mis koormavad ülejäänud pere finantsilist heaolu, võib kaaluda müüki. Siinkohal tulevad

⁷⁰ BeckOK BGB/Veit, 67 Ed, 2023, BGB § 1642 Rn. 2-7.

⁷¹ Dethloff, N. Martiny, D. Lk 13.

⁷² RKTk, 3-2-1-127-15, pp 26.

kaalutlusele veel lisaks pere subjektiivsed tegurid. Kui lapse või pere teised olulised rahalised vajadused nõuavad kapitali, võib kinnisvara müümine olla mõistlik, et rahuldada neid vajadusi ja toetada lapse üldist heaolu. Või kui on teada, et laps võib tulevikus kinnisvara ise kasutada või sellest muul viisil kasu lõigata, võib vara säilitamine olla hea otsus.

Kokkuvõttes saab öelda, et kuigi põhimõte jääb samaks — tagada lapse vara säilimine ja kasvamine — on töö autori meelest rakendamismeetodid erinevad lähtuvalt vara liigist ja sellega seotud spetsiifilistest kaalutlustest.

2. LAPSE RAHALISTE VAHENDITE KASUTAMISE ÜLALPIDAMISKULUDE KATTEKS

2.1. Lapse ülalpidamiseks kasutatavad omavahendid

Esmajärjekorras vastutab abivajava alaealise isiku toimetuleku eest tema perekond (põhiseadus § 27 lg 5, lastekaitseseadus (LasteKS § 7 lg 1), riigi ja kohaliku omavalitsuse kohustus on subsidiaarne (PS § 28). Põhiseadus § 27 lg 5 kohasel on perekond kohustatud hoolitsema oma abivajavate liikmete eest. Paragrahvi 27 lg 3 võiks tõlgendada nii, et see kohustab hoolitsema (sh last ülal pidama) lapse eest kuni lapse täisealiseks saamiseni.⁷³ Põlvemisest tuleneva ülalpidamiskohustuse õiguseid ja kohustusi hõlmab perekonnaseaduses 8. peatükk. Ülalpidamissuhte poolteks saavad olla isikud, kes on omavahel otsejoones sugulased. Sellega on kaetud vanemate ülalpidamiskohustus oma alaealiste laste suhtes, täisealiseks saanud lapse kohustus vanemat ülal pidada, vanavanema kohustus lapselast ülal pidada ja lapselapse kohustus ülal pidada vanavanemat. PKS § 102 lg 2 kohaselt vanemad ei vabane ülalpidamiskohustusest oma alaealise lapse suhtes ka juhul, kui see ohustab nende endi toimetulekut. Nad on teineteise suhtes kohustatud iseenda vajadusi piirama, et lapsele/vanemale äraelamist võimaldada. Selline põhimõte tuleneb erilisest sõltuvussuhtest, mis valitseb alaealise lapse ja tema vanema(te) vahel.⁷⁴ Ülalpidamisasi on TsMS § 103 lõike 4 teise lause järgi tsiviilasi, kus lahendatakse hagi, mille esemeks on nõue seadusest tuleneva vanema ülalpidamiskohustuse täitmiseks alaealise lapse suhtes; vanemate- ja abikaasade vahelise ülalpidamiskohustuse täitmiseks ning seadusest tuleneva muu ülalpidamiskohustuse täitmiseks. Lapse varahooldusõiguse rikkumiseks saab PKS § 136 lg 1 alusel pidada ka seda, kui vanem ei anna lapsele ülalpidamist.⁷⁵

Riigikohus on leidnud, et alaealise lapse ülalpidamise kohustus tekib vanemal PKS § 97 punkti 1 järgi igal juhul, s.t alaealine laps on perekonnaseaduse mõtte järgi abivajav isik, kellel on õigus saada ülalpidamist.⁷⁶ Vanemal on lapse ülalpidamise kohustus ning ta ei vabane lapse ülalpidamise kohustusest üksnes selle tõttu, et tema sissetulek on väike,⁷⁷ esmajärjekorras tuleb

⁷³ Eesti Vabariigi Põhiseadus, Kommenteeritud väljaanne § 27, p 29.

⁷⁴ Perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri 55 SE, lk 30. Kättesaadav veebis: https://www.enu.ee/lisa/347_SELETUSKIRI_PkSE%5B1%5D.pdf (02.11.2023)

⁷⁵ HMKm, 07.09.2015, 2-15-3854/25.

⁷⁶ RKTkm 19.10.2015, 3-2-1-119-15, pp 13.

⁷⁷ RKTko 19.04.2017 3-2-1-15-17, pp 12. RKTk 29.04.2015, 3-2-1-21-15, pp 14, RKTko 16.01.2013 3-2-1-160-12, pp 17.

vanematel hoolitseda oma laste eest sealhulgas katta lapse ülalpidamisega seotud kulud.⁷⁸ Kui ülalpidamise nõude puhul peaks kohus tavapäraselt kontrollima, kui suur on nõude esitanud isiku abivajadus, siis kas kohtud kohaldavad antud põhimõtet ka lapse varaga seotud tehingutes? Õiguskirjanduses on tõstatatud sama küsimus seoses elatise nõudega: „Kas kohus saaks olukorras, kus laps saab kõik oma vajadused kaetud oma enda varandusest, mille ta on saanud näiteks pärimise teel, jätta elatise üldse välja mõistmata, vaatamata sellele, et kohustatud isikult nõutakse vaid miinimumelatist?“ ning asunud seisukohale tuginedes kohtupraktikale ning PKS § 102 lg 2-le, et vanemad ei vabane oma lapse alaealise lapse ülalpidamise kohustusest ning lapse enda varaline seisukord on asjaolu, mida kohus peaks arvestama ainult siis, kui sellel tuginetakse.⁷⁹

Vastupidiselt meie kohtupraktikale ja õiguskirjandusele⁸⁰ tuleb Saksa õiguses lapse ülalpidamiseks kasutatavate vahendite puhul silmas pidada BGB § 1602 lg 2, mille kohaselt ei ole lapsel elatise nõuet vanemate vastu, kui ta suudab end oma sissetulekust ise ülal pidada. Seega ei ole siinkohal küsimus mitte ülalpidamiskohustuse suuruse määramises, vaid pigem selles, milliste standardite kohaselt tuleb varakale lapsele tema ülalpidamiseks omavahendeid ette näha.⁸¹ Samas juhul kui lapse elamistingimused, hooldus, haridus ja muud baasvajadused on kaetud hooldajate poolt ei vaja laps oma eluviisiga seotud kulude suurendamist ning lapse enda rahaliste vahendite kasutamist lisavahenditena, et tõsta tema elatustaset.⁸² Baasvajadused ja elementaarsed majapidamistarbed peavad olema lapsevanema poolt lapsele võimaldatud, mitte olema lapse rahalistest vahenditest ostetud. Saksa kohtupraktika kohaselt käib see lapsevanema ülalpidamiskohustuse alla. Antud põhjendusega oli lapse ema võtnud lapse kontolt 2367.97 eurot pesumasina ja muude majapidamistarvete ostmiseks, mille kohus määras tagasimaksmisele koos intressidega.⁸³

Eespool toodud lapse rahaliste vahendite kasutamist ning varalt saadavate tulude kasutamist reguleerib BGB § 1649. Antud sätte eesmärgiks on jätta lapse vara tuumik puutumata ning kehtestab astmelise järjekorra lapse varade ja muude tulude kasutamiseks:⁸⁴

⁷⁸ RKTko 25.04.2018, 2-16-100215/85, p 16.3.2.

⁷⁹ Uusen-Nacke, T Ülalpidamisinõue kohtuveskis Kas ja mis ulatuses rakendub alaealise lapse ülalpidamisasjades uurimisprintsip? Juridica 6/2023 lk 491.

⁸⁰ Uusen-Nacke on oma artiklis välja toonud, et lapse vara olemasolu ei vähenda vanema ülalpidamiskohustust (vaid on vajadusel asjaolu, millele võiks tugineda). Kohtupraktika kohaselt alaealine laps on perekonnaseaduse mõtte järgi abivajav isik, kellel on õigus saada ülalpidamist.

⁸¹ Huber. Münchener Kommentar, Auflage 2020, Rns 11-16.

⁸² LG Kassel Urt. v. 16.5.2002 – 8 O 1391/97, BeckRS 2002, 5056.

⁸³ OLG Frankfurt a. M., Beschluss vom 28.5.2015 – 5 UF 53/15.

⁸⁴ BeckOK BGB/Veit, 68 Ed. 01.01.2023, BGB § 1649 Rn. 1-12.

- a) Lõike 1 lause 1 kohaselt tuleb varast (*property income*) saadud tulu kasutada eelkõige vara nõuetekohaseks majandamiseks ja teisejärguliselt lapse ülalpidamiseks, pidades silmas, et seda ei kasutata nn igapäevaste ülalpidamiskulude tarbeks (vt eelmine lõik) ning ei tohi kasutada elatusaseme tõstmiseks ehk oluline on senise elustandardi jätkamine. Varade haldamine hõlmab kõiki kulusid, mis kohusetundliku ja nõuetekohase haldamise korral on vajalikud varade säilitamiseks ja suurendamiseks, näiteks intressid, remondikulud, maksud, kindlustus, pangatasud, väärtpaberite hoidmistasud või õigusabikulud.
- b) Kui ja niivõrd, kui võrd pärast nõuetekohaseks haldamiseks kasutatava vara sissetuleku kasutamist jääb ülejääk, tuleb seda kasutada lapse ülalpidamiseks. See tähendab, et vanemate ülalpidamiskohustus ei kehti enam lapse vajaduse puudumise tõttu (BGB § 1602 lõige 2). Vanematel on aga vabadus ise lapse ülalpidamise eest tasuda ja kasutada ülejääki vastavalt BGB § 1642- raha investeerimine, tehes seda turvaliselt ja kasumlikult.
- c) Kui varadest saadav tulu ei ole piisav vara haldamiseks ja lapse ülalpidamiseks, võib selleks kasutada tulu, mida laps teenib töö või BGB § 112 alusel lubatud iseseisva ettevõtluse kaudu. Kui muu sissetulek ei ole piisav, et katta vara haldamise kulud ja tagada lapse ülalpidamine, ei ole vanematel õigust valida, milleks nad muud sissetulekut kasutavad. Pigem on eelisõigus varahalduskulude katmiseks, nii et vanemate ülalpidamiskohustus sekkub puudujääva summa ulatuses. Kui muud sissetulekud ei ole vajalikud ei vara halduseks ega lapse ülalpidamiseks, suurendavad need lapse vara, neid ei tohi kasutada lapse vanemate või alaealiste õdede-vendade ülalpidamiseks ega muudel eesmärkidel.
- d) Lõike 1 järel allesjäänud varalist tulu võib kasutada lapse vanemate ja alaealiste õdede-vendade ülalpidamiseks vastavalt lõikele 2. Sõnastusest selgub, et lõige 2 annab vanematele üksnes õiguse seda õigust kasutada, kuid nad ei ole kohustatud seda tegema.
- e) Lapse muid sissetulekuid ei tohi kasutada perekonna ülalpidamiseks. Kui vanemad rikuvad paragrahvis 1649 sätestatud sammude järjekorda, vastutavad nad lapse ees paragrahvi 1664 kohaselt paragrahvi 1649 rikkumisega lapsele tekitatud kahju hüvitamise eest;

Eelpool toodud nimekirjast nähtub, et Saksa õiguses on väga detailselt välja kujunenud lapse rahaliste vahendite kasutamise lubatavus või mittelubatavus. Niivõrd täpne määratlemine lihtsustab rahade kasutamist lapsevanema seisukohast, muudab kohtute töö efektiivsemaks ja

kiiremaks ning on selgemad ka võimalikud lapse nõudeõigused hetkel ja tulevikus. Eesti perekonnaseaduses sätestab lapse varalt saadava tulu kasutamise PKS § 132. Sarnaselt eelpool toodud Saksa õiguses sätestatud astmelise järjekorraga võib Eestis lapse varalt saadavat tulu kasutada alljärgnevalt:

- a) Lapse varalt saadavast kasust tuleb esmajoones täita varal lasuvad sissenõutavaks muutunud kohustused ning katta muud vara korrapärase valitsemise kulud ning teisejärguliselt ülejäänud osa kasutada lapse ülalpidamiseks.
- b) Lõike 2 kohaselt võib lõike 1 järel allesjäänud varalist tulu kasutada lapse vanemate ja alaealiste õdede-vendade ülalpidamiseks. Kuid seda ainult juhul, kui puuduvad muud asjakohased vahendid nimetatud isikute ülalpidamiskulude katmiseks.

Perekonnaseadus ei sõnasta millised on vara korrapärase valitsemise kulud. Kohtupraktika kohaselt loetakse nendeks mh. pärandaja kindlustuste-, laenu-, sideteenuse osutamise lepingutest tulenevaid kohustusi, kohtutäituri tasusid ja täitekulusid (sh inventuuri tegemise kulud), matusekulusid⁸⁵, osakute müügiga seotud kulutusi.⁸⁶ Kui pärandvara hulgas on olnud kinnisasi, loetakse sinna hulka ka kinnisasja omandiga seonduvad rahalised kohustused⁸⁷ ning ka kinnisasja müügiga seotud kulud.⁸⁸ Kohtud on otsustanud, et siia kuuluvad ka kohtumenetluse kulude katmine põhjendatud ja mõistlikus osas.⁸⁹ Heaperemeheliku valitsemiskohustuse all mõistetakse pärandvara puhul selle vara korrapärast majandamist, vältides selle väärtuse langust. Selle põhimõttega on ka näiteks koosõlas laenulepingu sõlmimine vara remondiks säilitamise kohustuse täitmise eesmärgil.⁹⁰

Seega on ka Eesti perekonnaseaduses sätestatud varalt saadud tulude kasutamise kord ja järjekord, kuigi võrreldes Saksa tsiviilseadustikuga võrreldes hõlmab ta ainult eelpool nimetatuid ning mitte muid võimalike sissetulekuid. Selle põhjuseks on eelduslikult see, et Eesti perekonnaseaduse sätted, mis puudutavad lapse varaga seonduvat on võrreldes Saksa tsiviilseadustiku vastavate sätetega võrreldes hiljuti kehtima hakanud.

Järgnevalt analüüsib autor kohtumääruseid käesoleva töö perspektiivis olulisemate tehinguliikide osas, millede tegemiseks on alaealise seaduslikul esindajal vaja kohtu

⁸⁵ HMKm, 19.12.2017, 2-17-17587/6.

⁸⁶ HMKm, 09.01.2015, 2-14-60661/10.

⁸⁷ HMKm, 10.09.2013, 2-13-35330/7; TMKm, 22.01.2014, 2-13-52083/10.

⁸⁸ HMKm, 17.04.2014, 2-14-50534/10.

⁸⁹ HMKm, 28.03.2014, 2-13-18572/50.

⁹⁰ Mikk, T. Pärimisõigus 2., täiendatud trükk. Sisekaitseakadeemia, Tallinn 2012, lk 51.

nõusolekut. Kuna töö autor on valinud PKS § 130 välja toodud ülalpidamiskulude koostmõjus PKS § 186 mõiste sisustamise kohtupraktikas on käsitletud peamiselt lahendeid, milles lapsevanem on taotlenud tehingust tuleneva raha kasutamist lapse ülalpidamiseks.

2.1. Ülalpidamiskulude mõiste sisustamine kohtupraktikas

Kohtupraktika ei ole olnud ühetaoline lapse rahaliste vahendite kasutamise lubatavuses ülalpidamiskuludeks. Kui vaadata varasemat kohtupraktikat, mis hõlmab ajavahemikku 2010-2015, siis käsitus oli erinev ning nii avaldajate kui määruste põhjendused väga napisõnalised. Mõningates kohtuasjades on määratud lapsevanemale kindel summa, mis on lubatud kasutada lapse ülalpidamiseks, näiteks kohtuasjas 2-15-3410/5⁹¹ määras kohus, et kinnisasjadega seonduvatest rahalistest kohustustest ja vara valitsemisest üle jäävast üüritulust on lubatud kasutada laste ülalpidamiskulude katteks igakuiselt 3000 eurot, so 1000 eurot iga lapse kohta. Juhul kui laste varalt saadav tulu ületab seda summat, tuleb paigutada see Eesti või mõne teise lepinguriigi krediitiasutusse laste nimele avatavale eraldi kontole. Asjaoludest ei lähtu, et lapsevanemad oleksid põhjendanud laste ülalpidamiseks kuluvat summat. Alljärgnevas töös käsitleb autor ka varalt saadava tulu kasutamise lubatavust, millega antud kohtumääruse otsus on vastuolus, määrares kindla summa ülalpidamiskulude kasutamiseks.

Teistel juhtudel on kohus lubanud⁹² väärtpaberikontol olevate väärtpaberite müügist saadud tulu (kokku summas 7238,34 eurot) müümist ning paigutamist eraldi kontole, kuid lubanud antud raha kasutamist lapse ülalpidamiseks ilma kohtu nõusolekuta, seega ei ole raha kasutamine ega selle ühekordse kasutamise suurus reguleeritud.

Mõningatel juhtudel on lapsevanem põhjendanud lapse ülalpidamiseks vajamineva raha kasutust nt. „plaanib saadud raha kasutada tütrele võimalikult hea hariduse, samuti tervise ja huvitegevuse toetamiseks“. Põhjuseks on toodud ka majanduslikud raskused seoses pere peamise sissetuleku tooja surmaga. Antud juhul anti lapsevanemale õigus alaealise nimel käsutada alaealise rahalisi vahendeid summas 12451 eurot, ilma kohtu poolsete piiranguteta.⁹³ Samade põhjenduste alusel tehtud määrus ning luba kanda 4239,77 eurot lapse kontole, kasutamiseks lapse ülalpidamiseks.⁹⁴ Ka kohtuasjas 2-20-1019⁹⁵ püüdis avaldaja tagada oma

⁹¹ HMKm 31.03.2015, 2-15-3410/5.

⁹² HMKm, 24.04.2015, 2-15-4245/5.

⁹³ HMKm, 14.12.2016 2-16-17279/7.

⁹⁴ HMKm, 23.02.2017, 2-17-1915/8.

⁹⁵ HMKm, 21.02.2020, 2-20-1019/4.

lastele senise elukorralduse jätkumise parimal võimalikul viisil (kogumispensioni osakute väärtus 6300 eurot). Kohtuasjas 2-17-1954⁹⁶ on sõnastatud (ka eelneva kahe kohtuasja põhjendused) lapse rahaliste vahendite kasutamise lubamine lapse ülalpidamiseks „nende senise nende senise elustandardi jätkumise kindlustamiseks“. Kui eelnevad kohtuasjad käsitlesid hoiuseid, kogumispensioni osakuid ja arvelduskontol paiknevaid rahalisi vahendeid, siis on ka kinnisasja müügist tulenevaid rahalisi vahendeid (eelduslikult 53 000 eurot) lubatud kasutada laste ülalpidamiseks ning pere majandusliku olukorra parandamiseks.⁹⁷ Antud asjas viitas avaldaja enda ja laste raskele finantsolukorrale. Müügist saadavaid rahalisi vahendeid oli plaanis kasutada tehingukulude, korteriomandiga seotud võlgnevuste, pärandaja võlgade, laste tubade sisustamise ja remondi kulude, pere koduks oleva hoone renoveerimise kulude, pärandaja võlgade tasumisest tekkinud kahju ja laste muude ülalpidamiskulude katteks.

Antud põhjendust - „senise elustandardi jätkamine“ võib lugeda kohtupraktika uurimisel läbivaks, seda just olukorras kus antud elustandardi jätkumine on ohus ning pere on majanduslikult halvemas seisus kui varasemalt. Magistritöö valimisse sattunud kohtulahendite kohaselt on põhjendatud ülalpidamise tarbeks lapse rahaliste vahendite kasutamine senise elustiili ja standardi jätkumiseks, kuid mitte selle tõstmiseks võrreldes eelnevaga.

Viimase viidatud lahendi puhul peab töö autor oluliseks välja tuua kohtu vastuse eestkostetasutusele. Eestkostetasutus on antud asjas viidanud, et raha tuleks kanda laste nimel avatud pangakontole, mille peale kohus vastas: PKS § 130 kohaselt paigutavad vanemad nende valitsetava lapsele kuuluva raha vara heaperemeheliku valitsemise põhimõtete kohaselt, kui seda ei tule kulutada lapse ülalpidamiskulude katteks. Vastuseks eestkostetasutuse seisukohale kohus märgib, et laste vara võib kasutada laste ülalpidamiskulude katteks ning üksnes juhul, kui ülalpidamiskulusid ei ole vaja katta, tehakse lapsele kuuluva raha paigutus. Lähtuvalt hilisema Riigikohtu 2015 aasta lahendi põhjal on see käsitus läinud kahte leeri. Siinkohal märgib töö autori etteruttavalt, et kohtulahendis toodud asjaolude puhul jääb kohati ebaselgeks, millistel alustel on kohtud oma otsuseid nii vastuolulisi teinud. Määrustes toodud asjaolud ja avaldaja nõuded olid nende puhul sisuliselt samad, kuid ühes lahendis toetusid kohtud Riigikohtu lahendile keeldumise põhjendustena ning teistes lähtusid perekonnaõiguslikest sätetest.

⁹⁶ HMKm, 03.03.2017, 2-17-1954/7.

⁹⁷ HMKm, 22.09.2017, 2-17-10738/12.

Enamikes töös käsitletud kaasustes⁹⁸ on omavalitsus toetanud täies osas avaldaja avaldust ning leidnud, et antud tehingud on lapse huvides. Kui kaasatud eestkostetasutus on nõustunud avaldaja taotlusega, on kohus rahuldanud avaldaja avalduse. Kui omavalitsusel on olnud vastuväiteid mingis osas, on kohus hinnanud tõendeid ja asjaolusid ning teinud otsuse nende põhjal. Siinkohal saab öelda, et kaalukam arvamus on kohalikul omavalitsusel, kui lapsele määratud esindajal. Töö autori meelest on eestkostetasutuse arvamusel tuginemine ühelt poolt ökonoomsusprintsipi toetav. Omavalitsusel on üldiselt kogutud teatud informatsioon, mille põhjal oma arvamus avaldada. Samas peaks kohus jälgima hagita menetluse üldist printsipi, mille kohaselt hagita asjas selgitab kohus asjaolud ja kogub selleks vajalikud tõendid (TsMS § 5 lg 3). Ettepaneku tegemine täiendavate tõendite esitamiseks on üldjuhul ka kohtu kohustuseks.⁹⁹ Oma olemuselt on valla- või linnavalitsus eestkostja ülesannete täitjana perekondlikesse suhetesse sekkuv riiklik institutsioon (PS § 26). Teatud eestkostja funktsioonide täitmise on seadustega antud üle valla- või linnavalitsusele või Sotsiaalkindlustusametile (näiteks LasteKS § 6 lg 2, § 7 lg 2, §-d 11, 15, 17, PKS § 176). Eestkoste korraldamine on kohaliku omavalitsuse üksuse ülesanne, kelle pädevusse kuulub perekonnaasjades perekonnaprobleemide (esialgne) lahendamine, perekonnaasjade ettevalmistamine, perekonnaasjades arvamus andmine, eestkoste teostamine, kohtumenetluse alustamine. Kuigi eestkoste ja laste varaliste õigustega seonduv otsustamine viidi aastal 2010 kohtute pädevusse, siis tsiviilkohtumenetluse seadustiku kohaselt kohus küsib valla- või linnavalitsuse seisukohta alaealist või eestkostet puudutavas menetluses. TsMS § 552 lg 2 kohaselt on kohus on kohustatud valla- või linnavalitsuse arvamus küsima juhul, kui menetlus puudutab alaealist või eestkostet.¹⁰⁰ Kuigi seadus sätestab kohustuse arvamus küsimiseks, siis mõningatel juhtudel on kohus sellest loobunud. Näiteks on Harju Maakohus leidnud, et asjas ei ole otstarbekas küsida kohaliku omavalitsuse ega lapsele tavaliselt määratava advokaadi arvamus, kuna alaealise lapse nimel tehtava tehingu väärtuseks on 14,47 eurot.¹⁰¹

Kohtuasjas¹⁰², kus ema taotles kogumispensioni kontoosakud ja kinnistute müügist saadavad rahalised vahendid (tehingu väärtus 93549,18 eurot) kanda lapse arvele ja kasutada alaealise huvides, tema ülalpidamiseks, hariduse omandamiseks ja sportujumisega tegelemiseks, oli vallavalitsus osaliselt vastu. Lapsevanema soov oli kogu raha eest katta lapse igapäevaseid

⁹⁸ HMKm, 12.04.2016, 2-16-2771/7; HMKm, 11.11.2015, 2-15-14034/7; HMKm, 31.03.2015 2-15-3410/5; HMKm, 12.02.2015, 2-14-63097/7; TlnRnk 23.05.2018, 2-18-1006/22; HMKm, 22.09.2017, 2-17-10738/12; HMKm, 03.03.2017, 2-17-1954/7; HMKm, 23.02.2017, 2-17-1915/8.

⁹⁹ Soots, I. Kohtu selgitamiskohustus hagimenetluses. Juridica V/2011, lk 328.

¹⁰⁰ Göttig, T. Tsiviilkohtumetluseseadustik III. Kommenteeritud väljaanne. Juura, 2018. Veebiväljaanne juuraveeb.ee § 552 kommentaar.

¹⁰¹ HMKm, 30.05.2014, 2-14-52106/4.

¹⁰² HMKm, 28.03.2018, 2-17-16790/26.

elulisi vajadusi, tuues välja, et igakuised kulud on kokku 1080,50 eurot ning ta soovib majandusliku olukorda parendada. Muuhulgas oli kantud alaealise arvele ka firma dividendid ligikaudu 20 000 eurot, mida kasutati pere igapäevaste kulutuste katteks. Vallavalitsuse seisukoht oli, et lapsele tuleb võimaldada harjumuspärase elukorralduse jätkumist ja seetõttu peaks lapse rahaliste vahendite kasutamine ülalpidamiseks olema piiratud. Asjaolu, et alaealisel lapsel on endal vara, mis on saadud pärimise teel, ei vähenda vanema ülalpidamiskohustust lapse suhtes. Eeltoodust lähtudes oli kohus seisukohal, et alaealise raha kasutamine on lubatud 5000 euro ulatuses ühes kalendriaastas. Kohus arvestas seejuures lapse vanusega, sooviga tegeleda tipptasemel sportujumisega, tema igapäevaste vajadustega, harjumuspärase elustandardiga ja võimaliku saadava rahasumma suurusega, samuti avaldaja ülalpidamiskohustusega.

Antud lahendi asjaolud ja põhjendused kinnitavad eelpool toodud järeldust, et kui pere on majanduslikult heal järjel, siis ei luba kohus rahaliste vahendite kasutamist olukorra parendamiseks. Suurema majandusliku võimekusega vanemad peaksid rohkem panustama lapse heaolusse.¹⁰³ See on kooskõlas üldise õigusprintsiibiga, et lapse ülalpidamiskohustus peaks vastama vanemate majanduslikule võimekusele. Juhul kui on vajalik senise elustandardi jätkumine seoses finantsiliselt raskete olukordadega on kohus lubanud ka suuremate summade kasutamist ülalpidamisvahenditeks. Kui lapsevanemal on lubatud kasutada lapse vara tema ülalpidamiseks läheb antud lähenemine vastuollu lapse vara heaperemeheliku valitsemise põhimõttega, mille kohaselt peab lapse vara vähemalt säilitama ja võimalusel suurendama. Kohtu poolt on olnud kaalukaussidel - lapse vara säilitamine ja lapse ning perekonnaelu üleüldine majanduslik heaolu. Sellistes olukordades tuleb kohtutel hinnata lapse konkreetseid vajadusi, perekonna majanduslikku olukorda ning tagada, et lapse vara kasutamine ei kahjustaks lapse tulevikuväljavaateid ega vähendaks tema varalisi õigusi ebaproportsionaalselt. Kohtu otsused peavad olema põhjendatud ja kooskõlas lapse parimate huvidega.

Kohtuasjas 2-16-8642/8¹⁰⁴ on lapsevanem taotlenud kogu pärandvara müügist saadud rahaliste vahendite kandmist lapse pangakontole. Raha eest soovib lapsevanem parandada lapse elamistingimusi (remont elatavas kinnistus) ning ülejäänud raha kasutada lapse huvitegevuse ja hariduse finantseerimiseks. Nii eestkosteasutus kui lapsele määratud esindaja ei toetanud avaldust ning leidsid, et raha kasutamise osas peaks olema määratud kindel summa (vastavalt 3500 ja 4000 eurot). Kohus asus seisukohale, et kinnistu müügist saadud tulu tuleb kanda

¹⁰³ Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 474 SE, lk 2.

¹⁰⁴ HMKm 19.08.2016, 2-16-8642/8.

alaealise kontole, millest 4000 eurot võib kasutada ainult lapse huvides, sh lapse elukoha parendamise ning lapse isiklike vajaduste (hariduse ja huvitegevusega seotud kulud) katteks. Raha kasutamist muus osas ei reguleeritud. Ülejäänud rahalised vahendid tuleb hoiustada lapse kontol kuni lapse täisealiseks saamiseni ja konto varasemaks kasutamiseks on vajalik kohtu nõusolek. Kogumispensioni osakute tagasivõtmisest ning nende võõrandamisest saadavad rahalised vahendeid 1247,77 eurot tuleb kasutada lapse ülalpidamiseks ja muudeks huvideks.

Eelmise kohtuasja 2-16-8642/8 lahendi otsus toob välja, et kohus on hilisemates kohtuasjades¹⁰⁵ eristanud lapsele kuuluva raha kasutamist ning vara müügist tulenevat raha kasutamist. Antud põhimõtte on ka seaduse sõnastusse sisse kirjutatud ning vastava sätte lisamisel olnud ka seletuskirja kohaselt eesmärgiks, et raha kasutamise piirangud oleksid madalamad kui kinnisasjaga seotud tehingute puhul.¹⁰⁶ Perekonnaseadus § 130 sätestab raha kasutamise heaperemeheliku valitsemise põhimõtete kohaselt. Sama seaduse § 187 ja § 188 lõike 1 punktide 1–3, 5 ja 7–11 sätestatud juhtudel, kui tegemist on majanduslikult keerukamate tehingutega, piirab PKS lapsevanema seaduslikku esindusõigust. Kohtu poolt luba vajavate tehingute regulatsiooni eesmärk on kaitsta last, kehtestades heakskiitmise reservatsioonid küsimustes, mis on olulised ja riskantsed hooldatava vara jaoks. Seadusandja on andnud kohtutele volitused teha otsuseid, mis kaitsevad lapse pikaajalisi huve, eriti kui tegemist on suurema majandusliku mõjuga tehinguga. Kehtiv seadus ei piira lapsevanema õigust avada lapse nimel rahakonto või väärtpaberikonto ega nõua selleks kohtu nõusolekut (seda ei tulene mh PKS §-dest 130 ega 186). Eristus raha ja kinnisvara kasutamisel ülalpidamiskulude katmiseks on mõistetav ja kooskõlas üldise põhimõttega, et lapse varade kaitse peab olema proportsionaalne nende varade majandusliku väärtusega. Samuti peegeldab see vajadust kohaldada erinevat lähenemist sõltuvalt vara likviidsusest ja sellega kaasnevast riskitasemest. Selline lähenemine tagab, et lapse varasid kasutatakse vastutustundlikult ja kooskõlas tema parimate huvidega, seda eriti seoses pikaajaliste varaliste õiguste ja heaoluga.

Selle põhimõtte on kohus sõnastanud kohtuasjas¹⁰⁷ kus on käsitletud pensioniosakute ning arvelduskonto rahaliste vahendite (kokku summas 15 383,21 eurot) kasutamist lapse ülalpidamiseks ning lapse senise elustandardi jätkumiseks. Kuigi laps sai seoses teise vanema surmaga toitjakaotuspensionini, ei olnud üksikvanemana tal võimalik lapsele samal määral

¹⁰⁵ TlnRnKm, 31.10.2016, 2-16-6247/19; HMKm 13.03.2017, 2-17-1697/6; HMKm, 28.03.2017, 2-17-2929/9; HMKm, 28.03.2018, 2-17-16790/26; HMKm, 22.09.2017, 2-17-10738/12

¹⁰⁶ Perekonnaseadus 55 SE seletuskiri 28.05.2007, <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/982033c7-c2e1-2ce6-0479-ef2bf925488b/perekonnaseadus> (25.04.2024) lk 34.

¹⁰⁷ TlnRnK 18.12.2019, 2-19-1609/18.

üalpidamist võimaldada kui varasemalt. Alama astme kohus oli otsustanud, et tehingu tulemusena saadavad rahalised vahendid tuleb kanda lapse arvelduskontole märkusega „konto käsutamiseks on vajalik kohtu nõusolek” ning säilitada lapse kontrol kuni tema täisealiseks saamiseni ning konto varasemaks kasutamiseks on vaja kohtu luba. Põhjendusena, et lapse üalpidamise peab tagama tema vanem ning et lapse vahendeid üalpidamiseks võib kasutada alles siis kui lapsevanema vahendid on ammendunud. Ringkonnakohus leidis, et maakohus on põhjendamatult seadnud lapsevanemale piirangu lapse poolt pärandvarana saadud rahaliste vahendite lapse huvides kasutamiseks. Kollegium on välja toonud: „lapsele kuuluva raha kasutamise osas kehtib seadusest tulenevalt eeldus, et seda võib kasutada lapse üalpidamiseks“ (PKS § 130, § 186 lõige 1) ning sellisel juhul ei ole vaja arvelduskonto käsutamiseks taotleda kohtult nõusolekut. Lisaks märgib, et lapse vahendeid ei pea kasutama tema üalpidamiseks alles seejärel, kui lapsevanema enese pärandvarast saadavad vahendid on ammendunud ning asjaolu, et laps saab lisaks toitjakaotuspensionini, ei võta vanemalt ära seadusest tulenevat õigust kasutada lapsele kuuluvat raha tema üalpidamiseks. Eesti Vabariigi pensioniseaduse § 17 kohaselt on toitjakaotuspension mõeldud lapse toetamiseks, kui üks vanematest on surnud ja seega ei saa enam lapsele üalpidamist pakkuda.¹⁰⁸ See on riigi poolt makstav sissetulek, mis neil üalpeetavana tekib ning mis aitab katta lapse igapäevaseid vajadusi. Perekonnaseaduse § 101 lõige 2 sätestab, et elatise suurust määrates arvestab kohus lapse vajadusi ja vanema võimalusi. See tähendab, et kohtuotsus sõltub konkreetsetest asjaoludest ja selle põhjendused peavad olema individuaalselt kohaldatavad. Toitjakaotuspension on mõeldud lapse toimetuleku toetamiseks pärast vanema surma ja asendab teise vanema üalpidamiskohustust. Kuigi pension aitab kaasa lapse üalpidamiskulude katmisele, ei pruugi see alati katta kõiki lapse vajadusi, Seetõttu ei välista toitjakaotuspensionini saamine automaatselt vajadust kasutada lapse muid rahalisi vahendeid.

See põhimõte, et lapsele kuuluvat raha võib kasutada lapse üalpidamiseks, on läbiv ka teistes kohtuasjades, nt kohtuasjas 2-17-17587/6¹⁰⁹ on antud avaldajale luba pensioniosakute võõrandamiseks ning pangakontode rahaliste vahendite kasutamise lubamine lapse üalpidamiskulude katteks, vara positiivne väärtus 8000 eurot.

Lapsele kuuluva kinnisasja võõrandamist tema üalpidamiseks vajalike vahendite saamiseks on käsitletud nii ringkonnakohtud kui Riigikohus, ning kohtute¹¹⁰ põhjenduste kohaselt ei ole

¹⁰⁸ Eesti Vabariigi pensioniseadus, RT 1991, 12, 169. § 17

¹⁰⁹ HMKm, 19.12.2017, 2-17-17587/6.

¹¹⁰ TlnRnk 23.05.2018, 2-18-1006/22, TlnRnk 18.12.2019 2-19-1609/18.

õiguspärane kasutada lapse isiklikke vahendeid vanemate seadusest tuleneva lapse ülalpidamiskohustuse täitmiseks. Alaealise lapsele on kohustatud ülalpidamist andma eelkõige esimese astme ülenejad sugulased (PKS § 96), seda ka juhul, kui lapsel endal on vara, mille arvelt saaks teda üleval pidada. PKS § 132 lg 1 järgi võib küll lapse varalt saadavat kasu pärast varal lasuvate kohustuste täitmist ja valitsemiskulude katmist kasutada ka lapse ülalpidamiseks, kuid viidatud sättest ei tulene, et lapse vara võõrandamisest saadava raha arvel seda viidatud sätte alusel teha võiks. Seega on Riigikohus leidnud, et lapse ülalpidamiseks lisaks vanemate ülalpidamiskohustuse täitmisele saab kasutada üldjuhul lapsele kuuluva eseme vilju, kuid mitte eset asendavat hüvitist.¹¹¹

Esemest saadav kasu on tsiviilseadustiku üldosa seaduse (TsÜS) § 62 lg 1 järgi eseme viljad ja eseme kasutamisest saadavad eelised (kasutuseelised). Kasu mõiste hõlmab nii vilju kui kasutuseeliseid. Seejuures kasutuseelised on kõik need eelised, mis tulenevad asja või õiguse kasutusest, mida saadakse üldjuhul valduse abil.¹¹² Kohus tõi välja lapse heaperemeheliku valitsemise põhimõtte, ning leidis, et seetõttu ei ole üldjuhul lapse huvides võõrandada lapsele kuuluv vara tema ülalpidamiseks vajalike vahendite saamiseks, sest see kahjustab tema varalist olukorda. Kinnisasja müügist saadud raha kulutamisel lapse ülalpidamiskulude katteks ei jää lapsele täiskasvanuks saades midagi. Selleks, et raha käsutamisel säiliks vara, tuleb teha tehing, mille alusel tekib raha asemele vastu muu püsiv vara. Selliseks varaks võib olla näiteks kinnisvara, väärtpaberid, osalused fondides. Võimalusel tuleks omandada vara, mille väärtusel on potentsiaal kasvada ning mis annab vilja (nt tüür, dividendid).¹¹³

Kuigi hilisemas kohtupraktikas tuginetakse ka eelpool toodud Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 2015 aasta otsusele, siis pigem on hilisemad kohtulahendid vastuolus sellega, seoses rahaliste vahendite ülalpidamiskuludeks kasutamisel. Ringkonnakohus on tõlgendanud PKS § 132 lg-s 1 sätestatud erinevalt. Kohtuotsuse kohaselt anti õigus kinnistu müügist saadavaid rahalisi vahendeid kasutada alaealise lapse ülalpidamiseks. Antud kaasuses¹¹⁴ tuuakse viide elatisele seoses lapse rahaliste vahendite kasutamisega „kinnistu müügist saadud summa on suurusjärgult võrdne PKS § 101 lg 1 sätestatud elatisega“ (Töö autor eeldab antud juhul, et avaldaja viitab perioodi kinnistu müügist kuni antud asja lahendamiseni kohtus ehk PKS § 101 sätestatud elatis korda x kuud avalduse esitamise hetkeni. See on kulunud lapse ülalpidamiseks

¹¹¹ RKTkm 17.11.2015, 3-2-1-127-15, pp 26.

¹¹² Paal, K. Tsiivilseadustiku üldosa seadus kommentaarid, § 62.

¹¹³ TrtRnK 15.12.2022, 2-22-10513/18, pp 11.

¹¹⁴ TlnRnKm 31.10.2016, 2-16-6247/19, pp 26.

Kuna avaldaja oli aastal 2012 samadel tingimustel saanud loa lapse teise kinnistu müügiks ning kasutanud sealt tulnud raha pisiremondiks ja ülejäänud kasutanud lapse ülalpidamiseks, siis maakohus ei rahuldanud avaldust.

x kuud ning seetõttu ka viide elatisele). Asjaolude kohaselt lapsele kuuluv turismitalu, mis oli ühtlasi ka tema koduks, vajab hädasti suuremahulist remonti. Põllumaa müük võimaldab teostada remonttöid lapsele kuuluvates hoonetes, mis tõstab vastava kinnistu väärtust märkimisväärselt. Hoonete remont võimaldab ka tulevikus antud kinnistul olevas turismitalus majandustegevust jätkata, eelkõige tagab avaldajale sissetuleku, mis võimaldab puudutatud isikut ülal pidada. Antud põhjenduste kohaselt kohus leidis, et kuigi üldjuhul ei saa alaealise vara võõrandamise eesmärgiks olla ainuüksi lapse ülalpidamiseks vajalike vahendite saamine ja see ei saa asendada vanema ülalpidamiskohustuse täitmist, siis antud kaasuses konkreetsete asjaolude pinnalt lubati lapsele kuuluva kinnisvara võõrandamist ja sealt tuleneva raha kasutamist kodu remontimiseks ja lapse igapäevaste vajaduste rahuldamiseks. Tuues välja, et olulise tähendusega on eelkõige lapse praeguse heaolu parandamine. Alama astme kohus ei võtnud asja läbivaatamisel arvesse puudutatud isiku ega eeskosteasutuse seisukohti ega hinnanguid, kes toetasid avaldust. Ringkonnakohus ei põhjendanud oma otsust antud asjaoludega, kuid on oluline välja tuua lähtuvalt töö autori poolt eelpool välja toodud (ning ka järgnevatele) järeldustele muudes kohtuasjades.

Töö autor, lähtudes kaasuse asjaoludest, on osaliselt teisel arvamusel ringkonnakohtuga. Põhjendatud võiks olla kinnisasja müük, kuna tegemist on mittekasutuses oleva põllumaaga ning selle arvelt lapsele kuuluva teise kinnistu ja sellel oleva turismitalu remontimisega. Arvestades asjaolu, et avaldaja oli eelnevalt (aastal 2012) saanud kohtult loa lapse kolmanda kinnistu müügiks samade põhjenduste alusel ning antud raha oli kulunud pisiremontideks ja ülalpidamiskuludeks, mida avaldaja ei tõendanud ning mille tõendamine oleks raskendatud, tundub samasuguse tehingu tegemine ebanõistlik ning seda just ülalpidamiskulude suhtes. Lisaks sellele on kohtuasjas turismitalu remondi põhjendusena välja toodud, et tänu sellele säilib sissetulek, mille arvelt saab last üleval pidada. Arusaamatuks jääb seega, kui remont tagab sissetuleku ja ülalpidamise kulud, siis miks on vaja kinnistu müügist tulenevat raha ülejääki kasutada lapse ülalpidamiseks. Töö autori meelest peaks olukorras, kus alaealise rahalised vahendid suurenevad kinnisasja müügi arvelt täpselt olema reguleeritud, kuidas seda raha kasutatakse. Selle reguleerimata jätmine suurendab tõenäosust, et neid vahendeid kasutatakse muuks otstarbeks kui lapse ülalpidamisega seonduv ning selle hilisem tõestamine, millises osas ja kelle jaoks neid kasutati, on raskendatud.

Samas leiab kohtupraktikast veel mitmeid kohtuasju lisaks eeltooduile, mille otsused on tehtud peale Riigikohtu menetluses olnud seisukohta, et kinnisasjast saadud rahalisi vahendeid ei või

üldjuhul ülalpidamiskulude jaoks kasutada. 2016 aastal kohtu menetluses olnud asjas¹¹⁵ on lubatud kinnisasja müügist ning pensionifondiosakute tagasivõtmisest saadud rahalised vahendid kanda arvelduskontole ning kasutada varal lasuvate kohustuste tasumiseks ning seejärel üksnes lapse huvides. Seega on lubatud kinnisasja müük ning sellest tuleneva raha kasutamine ülalpidamiseks. Ka kohtuasja 2-17-2929/9¹¹⁶ otsuse kohaselt andis kohus nõusoleku pärandvarasse kuuluvate kohustuste täitmiseks ja raha paigutamiseks lähtudes laste ülalpidamisvajadusest. Pärandvarasse kuulusid osaühingu osad, pensionikonto osakud ning korteriomand. Otsuse kohaselt arvelduskontode käsutamiseks ei ole vaja kohtu nõusolekut (positiivse vara väärtus ca 37 000). Kuigi avaldaja viitab sihtotstarbelisele raha kasutamisele, siis välja toodud asjaolude kohaselt ei nähtu, et selleks sihtotstarbeks oleks muu, kui laste ülalpidamine. Nende mõlema kohtuasja ühiseks asjaoluks on et omavalitsus toetas avaldaja põhjendusi.

Mõningatel juhtudel määrab kohus kinnistu müügist tulenevale rahale sihtotstarbelise kasutuse, milleks võib olla kinnistu(te) müügist tulnud raha eest teise kinnisasja ost¹¹⁷, mille puhul peab soetama vara võõrandamisel saadud raha eest uued samaväärsed kinnistud alaealisele või ka ühiselt, kui on ka lapsevanema poolt finantseeritav osa.

Harju maakohtu lahendada olnud asi,¹¹⁸ seoses vara ohustamise ärahoidmiseks abinõude kohaldamise vajaduse hindamisega kohtu algatusel, on oluline välja tuua seoses kahe eelpool toodud järeldusega. Esiteks, milliste standardite kohaselt tuleb varakale lapsele tema ülalpidamiseks omavahendeid ette näha. Antud kohtuasjas põhjendas ema lapse rahaliste vahendite kasutamist järgmiselt: perioodil 12.01.2016-30.04.2018 kulus ülalpidamiskuludeks, pärandvara haldamiseks ja säilimise tagamiseks ehk vara valitsemisega seonduvad kulud, kokku summas 219 569,17 eurot. Nendeks kulutusteks olid näiteks kooli õppemaks, koolitoit, raamatud ja koolitarbed, riided, jalanõud, ravimid, hambaravi, huvialaringid, laagrid, koolitransport, telefon, arvuti, sünnipäevad, peretraditsioonid, taskuraha, reisimisega seotud kulud, autoga seotud kulutused, autokütus, kindlustused, juriidilised teenused, riigilõivud, maamaks, kinnistute hooldusega ja haldamisega seonduvad kulud, annetused (pärandaja tahte täitmine), matusekulud, perekonna rahulaga seotud kulud, eluasemelaenukulud. Kui välja jätta pärandvara haldamisega seotud kulud, matusekulud ja pärandaja tahtel tehtud kulutused, siis on enamikuga eelpool loetletust tegemist tavapäraste ülalpidamiskuludega. Ning teiseks, antud

¹¹⁵ HMKm 13.03.2017, 2-17-1697/6.

¹¹⁶ HMKm, 28.03.2017, 2-17-2929/9.

¹¹⁷ HMKm, 04.06.2018, 2-18-1936/9.

¹¹⁸ HMKm, 19.12.2018, 2-18-7599/36.

summa laekus emale lapsele kuuluvalt ettevõttelt dividendidena. Dividende võib lugeda PKS § 132 lg 1 kohaselt esemelt saadavaks kasuks, mida võib kasutada lapse ülalpidamiseks.

Üldiselt saab kohtupraktika kohta öelda, et kuni 2015. aasta Riigikohtu lahendini, oli lapse vara kasutamise lubamine ülalpidamiseks ilma igasuguste piirangute või eriregulatsioonideta tavapärasem praktika. Üheks asjaoluks saab pidada seda, et varasemad tehingud hõlmasid peamiselt kogumispensioni osakuid ja arvelduskontosid ehk ainult rahalisi vahendeid ning tehingute summad ei olnud suured.¹¹⁹ Teise asjaoluna Riigikohtu otsuses välja toodud põhjendus, et ülalpidamist peavad andma lapsevanemad ning seonduvalt sellega ei ole lubatud lapse vara müük tema ülalpidamiseks. Kuigi Riigikohtu roll on muuhulgas olla kohtupraktika ühtlustaja, siis lähtuvalt käesoleva töö tulemustele tuginedes on järgnevad kohtuotsused pigem vastupidised Riigikohtu välja toodud põhjendusele. Olenemata mainitud Riigikohtu lahendist ning sellest, et seaduses pole täpseid juhiseid otsustamiseks, on kohtupraktika suures osas siiski välja kujunenud. Kohtupraktika alusel saab teha üldistuse, et kohtumäärustes:

- a) Kuigi kohtud on osades määrustes välja toonud, et PKS § 96 kohaselt lapsevanem on kohustatud ülalpidamist lapsele andma, siis saab öelda, et oma otsuse tegemisel on nad lähtunud peamiselt järgmistest põhimõtetest:
 - a. Kui ohus on senise elustandardi jätkumine, lapsevanem on raskes majanduslikus olukorras, siis on kohtud lubanud tehingu tegemist ning sealt saadud rahalisi vahendeid on lubatud kasutada ülalpidamiseks.
 - b. Kui soovitakse elustandardi parendamist või kui vanemal endal on rahalisi vahendeid jätkamiseks senist elustandardit, siis olenemata põhjendustest,¹²⁰ kohus seda ei luba. Siinkohal oleks oluline märklause „milliste standardite kohaselt tuleb ülalpidamiskulusid ette näidata“.
 - c. Kui avalduses on taodeldud rahalisi vahendeid kasutada ilma põhjendamata ülalpidamiskuludeks, siis kohus ei ole andnud luba.
 - d. Siia võib töö autori meelest tuua eelmise kahe punkti kohta kokkuvõttena, et PKS § 102 lõikes 2 tuuakse küll välja vanemate ja laste vahelise ülalpidamiskohustuse erijuhtum, mille kohaselt vanemad ei vabane oma alaealise lapse ülalpidamise kohustusest. Sama lõike teise lause kohaselt juhul,

¹¹⁹ HMKm, 24.04.2015, 2-15-4245/5; HMKm, 14.12.2016 2-16-17279/7; HMKm, 23.02.2017, 2-17-1915/8; HMKm, 21.02.2020, 2-20-1019/4; HMKm, 03.03.2017, 2-17-1954/7; TlnRnK 18.12.2019, 2-19-1609/18; HMKm, 19.12.2017, 2-17-17587/6.

¹²⁰ Siinkohal mõtleb töö autor konkreetseid kulukohtasid, mis on avalduses välja toodud nt trennid, huvialad, reisirahad jms.

kui lapsevanem on olukorras, milles ta ei ole tema muid kohustusi ja varalist seisundit arvestades võimeline andma teisele isikule ülalpidamist, peab ta kasutama tema käsutada olevaid vahendeid enda ja lapse ülalpidamiseks ühetaoliselt. Seega on nad teineteise suhtes kohustatud iseenda vajadusi piirama, et lapsele/vanemale äraelamist võimaldada. Selline põhimõte tuleneb erilisest sõltuvussuhtest, mis valitseb alaealise lapse ja tema vanema(te) vahel¹²¹ ning kohtud lähtuvad suuresti oma otsuste tegemisel just sellest.

- b) Kuigi 2010 aastal läbi viidud perekonnaseaduse reformiga muudeti eestkostetasutuse (kohalik omavalitsus) funktsiooni tehingu tegemiseks nõusoleku andmise protseduuril, siis analüüsi kohaselt lähtub kohus otsuse tegemisel väga suures osas kohaliku omavalitsuse soovitudele ja arvamustele. Punkt 1 välja toodud põhimõtete otsuse tegemise aluseks on kohaliku omavalitsuse arvamus. Kohaliku omavalitsuse arvamusel on suurem kaal kui lastele määratud esindajal.

Lapsevanemal on kohustus käia lapse varaga ümber heaperemehelikult, säilitada vara olemasolev väärtus ning võimaluse korral seda suurendada. Üldreeglina kehtib eeldus, et lapse vara tuleb püüda säilitada ning anda üle lapsele tema täisealiseks saamisel. Lubatavaks võib pidada lapse vara kasutamist lapse enda huvideks ning varalt saadavat kasu võivad vanemad kasutada enda ja lapse alaealiste õdede-vendade ülalpidamiseks juhul, kui puuduvad muud asjakohased vahendid nimetatud isikute ülalpidamiskulude katteks. Siiski, lapse olemasolev vara ei vähenda vanemate kohustust last ülal pidada ega luba kasutada seda pere üldiseks ülalpidamiseks. Siinkohal saab öelda, et ükski analüüsitud kohtumäärus ei käsitlenud endas vanemate ega pere teiste liikmete ülalpidamist.

Järgnevas alapeatükis analüüsib autor, millistel asjaoludel ning põhjenduste kohaselt määrab kohus raha paigutamise Eesti või mõne teise lepinguriigi krediidasutuses oma varast eraldi.

2.2. Lapse raha paigutamine krediidasutusse lapsevanema varast eraldi

PKS § 186 lg 1 kohaselt tuleb eestkostetava raha, kui seda ei ole vaja tema ülalpidamiseks, paigutama krediidasutuses oma varast eraldi. Sama sätte lause 2 kohaselt tuleb paigutamisel teha märge, et käsutamiseks on vaja kohtu nõusolekut. Sama § lg 3 kohaselt võib kohus anda nõusoleku raha teistsuguseks paigutamiseks. PKS § 186 lg 4 kohaselt, kohtu nõusolek

¹²¹ Perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri, 55 SE, lk 30.

eeskostja poolt eestkostetavale kuuluva arvelduskonto käsutamiseks on vajalik vaid PKS § 186 lg 1 nimetatud juhul.

Lähtudes kohtupraktika analüüsist, saab väita: esiteks, et kui vanem ei ole taotlnud teistsuguseks raha kasutamiseks ehk avaldusest ei nähtu, et raha on vaja laste ülalpidamiseks, laste vara valitsemiseks või muude jooksvate kulude katmiseks, paigutatakse see vastavalt § 186 lg 1 eraldi kontole. Seda nii kinnistute müügist tuleneva raha kui ka arveldus- ja kogumispensioni- ja väärtpaberikontode jääkide suhtes. Kohtuasja 2-17-10029/6¹²² otsuse kohaselt kinnisasja müügist saadavast rahast võib tasuda müügiga seotud kulutused ja ülejäänud raha, arvelduskonto jääk ja pensionifondi osakud kanda lapse arvelduskontole või lapse nimel avatud kogumiskontole märkega, et lapsel on õigus nimetatud summat käsutada alates täisealiseks saamisest ja seni tema seaduslikul esindajal vaid kohtu nõusolekul.

Teiseks, kui lapsevanem on avaldanud soovi laste ülalpidamiseks ning soovib raha kandmist enda kontole, siis sõltub eraldi pangakontole raha panemine rahasummast:

Kohtuasjas 2-14-63097¹²³ on kohus leidnud, et ei pea antud juhul põhjendatuks eraldiseisvalt osakute müügist saadavat ühise rahasumma jagamist ning kasutamiskorda reguleerida – avaldaja on kohtule usutavaks teinud selle, et rahasumma kasutatakse pere ühiseks hüvanguks. Rahaliste vahendite hinnanguline väärtus on 2889,71 eurot. Sarnaselt eeltooduga on leitud asjas, kus lapsevanem taotles rahalisi vahendeid laste ülalpidamiseks ja hariduse omandamiseks.¹²⁴, mis hõlmas arvelduskontot, hoiukontot ning kogumispensioni kontot (koguväärtusega 6046,89 eurot) kanda avaldaja kontole. Ka kohtuasjas 2-20-1019¹²⁵ lubas kohus avaldaja kontole kanda ca 6000 eurot. Avaldaja kontole on lubatud kanda ka 4029,45 eurot selleks, et kasutada rahalisi vahendeid laenukohustuste täitmiseks ning lapse ülalpidamiseks ja hariduse omandamisega seotud kulutuste katteks.¹²⁶ Kohtuasjas 2-17-1587/6 oli pensionifondiosakute ja arvelduskonto jäägi väärtus 8000 eurot, mis lubati kanda avaldaja kontole.

Kohtuasjas 2-16-14821/6¹²⁷ on tehtud otsus „anda nõusolek lapse nimel väärtpaberikonto pensionifondi osakute tagasivõtmise tehingu tegemiseks“. Ning põhjenduste osas lubatakse pensionifondiosakutest saadavat raha kasutada puudutatud isiku huvides ja tema ülalpidamiseks

¹²² HMKm, 21.09.2017, 2-17-10029/6.

¹²³ HMKm, 12.02.2015, 2-14-63097/7.

¹²⁴ HMKm, 15.05.2018, 2-18-4375/9.

¹²⁵ HMKm, 21.02.2020, 2-20-1019/4.

¹²⁶ HMKm, 19.12.2017, 2-17-17587/6.

¹²⁷ TMKm, 13.10.2016, 2-16-14821/6.

ning viidatakse § 186 lg 1, kuid ei lahendis sisulises osas ega resolutsioonis ei ole mainitud kuhu kontole antud summa kantakse ning puudub info ka tehingu väärtuse kohta. Kohtuasju, kus määruse põhjendused või resolutsiooni sõnastus on ebaselge, leidub veelgi. Kohtusja 2-13-52083/10¹²⁸ resolutsiooni punktide 1.2 ja 1.3 kohaselt vastavalt „Kohustada korteriomandi võõrandamisest saadud K. K. rahalisi vahendeid kasutama korteriomandil olevate võlgade tasumiseks ja alaealise K. K. (ülalpidamiseks?)“ ning „Rahalised vahendid, mis ei ole vajalikud korteriomandil olevate võlgade tasumiseks ja alaealise K. K. , tuleb paigutada Eesti või mõne teise lepinguriigi krediitiasutuses oma varast eraldi märkega, et konto käsutamiseks on vaja kohtu nõusolekut.“

Kohus on eraldi pangakontole raha kandmise juures teinud ka otsuseid kindla summa kasutamise lubatavuse osas. Seda näiteks eespool käsitletud kohtuasi¹²⁹, kus lubati kasutada 1000 eurot kuus lapse kohta. Asjaoludest ei nähtu, millest tulenevalt summa nii suur määrati ülalpidamiskuludeks, kuid juhul kui varalt saadud tulu ületab seda summat, tuleb paigutada see eraldi laste nimele avatavale kontole. Kuigi asjaoludest ei nähtu, kuhu kontole hakkab üüritulu laekuma, võib kohtumääruse otsuse sõnastusest välja lugeda, et lapsevanema kontole ning ülejääk tuleb paigutada lapse kontole. Lapsele kuuluva kinnisasja üüritulu paigutamise otsused ei ole alati aga ühetaolised. Näiteks kohtuasjas 2-17-8464/11¹³⁰ otsuse kohaselt kohustati vanemaid üüritulu paigutama lapse arvelduskontole ning arvelduskonto kasutamiseks ei ole vaja kohtu luba.

Kohtu poolt kindlaks määratud summa ei ole olnud alati kuupõhise arvestusega. Kohtuasjas 2-17-16790/26¹³¹ lubati kinnisvara müügist ja pensionikontosakutest saadud rahalistest vahenditest tasuda kinnistute müügiga seotud kulutused ning ülejäänud raha kanda lapse arvelduskontole märkusega: “alaealise raha kasutamine üle 5000 euro ühes kalendriaastas lubatud vaid kohtu nõusolekul”. Antud asjas taotles lapsevanem kogu raha eest katta lapse igapäevaseid elulisi vajadusi, tuues välja, et igakuised kulud on kokku 1080,50 eurot. Seega on keeldutud avaldaja taotlusest ning tuginetud omavalitsuse ja lapsele määratud esindaja soovitudele.

2015 aasta Riigikohtu lahendis on kohus leidnud seoses raha paigutamisega eraldi arvele, et lapse kinnisvara müügist saadava raha paigutamine lapse seadusliku esindaja pangakontole ei

¹²⁸ TMKm, 22.01.2014, 2-13-52083/10.

¹²⁹ HMKm, 31.03.2015 2-15-3410/5.

¹³⁰ HMKm, 28.09.2017, 2-17-8464/11.

¹³¹ HMKm, 28.03.2018, 2-17-16790/26.

ole üldjuhul põhjendatud.¹³² Lisaks sellele on ta § -s 186 välja toodud „kui seda ei ole vaja tema ülalpidamiseks“ kohta leidnud, et ülalpidamist peavad andma lapsele vanemad. Seega on Riigikohus antud asjas leidnud, et ei kehti ka sättes välja toodud ülalpidamiseks klausel ning raha tuleb alati paigutada oma varast eraldi. Antud juhul oli tehingu väärtuseks 6000 eurot.

Kohtuasja 2-17-10738/12,¹³³ mis hõlmas kinnisasja müügist tulenevat võimalikku tulu 53 000 eurot, otsuses puudub kohtu otsus raha paigutamise kohta, sest kohus märgib, et laste vara võib kasutada laste ülalpidamiskulude katteks ning üksnes juhul, kui ülalpidamiskulusid ei ole vaja katta, tehakse lapsele kuuluva raha paigutus (asjaolude kohaselt oli vaja ülalpidamiseks). Sarnase põhjendusega on olnud ka 2017 aasta kohtuasi, kus kohus andis nõusoleku raha paigutamiseks lähtudes lapse ülalpidamisvajadusest, seega arvelduskontode käsutamiseks ei ole vaja kohtu nõusolekut.¹³⁴ Siinkohal peab töö autor oluliseks välja tuua, et asjaoludest nähtuvalt ei ole avaldaja taotlenud ülalpidamiskuludeks rahaliste vahendite kasutamist.

Kohus on leidnud, et lapse nimel tehtavast tehingust suurema rahasumma saamisel tuleb üldjuhul ka vanematel paigutada raha lapse nimele avatavale hoiusele või arveldusarvele. Üksnes erandlikel asjaoludel võib vanem saada kohtult loa lapse vara arvel saadava olulise rahasumma paigutamiseks vanema arveldusarvele.¹³⁵ Seega on kohus antud asjas andnud eraldi paigutavale rahasummale määratluse oluline ja suur, mis oleks vajalik oma varast eraldi hoiustada. Antud asjas oli selleks summaks 34 000 eurot ning tegemist oli osaühingu osa müügiga. Kohus ei ole piiranud arvelduskonto kasutamist, vaid kohustanud selle kandmise eraldi pangakontole.

Lähtuvalt eelpool toodust saab öelda, et sarnaselt mõistega ülalpidamiskulud, ei ole seaduses täpseid juhiseid otsustamiseks raha paigutamise kohta. Raha paigutamise osas võib öelda, et:

- a) Kui tegemist on arveldus- või hoiusekonto jäägiga, kogumispensionite osakutega jaguneb kohtupraktika kolmeks:
 - a. Juhul, kui lapsevanem ei ole taotlenud raha teistsugust paigutamist või kasutamist, kantakse see üldjuhul lapse kontole. Kohtumääruses välja toodud asjaoludest ei selgu, miks ja millal pannakse märked kontole: kasutamine vaid kohtu loal või ei panda märget üldse.

¹³² RKTm, 3-2-1-127-15, pp 26.

¹³³ HMKm, 22.09.2017, 2-17-10738/12.

¹³⁴ HMKm, 28.06.2017, 2-17-1318/15.

¹³⁵ HMKm, 28.03.2014, 2-13-18572/50.

- b. Kui lapsevanem on avaldanud taotlenud raha ülalpidamiseks, siis on kohus otsustanud:
- i. kas kanda raha lapse kontole, kuid ei lisata kontole märget, et konto kasutamine lubatud ainult kohtu loal
 - ii. või lubatakse kanda kogusumma lapsevanema kontole, mille arvelt on lubatud kanda ülalpidamiseks. PKS § 130 § - Seadusest tulenev eeldus paragrahvi sõnastuse kohaselt, milles sätestatud, et raha võib kasutada ülalpidamiskulude katteks seega ei ole vajalik ka selle eraldi kontole paigutamine.
- c. Kui on tegemist suurema summaga, peaks selle kandma lapse kontole. Tõlgendus mõistest „suur summa“ väga erinev ning varieerub 6000 eurost kuni ~53 000 euroni. Antud summa nii suur kõikumine võiks olla seotud küsimusega „milliste standardite kohaselt tuleb ülalpidamiskulusid ette näidata“, kuid asjaoludest seda ei selgu.
- d. On juhtumeid, kus kohtu otsusest ei selgu selgelt, kuhu konkreetselt raha kantakse või mis tingimustel. Siiski peamine põhimõte on, et lapse rahaliste vahendite kasutamine peab olema kooskõlas tema ülalpidamisvajadustega ja kohtu nõusolekuga.

Seega saab ka raha paigutamise kohta eraldi krediidikontole öelda, et olenemata kõrgema astme kohtu otsusest, et ülalpidamist peavad andma lapsele vanemad on mõningates otsustes ka ilma lapsevanema avalduseta leitud, et seaduses kehtib eeldus, et lapse raha võib kasutada tema ülalpidamiseks. Siinkohal märgib autor, et oma peatükis 2.2 ülalpidamiskulude mõiste sisustamine kohtupraktikas analüüsis autor kohtuasju, kus oli lapsevanema poolt esitatud avalduses soov kasutada rahalisi vahendeid ülalpidamiskuludeks. Peatükis 2.3 analüüsi rahaliste vahendite paigutamist eraldi krediidikontole (PKS § 186 lg 1) ehk avalduses ei olnud alati märgitud avaldaja poolt lapse rahaliste vahendite kasutamist ülalpidamiskuludeks.

3. VASTUTUS VARA VALITSEMISE KOHUSTUSE RIKKUMISE KORRAL

3.1. Lapse vara ohustamine

Perekonnaseaduse § 134 lg 1 kohaselt kui lapse kehalist, vaimset, hingelist või varalist heaolu ohustab vanema hooldusõiguse kuritarvitamine või suutmatus täita oma kohustusi, rakendab kohus ohu ärahoidmiseks vajalikke abinõusid, mis on käesoleva paragrahvi lõikes 3 ning PKS §-des 135 ja 136 loetletuid. Lõike 2 kohaselt lapse heaolu ohustamisest teatab lapse elukohajärgsele omavalitsusele või kohtule ametnik või muu isik, kellel on andmeid ohustatud lapse kohta. PKS § 134 lg 1 ja lg 3 kohaselt saab kohus lapse heaolu ohustamise korral omal algatusel kohaldada ohu ärahoidmiseks vajalikke abinõusid. Varahooldusõiguse puhul on selleks võimalikud piirangud teatavate toimingute või teatavat liiki toimingute tegemise keelamisega või siis täies ulatuses ära võtmine. Varahooldusõiguse täies ulatuses ära võtmine on kõige piiravam meede ja peaks määratama, kui muud meetmed ei ole toimunud.¹³⁶ PKS § 136 lg 1 kohaselt eeldatakse, et lapse vara on ohustatud, kui vara hooldaja rikub lapse ülalpidamise kohustust või varahooldusõigusega seotud muid kohustusi või kui ta ei täida varahooldusõiguse kohta kehtivaid kohtu korraldusi.

Antud sätete tõlgendamisel ei ole kohtupraktika olnud ühetaoline. Harju Maakohus menetluses oli aastal 2013 avaldus¹³⁷, milles lapse poolvennad taotlesid lapse vara ohustamisega seotud menetluse algatamist. Kohus keeldus TsMS § 476 lg 1 alusel, mille kohaselt hagita menetluse algatab kohus omal algatusel või huvitatud isiku või asutuse avalduse alusel. Kuna avaldajad ei olnud menetluslikus mõttes huvitatud isikud, siis pidi kohus kaaluma, kas esinevad alused menetluse alustamiseks kohtu poolt omal algatusel. Kohus asus seisukohale, et PKS sätteid § 134 lg 1, § 135 ja § 136 koos tõlgendades ilmneb, et „lapse heaolu all peetakse silmas kehalist, vaimset või hingelist heaolu, lapse vara ohustamine ei ole nimetatud lapse heaolu all“. Lapse heaolu ohustamisest võivad kohtule teatada ka kõrvalised isikud ja vajadusel rakendab kohus omaalgatuslikult abinõusid. Seega ei ole lapse vara ohustamine ei ole § 134 lõigete 1 ja 2 tekstist nähtuvalt asjaolu, milles kohus rakendab omal algatusel lapse kaitseks abinõusid.

Kohus on antud asjas lähtunud seaduse sätete grammatilisest tõlgendusest.¹³⁸ PKS § 134 lg 1 sõnastuse kohaselt „Kui lapse kehalist, vaimset või hingelist heaolu või tema vara ohustab...“

¹³⁶ BeckOK BGB/Veit, 68. Ed. 1.1.2023, BGB § 1667 Rn. 6

¹³⁷ HMKm, 18.10.2013, 2-13-6730/8, lk 7-8.

¹³⁸ R. Narits. Õiguse entsüklopeedia. 2. tr. Tallinn: Juura 2007, lk 152 jji.

ehk kehaline, vaime ja hingeline heaolu VÕI vara. Töö autor leiab, et olenemata mõiste „lapse heaolu“ abstraktsusest, siis lapse vara kaitse ja majanduslik turvalisus on tihedalt seotud tema üldise heaolu kaitsmisega. Kuigi 2013 aastal kehtinud redaktsiooni sõnastus antud sätete osas ei ole muutunud, on muutunud sätte sisustamine nii kohtupraktika kui õiguskirjanduse kohaselt. Kohtuasjas seoses vara ohustamise ärahoidmiseks abinõude kohaldamise vajaduse hindamisega¹³⁹ on kohus viidanud (PKS) § 134 lg 2-le (lapse heaolu ohustamine). Ning vastupidiselt eelpool toodud lahendile 2-13-6730/8 on kohus antud asjas öelnud, et PKS § 134 lg 1 ja lg 3 kohaselt saab kohus lapse vara ohustamise korral omal algatusel kohaldada ohu ärahoidmiseks vajalikke abinõusid. Seega vastupidiselt teisele tsiviilasjale on lapse heaolu ohustamine ka vara ohustamine ning kohus saab antud asjad omal initsiatiivil algatada menetlust.

Avalduse esitamisega kohtusse ei kaasne alati kohtu kohustust menetlus algatada, küll aga saab kohus nendes asjades, mille algatamiseks on kohus pädev omal initsiatiivil, algatada menetluse ka siis, kui avalduse esitab selleks õigustamata isik.¹⁴⁰ Avalduse esitamisest tuleb eristada olukorda, kus isik või asutus edastavad kohtule teavet, et ajendada kohut alustama hagita menetlust omal algatusel. Selleks võib olla eelpool toodud PKS § 134 lg 2. Lapsed vajavad erilist kaitset ning selleks saab kohus omal initsiatiivil algatada TsMS-s nimetatud hagita perekonnaasjadest (§ 550 jj) mh. vanemate hooldusõiguse piiramisega seotud asju, kui see on lapse ohutuse tagamiseks vajalik.¹⁴¹ Riigikohus on seoses hooldusõiguse piiramisega (sh varahoolduse) öelnud, et selleks tuleb välja selgitada täpselt, milline oht on ning milliste abinõudega on võimalik seda ohtu ära hoida. Seejuures peaksid need kohaldatavad abinõud olema kõige vähem piiravamad, millega on võimalik oht tema heaolule ja/või varale kõrvaldada. Abinõu valikul peab kohus arvestama perekonnaautonoomia põhimõttega.¹⁴²

Perekonnaseadus annab kohtule õigus lapse varalisi huve kahjustavalt vanemalt nõuda tagatist tema valitsetava vara väärtuse ulatuses (PKS § 136 lg 4). Kohus määrab tagatise liigi ja ulatuse oma äranägemise järgi. Autori hinnangul see võimaldab kohandada otsust vastavalt konkreetse pereolukorra ja majanduslike tingimuste nüanssidele. Asjakohased kriteeriumid on lapse ja vanemate huvid ja majanduslik olukord ning rahalise riski ulatus seoses eelseisva või olemasoleva kahjuga. Kohus ei saa otseselt sundida vanemaid andma määratud tagatist, vaid

¹³⁹ HMKm, 19.12.2018, 2-18-7599/36.

¹⁴⁰ Järvekülg, I. Kõve, V. Tsiviilkohtumeteluseseadustik III. Kommenteeritud väljaanne. Juura: Tartu, 2018., § 476 p 3.2.1. c

¹⁴¹ *Ibid.* § 476, 3.3.2.1. b

¹⁴² RKTkm, 14.11.2012 3-2-1-121-12, pp 16; RKTkm, 30.04.2019, 2-18-3628, pp 15; RKTkm, 16.09.2015, 3-2-1-78-15, pp 14.

saab avaldada survet - sunnivahendina kohaldada varahooldusõiguse täielikku või osalist äravõtmist. PKS § 136 lõige 4 on oluline säte, mis aitab kaitsta lapse varalisi huve, pakkudes samal ajal kohtutele paindlikkust ja vahendeid, et reageerida lapse huve kahjustavatele olukordadele. See on kooskõlas põhimõtetega, mis rõhutavad lapse parimaid huve ja õigusriigi toimimist ning sunnib vanemaid järgima kohtuotsust ning austama lapse õigusi.

Avalduse esitamisega kohtusse on võimalik kohtult taotleda ka esialgset õiguskaitset. Hagita perekonnaasjas reguleerib selle rakendamist TsMS § 551, mille esimese lõike järgi võib kohus hagita perekonnaasja menetlemisel avalduse alusel või omal algatusel määrusega esialgse õiguskaitkena rakendada hagi tagamise abinõusid. Paragrahvi 384 lg 4 ja § 551 lg 2 järgi peab kohus küsima enne alaealist puudutava esialgse õiguskaitse rakendamist tema elukohajärgse valla- või linnavalitsuse arvamust. Kohus rakendab hagi tagamise abinõusid kas omal algatusel või avalduse alusel (§ 384 lg 5). Kohus peab ajutise eestkostja määramisel järgima TsMS § 555 lg 1 nimetatud eeldusi, mis peavad olema kumulatiivselt täidetud. TsMS § 555 lg 1 sõnastuse kohaselt esimeseks eelduseks on, et eestkostja määramise tingimused on ilmselt täidetud ja teine eeldus ajutise eestkostja määramisel on see, et kui ajutine eestkostja jääb määramata, kaasneb sellega oht alaealise huvidele. PKS § 123 lg 1 järgi teeb kohus lapse huvidest lähtuva lahendi, arvestades kõiki asjaolusid ja asjaomaste isikute õigustatud huvi. Ajutise eestkostja määramise põhjuseks kohtumenetluse ajal võib olla nii lapse isiku- kui ka varaõiguste ohustatus. Kuna lapsega seotud vaidlustes on lahenduse leidmise kiirusel oluline roll, tuleb vanema hooldusõiguse piiramine oma laste suhtes üldjuhul lahendada põhiasja (hooldusõiguse äravõtmise, piiramise või peatamise) menetlemise käigus. Üldjuhul tuleks kohtul jätta sellisel juhul rahuldamata ka taotlus esialgse õiguskaitse korras lapsele ajutise eestkostja määramiseks kuni tsiviilasjas otsuse tegemiseni.

Kuna Eesti perekonnaseaduse muudatused seoses lapse varaõiguslike küsimustega ei ole meie õigusruumis väga pikalt kehtinud on ka kohtupraktika antud osas väike. Teine põhjus on töö autori meelest, et olenemata sätete uudsusest on olnud Eestis kehtiv mentaliteet, et lapse vara on vanema vara ning seetõttu ei ole võimalikud vara valitsemisest tulenevad ebakõlad jõudnud kohtute töölauale. Peamiselt on kohtute lahendada olnud asjad, kus lisaks varahooldusõigusele piiratakse ka isikuhooldusõigust ehk tegemist on olnud üleüldist lapse heaolu ohustava tegevuse(tusega) lapsevanema poolt.¹⁴³

¹⁴³ HMKm, 29.05.2017, 2-17-1543/9; HMKm, 04.04.2016, 2-15-19218/12; HMKm, 15.03.2016, 2-15-19595/11; HMKm, 2-14-62550/4.

Töö autor leidis seoses võimaliku vara ohustamisega kaks kohtuasja, mis on olnud kohtute menetluses. Eespool käsitletud kohtuasi 2-18-7599/36,¹⁴⁴ milles edastati Harju Maakohtule abinõude kohaldamise vajaduse hindamiseks teave alaealiste pärijate vara võimalikust ohustamisest nende seadusliku esindaja poolt. Antud asjas taotles vallavalitsus kohtult vara hooldaja määramist, juhul kui ilmneb, et seda on kasutatud muudeks otstarveteks. Lisaks taotles vallavalitsus kohtult otsust, mis kohustaks lapsevanemat esitama igal aastal kirjaliku aruande kohtule eestkostetava vara valitsemise ja eestkostja muude ülesannete täitmise kohta. Aruandes tuleb eraldi välja tuua tehtud kulutused ning lisada nende kohta tõendavad dokumendid. Kohus tutvunud lapse seadusliku esindaja poolt saadetud tõenditega, pidas põhjendatuks jätta kohaldamata PKS § 136 alusel abinõud seoses lapse varaga ning edaspidised aruandekohustused ning luges alaealise vara ohustamise ärahoidmiseks abinõude kohaldamise vajaduse hindamise kohtu algatusel läbiviiduks. See otsus põhines mitmel olulisel kaalutlusel. Esiteks sai kohus piisavalt tõendeid ja selgitusi pärandvarast tehtud kulutuste kohta lapse seadusliku esindaja poolt. Need kinnitasid, et varasid on kasutatud mõistlikult ja lapse parimates huvides, sealhulgas elamiskulud, hariduskulud, tervisekulud ja muud vajadused. Teiseks ei esitatud veenvaid tõendeid, mis viitasid varade väärkasutusele või lapse huvide vastasele tegevusele. Kohtu seisukohast olid kulutused mõistlikud ja kooskõlas lapse tavapärase eluviisiga. Kolmandaks olid eelnevad menetlused seoses pärandvara valitsemise lõpetamisega viidud läbi seaduslikult ja pärandvara haldamise nõuetega. Seega võib kokkuvõtvalt öelda, et olemasolevad tõendid ja asjaolud ei õigustanud täiendavate abinõude kohaldamist PKS § 136 alusel, sest lapse seaduslik esindaja oli käitunud lapse parimates huvides ja ei olnud rikkunud lapse vara haldamise põhimõtteid.

Ja teine eelpool mainitud kohtuasi 2-13-6730/8,¹⁴⁵ milles lapse poolvennad esitasid avalduse kohtule vanema õiguste määramiseks. Avaldajatele oli väidetavalt saanud teatavaks, et nende poolvenna ema ei teosta oma lapse suhtes varahooldusõigust vastavalt seadusele, mistõttu võib olla ohus lapse vara. Lapse vara ohustatus oli nende sõnul ühtlasi ka ohuks lapsele. Lapsevanem oli müünud pärandvarasse kuulunud osakuid, vallasvara ning kinnistu. Avaldajad leidsid ka, et PKS § 136 lg 4 kohaselt on kohtul õigus lapse varalisi huve kahjustavalt vanemalt nõuda tagatist tema valitsetava vara väärtuse ulatuses. Avaldajate hinnangul mõistlik seada esialgse õiguskaitse korras kohtulik hüpoteek summas 96 000 eurot puudutatud isiku I (ema) korteri-omandile. Ema andis detailse ülevaate ning dokumendid pärandvara ning sinna hulka kuulunud raha, kinnistute, aktsiate ja vallasvara kohta. Järgnevalt välja toodud asjaoludest selgus, et antud

¹⁴⁴ HMKm, 19.12.2018, 2-18-7599/36.

¹⁴⁵ HMKm, 18.10.2013, 2-13-6730/8.

müügitehingud olid tehtud vastavalt seaduses sätestatule ning kohtu loaga. Olulise aspektina võib välja tuua, et kuigi kohus oli oma määruses kohustanud ema müüma kinnisasja ja ostma selle lapse nimele, oli antud kinnisvara soetatud ema nimele. Olenemata sellest jättis kohus omalt poolt asja algatamata, kuna lapse vara ohustamine ei ole kohtu põhjenduste kohaselt lapse ohustamine.

Kohtupraktika väheses seoses lapse vara ohustamisega ei tähenda ilmtingimata, et antud asja ei esine. Viimase käsitletud kohtuasja asjaolude kohaselt ei olnud lapsevanem järginud kohtumäärust ning seal sätestatud kohustusi. Hoolimata sellest jõudis kohus järeldusele, et puuduvad piisavad põhjused menetluse omal algatusel läbiviimiseks. Kohtupraktika seisukoha muudatus, et lapse vara ohtu seadmine kujutab endast lapse heaolu ohtu seadmist vastavalt PKS 134-le, nõudis viie aasta pikkust üleminekuperioodi. Töö autori sellekohane väide tuleneb eespool käsitletud kohtulahenditest 2-13-6730/8 (18.10.2013) ja 2-18-7599/36 (19.12.2018), nende põhjendustest ning ajalisest vahest. Kuigi tavapäraselt on üldistuse tegemiseks kaks lahendit marginaalselt väike arv, on need ainsad kohtute lahendada olnud asjad seoses lapse vara ohustamisega. Antud periood on nii radikaalseks muudatuseks suhteliselt lühike. Kuigi aja jooksul on muutunud lähenemine ja põhjendused, miks menetlust ei algatata, on sellest hoolimata vastavate sätete sõnastus jäänud samaks. Arvestades, et esimese kohtuasja lahend tehti aastal 2013, mil lapse vara puudutavad sätted olid perekonnaseaduses kehtinud kolm aastat ning kohtupraktika selles osas puudus, võib töö autori meelest eeldada, et hilisema määruse otsus näitab kohtupraktika muutust.

3.2. Vara valitsemisega seonduv aruandluskohustus

Eesti perekonnaseaduse kohaselt määratakse lapsevanemale aruandluskohustus kolmel juhul. Kohtu poolt luba vajavate tehingute osas saab kohus määrata aruandekohustuse lapsevanemale PKS § 194 lg 2 kohaselt kontrollimaks, kas tehingust saadud rahalisi vahendeid on kasutatud sihtotstarbeliselt. Eestkostja on kohtule aruandekohustuslik PKS § 194 järgi (kohus võib igal ajal nõuda eestkostjalt informatsiooni tema ülesannete täitmise kohta). Kohus peab määruse resolutsioonis märkima aruande esitamise kuupäeva. Kohus peab aruannet sisuliselt kontrollima, hindama tehtud kulutuste põhjendatust ning nõudma vajaduse korral selgitusi või aruande parandamist ja täiendamist (PKS § 194 lg 3). Teisel juhul saab aruandluskohustuse määrata kohus PKS § 136 lg 2 alusel, mille kohaselt peab esitama lapse vara nimekirja ja vara valitsemise aruande kui lapse vara on ohustatud. Vajadusel võib kohus oma määrusega teha nimekirja koostamise ülesandeks valla- või linnavalitsusele. Kui laps on saanud täisealiseks või

lõppeb või peatub vanema hooldusõigus reguleerib vara väljaandmist ning võimaliku aruande esitamise õigust PKS § 141, mille kohaselt vanema hooldusõiguse lõppemisel või peatumisel, annab vanem lapsele tema vara välja ja esitab lapse või tema seadusliku esindaja taotlusel vara valitsemise aruande.

Saksa õiguse kohaselt leitakse, et kui lõppeb vanema hooldusõigus või varahooldusõigus, siis tuleb seadusjärgne usaldussuhe likvideerida nagu käsundita asjaajamise korralgi: valitsemise all olnud vara tuleb välja anda täiskasvanud lapsele ning sellekohase nõude esitamise korral tuleb täida aruandekohustus.¹⁴⁶ Vara väljaandmise nimekirja nõudmise võimalikkus tuleneb BGB § 1698, mille kohaselt vanemate hooldusõiguse lõppemisel või peatumisel või kui nende hooldusõigus vara üle lõpeb muul põhjusel, peavad nad vara lapsele tagasi andma ja taotluse korral andma aru selle haldamise kohta. Antud normi eesmärgiks on võimaldada lapsel esitada oma tagastamisnõue või mis tahes kahjunõue.¹⁴⁷ Antud aruandekohustuse nõudmise õigus on lapsel, mille nõude täitmine toimub Perekonnoakohtu abiga.¹⁴⁸ Sama paragrahvi 1698 lg 2 kohaselt tuleb vanematel varalt saadava kasu kohta aru anda ainult siis, kui on alust oletada, et varalt saadud sissetulekuid on kasutatud seadusevastaselt.¹⁴⁹

Mitmetes Euroopa õiguskordades kohaldatakse käsundita asjaajamise sätteid teise isiku vara suhtes tehtud kulutuste hüvitamisel ka muude eraõiguse harude (näiteks perekonnaõigus, pärimisõigus, asjaõigus) „täiendusena”.¹⁵⁰ Käsundita asjaajamiseks peetakse ühe isiku (asjaajaja) poolt teise isiku (soodustatu) kasuks millegi tegemist tema soodustamise eesmärgil, ilma et asjaajaja oleks selleks kohustatud. Asjaajaja tegu võib endast kujutada mh tegutsemist soodustatu varaliste huvide eest.¹⁵¹ Eesti õiguse kohta on öeldud, et teatavates olukordades täiendab käsundita asjaajamise õigus hoopis alusetu rikastumise norme, kui alusetu rikastumise sätetest ei ole võimalik välja lugeda sobivat koosseisu.¹⁵² Vara väljaandmiskohustust käsundita asjaajamisel reguleerib võlaõigusseadus (edaspidi VÕS) § 1021.

¹⁴⁶ Lüderitz, A. lk 324.

¹⁴⁷ BeckOK BGB/Veit BGB § 1698 Rn. 1.

¹⁴⁸ Heiß, Thomas, A. Ansprüche aus dem Eltern-Kind-Verhältnis und aus dem Umgangsrecht. Familie Partnerschaft Recht, 2011, Heft 3, lk 96.

¹⁴⁹ Lüderitz, A. lk 324.

¹⁵⁰ Värvi, A. Kulutuste kondiktatsioon: teise isiku esemele tehtud kulutuste hüvitamine alusetu rikastumise õiguses. Doktoritöö, Juhendaja: dr. iur. dots. Martin Käerdi, 2013 Tartu Ülikool, lk 83. <https://dspace.ut.ee/bitstreams/7d7eb1a2-cb22-4065-80c3-1239a31c030a/download> (08.01.2024)

¹⁵¹ Tampuu, T. Võlaõigusseadus IV. Kommenteeritud väljaanne Tartu, 2020, p 1

¹⁵² Värvi, A., lk 83.

Eesti kohus on vara valitsemisega seotud nimekirja esitamise asjas leidnud, et õige on lähtuda eeldusest, et lapsevanem lähtub oma lapse parimatest huvidest. Seega tuleb arvestada sellega, et tavaliselt ei peeta ühises peres elades eraldi arvestust selle kohta, kui palju ühe või teise ülalpidamis- või vara valitsemisega seoses on vajalik teha kulutusi eesmärgiga, et seda hiljem tõestada. Kohus on seisukohal, et absoluutne enamus emade ja alaealiste laste vahelistest suhetest põhineb perekonna vabatahtlikus kohustuste ja õiguste kandmisel ja riiklik sekkumine sellesse suhtesse on erand.¹⁵³

Käesoleva magistritöö valimisse sattunud kohtulahendite põhjal saab öelda, et kohtumenetluste käigus lähtutakse eelmises lõigus välja toodud põhimõttest. Lapsevanematele määratakse tehinguga seotud aruandluskohustus väga üksikutel juhtudel. Näiteks kohtuasjas 2-18-1936/9¹⁵⁴ kohustati avaldajat esitama kohtule aruanne laste raha paigutamise kohta kahe kuu jooksul pärast kinnisasjade müüki ning samaväärsete asemele ostmist. Kui vaadata asjas avaldatud asjaolusid, siis võib eeldada, et aruandluskohustus määrati avaldajale seoses sellega, et ta soovis osta asemele samaväärsed kinnistud laste nimele. Kohtule esitatud avalduses oli väga detailselt välja toodud, mida soovitakse kinnisasja müügist tulnud rahaga teha ning kuidas plaanitakse selle jaotamist. Vallavalitsus oli oma arvamuses leidnud, et avaldaja on jäänud silma igati vastutustundliku ja hoolsana ning on teinud kõik, et võimaldada oma lastele võimalikult hea elukvaliteet. Kuigi kohtu lahendada on olnud ka muid avaldusi, kus on märgitud hilisem soov lapse rahaliste vahendite eest kinnisvara soetamine,¹⁵⁵ on see soov olnud umbmäärane ja kaugele tulevikku suunatud. Seega saab öelda, et kui lapsevanem taotleb tehingust tulenevate rahaliste vahendite kasutamist kindlaks otstarbeks, mille kasutamine on kontrollitav (teise kinnisasja ost), siis kohus kohaldab järelkontrolli aruandluskohustuse määrares.

Erinevalt eeltoodust on Ringkonnakohtus lahendada olnud asja¹⁵⁶ puhul asjaoludest lähtuvalt mõistetav ja põhjendatud aruandluskohustuse määramine lapsevanematele. Lapsevanemad soovisid lapsele kuuluva kinnisasja müümist ning nende laenukohutuse vähendamist antud müügitehingu arvelt. Kinnisasi oli avaldajate laenul määratud tagatiseks. Kohus leidis, et lapsele kuuluva ½ mõttelise osa kinnisasjast müümisest saadavate rahaliste vahendite kasutamine avaldajate laenulepingu jäägi kustutamiseks ei ole lapse huvides. Kohus kohustas avaldajaid esitama kohtule aruanne lapse raha paigutamise kohta kahe kuu jooksul pärast

¹⁵³ HMKm, 19.12.2018, 2-18-7599/36.

¹⁵⁴ HMKm, 04.06.2018, 2-18-1936/9.

¹⁵⁵ HMKm, 11.11.2015, 2-15-14034/7.

¹⁵⁶ TlnRnk, 23.05.2018, 2-18-1006/22; HMKm 17.09.2018, 2-18-1006/39.

punktis nr 2 märgitud tehingute toimumist. Töö autori meelest on antud asjas aruandluskohustuse määramine põhjendatud ja arusaadav- avaldajad soovisid lapse varast saadud rahalisi vahendeid kasutada oma isikliku laenusumma tagasi maksmiseks. Teostamaks järelkontrolli, et lapsevanemad ei käitu kohtuotsuse kohaselt määrati aruande esitamise kohustus tagamaks lapse raha säilimist.

Aruandluskohustust PKS § 136 lg 2 osas on mainitud veel kohtuasjas 2-11-18021/9¹⁵⁷, kus vallavalitsus viidates konkreetsele sättele soovis kohustada avaldajat aruannet esitama. Kohus leidis, et ei olnud põhjendatud nõuda lapsevanemalt tema laste vara nimekirja ja valitsemisaruande esitamist PKS § 136 lg 2 alusel. Nimetatud sätet rakendatakse juhtudel, kui lapse vara on ohus. Seega ei olnud alust aruandekohustuse määramisel vastava sätte alusel.

Kohtuasjas 2-14-2478/14¹⁵⁸ on laste ema taotlenud lastele kuuluvate korteriomandite üle andmist äriühingule ja äriühingu varast teha vajalikud investeeringud vara väärtuse tõstmiseks. Avaldaja põhjendusena on see majanduslikult kasulik ning annab võimaluse kasutada kõiki seaduslikke võimalusi, et suurendada laste pärandiks saadud vara ja sellest saadavat kasumit. Kohus asus seisukohale, et pärast lastele kuuluvate kinnisasjade üleandmist mitterahalise sissemaksena ettevõttele, kaoks PKS § 131 lg-st 1 ja §-st 187 tulenev avaldaja kohustus taotleda edaspidi kinnisasjadega tehtavate tehingute tegemiseks kohtult nõusolekut, mistõttu kaoks ka laste vara valitsemise üle järelevalve. Kohtu hinnangul ei saanud pidada kinnisasjade üleandmist mitterahalise sissemaksena ettevõttesse laste huvidega kooskõlas olevaks. Siinkohal märgib töö autor, et avaldaja viitas oma avalduses PKS § 136 lg 2 sätestatud aruandluskohustusele, öeldes, et kohus peaks kohustama avaldajat kui laste seaduslikku esindajat esitama kohtule iga-aastaselt ettevõttele võõrandatud üürikorterite kohta koostatud vara valitsemise aruannet või seada muid

tingimusi. Kohtu põhjenduste kohaselt alaealise kinnisvaraga seotud tehingud on allutatud kohtulikule kontrollile ning juhul, kui kohus annaks loa vastavad kinnistud äriühingule võõrandada, siis läheks see vastuollu seaduse eesmärgiga, sest edaspidi need kinnistud enam kohtulikule kontrollile ei allu. Perekonnaseadusest tulenevate alaealise vara kaitseks sätestatud kitsenduste kaudu ei saa kontrollida äriühingu tegevust alaealiste vara majandamisel ega ka seadusliku esindaja tegevust äriühingu kaudu ei saa ei kontrollida PKS-ist tulenevate alaealise vara kaitseks sätestatud kitsenduste kaudu. Äriühingul on õigus vara võõrandada ja koormata ilma kohtu eelneva nõusolekuta. Vara püsimine on otseselt seotud äriühingu majandustegevuse

¹⁵⁷ HMKm, 27.05.2011, 2-11-18021/9.

¹⁵⁸ TlnRnKm, 16.04.2014, 2-14-2478/14.

edukuse ja majanduslike riskide maandamisega. Kui majandustegevusega kaasnevad riskid realiseeruvad, võib äriühingu võlausaldaja nõuda oma võlgnevuste katmist äriühingu vara arvelt, seega ei pruugi kinnistute püsimine äriühingu omandis sõltuda üksnes juhtorganite otsusest.

Töö autori meelest on Eesti seadusandlus aruandluskohustuse osas piisav. Eelduslikult lähtub vanem oma lapse huvidest ning selle eelduse kohaselt - kui laps soovib vara valitsemise ülevõtmisel ülevaadet oma varadest saab ta selle ka ilma kohtuliku ettekirjutuseta (PKS § 141 kohaselt). Juhul kui on kahtlust arvata, et valitsemise all olnud vara on vähenenud, on omavahelises seoses vara ohustamine ja nimekirja esitamise kohustus kohtumäärusega. Vara valitsemisega seonduva aruandekohustuse sätestamine lapsevanemale kohustuslikus korras oleks töö autori meelest vastuolus tavapärase peresuhete olemuse ja eesmärgiga ning perekonnaliikmete vastastikkuste õiguste ja kohustustega.

Töö autori seisukoht asjas on vastupidine Annika Graubergi magistritöö järeldustega. Grauberg leiab, et lähtuvalt Põhiseaduse § 12 lg 1-s sätestatud võrdsuspõhiõigusele toimub diskrimineerimine võrdluses alaealine ja piiratud teovõimega täisealine isik ning nende varaliste õiguste kaitse ja kohaldatav aruandluskohustus. Grauberg on arvamusel, et tegemist on põhiseadusega vastuolus oleva võrdsuspõhiõiguse piiranguga alaealise kui piiratud teovõimega isiku varaliste õiguste kaitse seisukohalt. Grauberg leiab, et kohtu nõusolekul saadud tehingute suhtes saadud rahaliste vahendite kasutamist seadusliku esindaja poolt on praktiliselt võimatu kontrollida. Kuigi ta mõnab et ei saa väita, et alaealise seaduslikud esindajad rikuksid seadusest tulenevat kohustust alaealise vara valitsemise osas, ei saa ka välistada süülise rikkumisega alaealisele tekitatavat kahju. Oma ettepanekutes leiab Grauberg, et lapsevanem peaks esitama aruandeid kohtule lapse rahaliste vahendite kasutuse kohta- seda üheselt nii väärtpaberikontodelt tuleneva raha kui ka kinnisasjade müügi puhul.

Magistritöös uuritud ja analüüsitud lahendite alusel on põhjendatud vastupidine seisukoht. Kohtumääruste otsuste kohaselt on lubatud enamikel juhtudel panga-, hoiuse-, väärtpaberi- ja kogumispensioni kontodest tulenevate lapse rahaliste vahendite kasutamine ülalpidamiskulude tarbeks. Aruande esitamine kohtule, millises osas kulus lapse ülalpidamiskuludeks on ebamõistlik ning ebaotstarbekas kohtu halduskoormuse suurendamine. Põhjendatud võiks olla kinnisasja võõrandamisest saadud vahenditele aruandluskontrolli kehtestamine, kuid eelpool toodust lähtuvalt selgub, et kohus ei ole pidanud põhjendatuks aruandluse määramist. Antud tehingute puhul on kohus oma määrustes täpselt reguleerinud raha kasutamise- kas selle

kandmine kinnisele kontole märkega „kasutamine ainult kohtu loal“ või on kohustatud lapsevanem asendama selle samaväärsega. Kohtuasjade vähesus seoses lapse vara ohustamisega peaks olema samuti aspekt hindamaks lapsevanemate käitumist lapse varaga.

Töö autor on ka seisukohal, et lapse ning täisealise piiratud teovõimega isiku võrdsustamine varaliste õiguste kaitse seisukohalt ei ole õige. Antud seisukoha argumenteerimine lähtub antud töö raamidest, kuid ühe asjaoluna võib välja tuua Põhiseaduse §-s 26 sätestatud õigus perekonnaelu puutumatusetele, mis nõuab eelkõige, et riik hoiduks sekkumast inimeste perekonnaellu ning Põhiseaduse § 27 mis eeldab riigi positiivset tegevust perekonna osas. EIÕK-is reguleerib perekonnaeluga seonduvat artikkel 8, mis on oma reguleerimisalalt sarnane meie PS §-ga 26,¹⁵⁹ EIK on sisustanud perekonda just perekonnaelu puutumatus kontekstis. Teiseks asjaoluks võib pidada perekonnaõigusest tuleneva nõude aegumistähtaega ning selle nõude aegumise peatumist kuni lapse täisealiseks saamiseni. Seega on laps võrreldes täisealise piiratud teovõimega isiku nõudeõigusega paremas õiguslikus positsioonis.

Järgnevas alapeatükis käsitleb töö autor lapse nõudeõigust lapsevanema vastu seoses varahalduse rikkumisega.

3.3. Täisealise lapse nõudeõigus lapsevanema vastu seoses varahalduse rikkumisega.

Eesti perekonnaseadus reguleerib lapse õigusi ja kohustusi, sealhulgas vanemate kohustusi lapse ülalpidamisel ja vara haldamisel. Vastutuse normi sätestab perekonnaõiguse PKS § 133 lg 1, mille kohaselt vanemad peavad lapse varahooldusõigust teostades ilmutama samasugust hoolt nagu nad tavaliselt rakendavad oma asjades. Paragrahvi alusel tekib lapsel nõudeõigus vanemate vastu, kui vanemad on põhjutanud kahju tekkimise. Kui lapse vara heaperemehelik valitsemiskohustus on asjaolu, mille põhjal saab otsustada, kas ja millises ulatuses lapsevanem vastutab vara vähenemise eest, siis PKS § 133 lg 1 kergendab vastutuse ulatust. Spetsiifiline süü vorm on oma asjades rakendatava hoolsuse eest, mille kohaselt ei ole õige panna isikut vastutama rangemate kriteeriumite järgi, kui ta oleks oma asjades järginud. Ehk erinevate isikute vastutuse määr on erinev: hoolsam inimene vastutab rangemate kriteeriumite järgi. Antud asjaolu aga ei välista vastutust tahtluse ja raske hooletuse puhul. Tahtlus on VÕS § 104 lg 5 järgi teadlikkus oma käitumisega kaasneva tagajärje õigusvastasusest ja sellise tagajärje soovimine, mida hinnatakse subjektiivselt isikust lähtudes. Raske hooletusega on tegemist siis,

¹⁵⁹ Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, § 26, § 27.

kui käibes vajalikku hoolt ei järgita olulisel määral. Objektiivselt tähendab see hoolsuse tavalise määra tunduvat ületamist.¹⁶⁰

Saksa tsiviilseadustikus sätestab vastutuse normi BGB § 1664, mis on ka aluseks lapse nõuetele tema vanemate vastu. Vastutus kujuneb samadel alustel ja ulatuses, kui meie seadusandluses. Vanemad vastutavad ainult oma nõuetekohase hoolsuse nn *diligentia quam in suis*, eest. Nõuded määratakse seega individuaalselt, nn *culpa in concreto*, nii et tavaliselt kohusetundliku vanema vastutus on tõenäolisem, kui kohustus maksta hüvitist isikule, kes kipub oma ja lapse asju pealiskaudselt käsitlema, mille objektiivseteks kriteeriumiteks on raske hooletus ja tahtlus. Vastavalt individuaalse vanemliku vastutuse põhimõttele on kumbki vanem kohustatud mõistlikes piirides jälgima ka teist vanemat.¹⁶¹ Hüvitamiskohustuse hindamisel - erinevalt küsimusest, kas vanemate kohustus üldse eksisteerib - tuleb arvesse võtta vanemate vastutuse jagunemist, samuti muid vastutuse tekkimise aluseks olevaid asjaolusid, eelkõige erinevaid süü astmeid.¹⁶²

Perekonnaõiguse positsioon pandektilises tsiviilõiguse süsteemis, mis järgneb võla- ja asjaõigusele, näitab, et see integreerib mõlemat õigusvaldkonda ning tsiviilõiguse üldosa toimib üldosana ka perekonnaõiguse jaoks. Perekonnaõiguse valdkond on tihedalt seotud teiste eraõiguse harudega, mis tähendab, et perekondlikke suhteid võivad lisaks perekonnaseadusele reguleerida ka muud eraõiguse normid. See tähendab, et nende isikute vahelisi õigussuhteid, kes on omavahel kas perekondlikult või perekonnaseadusest tuleneva õigusliku sidemega ühendatud võivad reguleerida lisaks või selle asemel ka muud eraõiguse normid. Sellisel juhul tuleb arvestada nii perekonnaseaduses sätestatud erisusi kui ka perekonnaõiguslike suhete unikaalset laadi. Arvestada tuleb, et kui teiste seaduste rakendamine läheb vastuollu perekonnaõiguse olemusega, võib nende rakendamine olla keelatud.¹⁶³

Tsiviilseadustiku üldosas on sätestatud üldised tsiviilõiguslikud normid, mis puudutavad lepingute sõlmimist, täitmist ja rikkumist. Lähtudes TsÜS §-st 142 1 kohaldatakse aegumise

¹⁶⁰ Kõve, V. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne, Tallinn: Juura 2016, § 104, 6.1.c.

¹⁶¹ Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 10, Familienrecht 10 § 1589-1921, 8. Auflage 2020, BGB § 1664 Rn. 3-5. Kättesaadav veebis: https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fkomm%2Fmuekobgb_8_band10%2Fcont%2Fmuekobgb.10.htm (30.11.2023).

¹⁶² Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 10, Familienrecht II § 1589- 1921, 9. Auflage 2024, BGB § 1664 Rn. 17-19 https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FMueKoBGB_9_Band10%2Fcont%2FMueKoBGB%2E10%2Ehtm (31.01.2024),

¹⁶³ Uusen-Nacke, T. Göttig, T. Perekonnaõiguse seosed teiste tsiviilõiguse valdkondadega. – Juridica 2010/2, lk 87.

sätteid kõigile eraõigussuhetest tulenevatele nõuetele, seega kuuluvad siia ka perekonnaõigusest tulenevad nõuded.¹⁶⁴ Üldise perekonnaõigusest tuleneva nõude aegumistähtaeg on 30 aastat nõude sissenõutavaks muutumisest. Silmas tuleb siin pidada seda, et vanemate ja lapse vaheliste nõuete aegumine on peatunud lapse täisealiseks saamiseni (TsÜS § 164 lg 2). Säte hõlmab kõiki võimalikke tehingust ja seadusest tulenevaid ja aegumisele alluvaid nõudeid.¹⁶⁵ Täisealiseks saab laps § 8 lg 2 järgi 18-aastaseks saamisel. TsÜS § 155 lg 1 rakendusala perekonnaõiguslike nõuete suhtes on pigem kitsas ning hõlmab esmajoonelised nõuded kohustuste rikkumisest tuleneva kahju ja kulutuste hüvitamiseks (nt lastel vanemate vastu).¹⁶⁶

Saksa tsiviilseadustiku kohaselt on vanemad vajadusel kohustatud andma aru lapse varade kohta. Kõik kirjendatava vara hulka kuuluvad esemed peavad olema selgelt ja ükshaaval loetletud ja märgitud nii üksikasjalikult, et nende identiteet oleks selgelt tuvastatav. Nõuete puhul tuleb näiteks lisaks põhjusele, summale ja õiguslikule alusele märkida ka dokumendid, mis tõendavad neid varalisi õigusi, näiteks hoiuraamatud, kindlustuspoliisid, igapäevane konto või lepingu number. Lisaks tuleb iga eseme kohta märkida selle hinnanguline väärtus, antud hinnangu andmiseks ei ole vaja palgata eksperti. Ainult majapidamises kasutatavate esemete puhul piisab koguväärtuse esitamisest, välja arvatud juhul, kui tegemist on eriti väärtuslike esemetega.¹⁶⁷

Vastavalt BGB § 1698 lõikele 2 kohaselt ei kuulu üldjuhul aruandekohustuse hulka BGB § 1649 kohased kasutused, st tulu lapse varast pärast halduskulude mahaarvamist. Vanemad vastutavad vanemliku hoolduse lõpetamisel või peatamisel lapse vara tulude eest ainult niivõrd, kui võrd on alust arvata, et nad on kasutanud varalt saadud tulusid vastuolus BGB § 1649 sätetega.¹⁶⁸ Seaduse eesmärgiks on siinkohal mitte koormata asjatult pererahu ning nõude ulatust piiratakse antud juhul ainult hüvede osas.¹⁶⁹ Ehk alusetu rikastumise nõue on olemas ainult siis, kui vanemad tegutsesid enda kasuks, olles teadlikud volituste puudumisest. Lapsel lasub tõendamiskohustus väärkasutuse kohta lõike 2 (vastuolu § 1649-ga) tähenduses.¹⁷⁰ Sama kehtib ka surrogatsiooni korras vallasvara ja väärtpaberite omandamise kohta. Tõendid selle kohta, et omandamine toimus lapse vahenditega, peab esitama surrogatsiooni omandamist

¹⁶⁴ Kõve. V TsÜS/komm, §142, 3.2.2.1.

¹⁶⁵ Kõve, V. TsÜS/komm, §164, 3.2.a, d.

¹⁶⁶ Kõve, V. TsÜS/komm § 155, 3.2.d.

¹⁶⁷ OLG Koblenz, Beschluss vom 26.11.2013 - 11 UF 451/13.

¹⁶⁸ Vt viide 80- astmeline järjekord lapse varade ja muude tulude kasutamiseks.

¹⁶⁹ MüKoBGB/Volke, 9th Auflage 2024, BGB § 1698 Rn. 5-7.

¹⁷⁰ *Ibid* Rn. 10, 11.

taotlev pool. Tõendamiskohustus selle õigusliku eelduse ümberlukkamiseks, et vanemad kavatsesid omandada vara lapse arvel, lasub poolel, kes väidab, et laps ei omandanud vara.¹⁷¹

Lapsevaematel on võimalus esitada lapsele vastunõue ehk õigus kinnipidamisõigusele, kui nad on teinud kulutusi, mida nad võisid pidada vajalikuks vanemliku varahoolduse teostamisel. Samas ei saa kinnipidamiskaitset esitada ka pikka aega pärast vanemliku hoolduse lõpetamist.¹⁷² Mis tähendab vanemate poolt vastuväite esitamise puhul seda, et kui Saksa õiguse kohaselt on perekonnaseadusest tuleneva nõuete aegumine 30 aastat (BGB § 197), siis vara nimekirja koostamise hetkel/lapse nõudeõiguse tekkimise hetkel peavad vanemad antud vastunõude esitama. BGB § 1640 puhul võib sõltuvalt alaealise pärija vanusest pärimise ja pärandvara väärtuse kohta küsimuste tekkimise vahel mööduda mitu aastat.¹⁷³ Siinkohal väitsid lapsevanemad lapse nõudele vastu, öeldes et tegid minevikus pärandvara säilimise jaoks rahalisi kulutusi. Kinnipidamisõiguse puhul on eelduseks see, et antud kulutused oleksid objektiivselt vajalikud ning need ei kuuluks vanema ülalpidamiskohustuse alla. Siinkohal on öeldud, et kuna enamiku lapse suhtes tehtud kulutusi kuuluvad üldiselt ülalpidamiskohustuse alla, siis antud kinnipidamisõigust kasutatakse õiguspraktikas harva.¹⁷⁴

Üldjuhul laps vabastab vanemad aruandekohustusest BGB § 397 alusel.¹⁷⁵ Kui vaadata Eesti seadusandlust, siis Eestis kohaldatakse lepinguliste ja lepinguväliste võlasuhte lõpetamisele kokkuleppe alusel erinormide puudumisel VÕS §207. Antud paragrahvi lõike 1 eeskujuks on BGB § 397 lg 1 ning lõike 2 eeskujuks on BGB § 397 lg 2. Nõude puudumise tunnistust saab pidada n-ö negatiivseks võlatunnistuseks, mis välistab võlausaldaja õiguse esitada nõudeid, mille puudumist kinnitati (st millest sisuliselt loobuti). Paragrahv eeldab, et võlasuhe ja nõue on negatiivse võlatunnistuse andmisel olemas, muidu ei saaks see võlatunnistusega lõppeda.¹⁷⁶ VÕS § 2 lg 1 kohaselt on võlasuhe õigussuhe, millest tuleneb ühe isiku (kohustatud isik ehk võlgnik) kohustus teha teise isiku (õigustatud isik ehk võlausaldaja) kasuks teatud tegu või jätta see tegemata (täita kohustus) ning võlausaldaja õigus nõuda võlgnikult kohustuse täitmist. VÕS § 3 sätestab võlasuhte tekkimiste alused, milleks võivad olla: punkt 2 kahju õigusvastasest tekitamisest, punkt 3 alusetust rikastumisest, punkt 4 käsundita asjaajamisest. Seega saab lugeda vanema varahooldusõigust seoses lapse varaga võlasuhteks ning sealt tekkivaks võimalikuks nõudeks. Vanema vabastamine aruandekohustusest

¹⁷¹ BeckOK BGB/Veit, 68 Ed. 1.1.2023, BGB § 1646 Rn. 11.

¹⁷² *Ibid* Rn. 8, 9 zum Seitenanfang

¹⁷³ MittBayNot 2015, 54. OLG Koblenz, Beschluss vom 26.11.2013, 11 UF 451/13.

¹⁷⁴ BeckOK BGB/Veit, 68. Ed. 1.1.2023, BGB § 1648 Rn. 1.

¹⁷⁵ Hau/Poseck, Rn 9-10.1. BGB § 397 käsitleb nõudest loobumist kokkuleppel ning negatiivset võlatunnistust.

¹⁷⁶ Kull, I. Võlaõigussaadus I. Komm vlj. Juura 2016, § 207, 4.1.1.

BGB § 1649 lõikes 2 sätestatud põhimõte on ka meie PKS § 132 ning kohtupraktikas¹⁷⁷, kus on öeldud, et TsÜS § 62 eseme viljad on kasutatavad lapse ülalpidamiskuludeks. PKS § 132 lg 2 kohaselt võivad vanemad ka lapse varalt saada kasu, kui seda ei ole vaja lõike 1 kohaseks kasutamiseks, kasutada enda ja lapse alaealiste vallaliste õdede ja vendade ülalpidamiseks, kui puuduvad muud asjakohased vahendid nimetatud isikute ülalpidamiskulude katmiseks. Kasutamise lubatavus tähendab nende välistamist hilisemast võimalikust aruandluskohustusest ning ka võimalikust nõudeõigusest.

Eesti võlaõigusseaduse kohaselt alusetu rikastumine tekib, kui isik on omandanud midagi ilma õigusliku aluseta teise isiku arvel. See, mille arvelt rikastuti võib seisneda mistahes vara või muu hüve omandamises, sh kasutamise võimaluse saamises. VÕS § 1028 alusel tekib alusetu rikastumise nõue, mis on suunatud kohustuse täitmise eesmärgil teisele isikule üleantu (ehk soorituse) tagastamisele. Soorituse all mõeldakse teadlikku ja eesmärgipärast võõra vara suurendamist. Saadu lg 1 tähenduses võib: valdus teatavale asjale, omand teatavale asjale, nõue või muu õigus, rahasumma, teenus jne. Oluline on, et ühe isiku vara oleks suurenenud teiselt isikult millegi saamise tõttu ehk oleks toimunud isiku rikastumine. Kuna §-s 1028 sätestatud eelduste täitmise korral tekib rikastumisnõuet omava võlausaldaja ja rikastumise väljaandmiseks kohustatud võlgniku vahel võlasuhe, mille sisuks on rikastumise väljaandmise kohustus, kehtib vastavast võlasuhtest tulenevate kohustuste rikkumise korral täiendavalt ka § 100 jj. Juhul kui rikastumise väljaandmiseks kohustatud võlgnik (rikastumisvõlgnik) viivitab §-dest 1028, 1032 tulenevate kohustuste täitmisega, saab alusetu rikastumise nõuet omav võlausaldaja kasutada rikastumisvõlgniku vastu § 101 lg-s 1 nimetatud õiguskaitsevahendeid.¹⁷⁸

Õigustatud isiku nõusolekuta tema omandit, muud õigust või valdust käsutamise, kasutamise, ära tarvitamise, ühendamise, segamise või ümbertöötamisega või muul viisil rikkunud isik (rikkuja) peab VÕS § 1037 lg 1 järgi õigustatud isikule hüvitama rikkumise teel saadu hariliku väärtuse. Kasuks võivad TsÜS § 62 lg 1 järgi olla ka kasutuseelised. Harilikku väärtust hinnatakse VÕS § 1037 lg 3 esimese lause järgi rikkumise aja seisuga. Rikkujalt, kes teadis oma õigustuse puudumisest või pidi sellest teadma, võib üldjuhul õigustatud isik lisaks saadu harilikule väärtusele VÕS § 1039 esimese lause järgi nõuda ka rikkumisega saadud tulu väljaandmist. Perekonnaõiguslike vaidluste puhul tuleb siinkohal arvestada PKS § 132 sätetega

¹⁷⁷ Vt viide 92.

¹⁷⁸ Käerdi, M. Lillo, L. Võlaõigusseadus IV. Kommenteeritud väljaanne, Tartu: Juura 2020 § 1027 ja § 1028.

ehk rikkumisega saadud tulu osas nõudeõigus tekib, kui saadud tulu ei ole kasutatud antud paragrahvi sätete kohaselt.

Eesti kohtute lahendada on olnud kohtusasi kus täisealine laps nõudis oma vanemalt PKS § 141 alusel lapsevanema valduses olev vara.¹⁷⁹ Nõutavaks varaks oli USA Sotsiaalkindlustusameti poolt lapsevanemale kuuluvale USA-s registreeritud pangakontole kantud lapsetoetus. Rahalised vahendid maksti välja USA õiguse järgi ja kanti USA Sotsiaalkindlustusameti poolt kostjale kuuluvale USA-s registreeritud pangakontole. Toetuse avalduse oli teinud lapsevanem ning üheks toetuse saamise aluseks oli asjaolu, et lapsevanem oli pensionär. Kuigi antud asja otsus vaidlustati¹⁸⁰ jäi apellatsioonikaebus rahuldamata kuna antud sotsiaalkindlustushüvitis ei olnud võrreldav lapsetoetusega, vaid tegemist oli hüvitisega mille kontroll ja kasutamine kuulus USA Sotsiaalkindlustusameti jurisdiktsiooni.

Eelmises lõigus toodud kohtuasja käsitus erinevates tasemetes on oluline, kuna ringkonnakohus¹⁸¹ tõi välja, et ei riiklike peretoetuste seadus (edaspidi RPTS) ega Perekonnaseadus sätesta sõnaselgelt, kas toetusena väljamakstud rahasummad tuleks lugeda lapsele või vanemale kuuluvaks varaks (TsÜS § 66 tähenduses). Ringkonnakohus on märkinud, et praeguseks ei ole kohtupraktikas selget joont, mis nõuab seaduste tõlgendamisel seisukoha kujundamist. RPTS § 5 lg-test 1 ja 2 tuleneb, et õigus lapsetoetusele on igal lapsel (alates sündimisest kuni 16-aastaseks saamiseni või õppimise jätkamisel kuni 19-aastaseks saamiseni), kusjuures RPTS § 15 lg 1 kohaselt on toetuse taotlemise õigus siiski lapse vanemal. Seega on ka RPTS alusel määratava lapsetoetuse puhul laps määratletud õigustatud isikuna. Iseenesest ei ole välistatud käsitada lapsele suunatud, kuid vanemale väljamakstavaid, toetusi lapse varana. Olenemata lahendis välja toodud sätetele, jätab ringkonnakohus esile kerkinud küsimusele, kas riiklikult määratud peretoetused kuuluvad lapse või vanema varale, vastamata.

Kuna suhtumine lapse varadesse on aja jooksul kiirelt muutunud, on hädavajalik selliste määratlemata ja reguleerimata vara kuuluvuse küsimused kiiresti lahendada. Alates 2010. aastast, mil kehtestati lapse varaliste õiguste mõiste, kuni aastani 2024 on kohtuasjade arv, mis on seotud lapse varaga, pidevalt kasvanud. Praegu keskenduvad enamik juhtumeid lapsevanemate taotlustele teostada tehinguid lapse varaga, kuid laste õigused oma vara üle on seaduslikus mõttes veel suhteliselt uued. Saksa tsiviilseadustik jõustus 01.01.1900, mis on

¹⁷⁹ TMKm, 27.04.2017, 2-14-21794/46.

¹⁸⁰ TrtRnK, 28.02.2018, 2-14-21794/64.

¹⁸¹ TrtRnK, 8.12.2014, 2-14-21794/7.

kaasa toonud väljakujunenud praktika, teadlikkuse oma õigustest ja sellest tulenevalt laste potentsiaalse nõudeõiguse suurema teadvustamise laste seas.¹⁸² Kuna Eesti kohtupraktika on selle tõttu pea olematu, toob töö autor välja Saksa kohtupraktikast olulise põhimõtte, mis puudutab lapse piiratud teovõimet, nõusolekut ning hilisemat võimalikku tehingu tühisust.

Kohtuasjas, kus lapsevanemad kasutasid lapse finantsvahendeid isa omanduses oleva maja remondiks, lubades hiljem raha tagastada, väitsid vanemad, et laps oli nende tegevusega päri.¹⁸³ Kohtuotsuse kohaselt ei takistanud lapse nõusolek kahjutasu nõude esitamist, kuna laps, olles piiratud teovõimega, ei olnud võimeline andma kehtivat nõusolekut. Kohus tõi välja, et antud nõusolek puudutas vaid kapitali ajutist kasutamist, mitte selle püsivat üleandmist.

Eesti seadusandluses reguleerib piiratud teovõimega isikute eest tehingute tegemist TsÜS 8.-peatükk. Peatükk reguleerib esindusõiguse tekkimise eeldusi ja vorme, esindusõiguse ulatust, st milliseid tehinguid saab esindaja teha esindatava nimel selliselt, et need hakkaksid kehtima esindatava suhtes, ning esindamise ja esindusõiguse teostamise tagajärgi. Seaduse alusel tekkiva esindamisega on näiteks tegemist piiratud teovõimega alaealise või muu piiratud teovõimega isiku ja tema vanema või eestkostja vahel.¹⁸⁴ Lapse hooldusõigusliku vanema esindusõiguse ulatuse määravad PKS § 120 ning §-d 127–133, lapse eestkostja esindusõiguse ulatuse määravad PKS §-d 179, 180 ning § 172 koosmõjus §-dega 127–133.¹⁸⁵ Antud esindamise õigus ei kehti ainult välissuhtes (esindusõigus kolmandate osapoolte suhtes) vaid ka sisesuhtes (laps ja lapsevanem). Sisesuhtest tulenevate kohustuste rikkumisel saab laps kasutada lapsevanema vastu õiguskaitsevahendeid, näiteks nõuda tema jaoks siduva, ent kahjuliku tehingu tagajärjel katva kahju hüvitamist VÕS § 115 alusel.¹⁸⁶

PKS § 180 lg 2 kohaselt kohaldatakse lg-st 1 tuleneva keelu rikkumise korral TsÜS § 131. Sisemiste suhete ja neist johtuvate kohustuste rikkumine võib erandjuhtudel mõjutada välissuhtes tehtud tehingute kehtivust läbi TsÜS paragrahv 131 sätestatud regulatsiooni. Kuigi esindusõigus ei ole otseselt seotud sisemiste suhete ja esindatava ning esindaja vaheliste kohustustega, ei põhjusta sisemiste kohustuste eiramine automaatselt esindaja poolt sooritatud tehingu kehtetuks tunnistamist, eeldusel, et esindaja toimis oma volituste raames. Siiski võib

¹⁸² Laste õigused on olnud BGB-s alates seaduse jõusse astumisest, millest alates on toimunud mitmeid reforme seoses laste õigusega sh varahooldusõigusega. Töö autor ei too siinkohal välja, millal jõustusid käesolevas töös analüüsitud BGB sätted.

¹⁸³ OLG Köln, Urteil vom 23.10.1996 - 2 U 20/96.

¹⁸⁴ Käerdi, M. Kärson, S. Lillo, L. TsÜS kommenteeritud väljaanne, § 115, 3.4.2.b.

¹⁸⁵ *Ibid* §120, 3.1.

¹⁸⁶ *Ibid* §115, 3.4.2.c.

paragrahvis 131 kirjeldatud eriolukordades seadus lubada esindajal sellist tehingut tühistada, pakkudes sellega lisavõimaluse tehingu tühistamiseks võrreldes paragrahv 90 lõikes 1 toodud üldiste tühistamise alustega. Juhul, kui kohustuste rikkumisega kaasneb esindusõiguse ulatuse ületamine, kohaldatakse paragrahvi 131 asemel paragrahvi 129 või 130.¹⁸⁷ Saksa õiguse kohaselt võib sellised tehingud (TsÜS §129, § 130, § 131) hiljem heaks kiita kas täisealiseks saanud või täieliku teovõime omandanud laps ise või (eri)eestkostja, mitte aga kohus.¹⁸⁸ TsÜS § 11 lg 1 kohaselt on piiratud teovõimega isiku poolt seadusliku esindaja eelneva nõusolekuta tehtud mitmepoolne tehing tühine, välja arvatud, kui seaduslik esindaja tehingu hiljem heaks kiidab. Kui isik on muutunud pärast tehingu tegemist teovõimeliseks, võib ta tehingu heaks kiita.

Esindamise aluseks olevast õigussuhtest tulenevate kohustuste rikkumise all tuleb mõista selliste esindatava ja esindaja vahelisest sisesuhtest tulenevate kohustuste rikkumist, mis määravad, milliseid tehinguid, millisel viisil ning millistel tingimustel esindaja esindatava nimel teha võib, või sätestavad teatavaid piiranguid ja keelde esindaja poolt tehtavatele tehingutele. Kohustuste rikkumine, mis pärineb esindaja ja esindatava vahelisest õiguslikust suhtest, viitab nende vaheliste sisemiste kokkulepete eiramisele. Need kokkulepped määratlevad, milliseid toiminguid esindaja võib esindatava nimel sooritada, kuidas seda teha ja milliste tingimuste alusel, või kehtestavad teatud piirangud ja keelud esindaja tegevusele. Sellise suhte kõige olulisem kohustus on toimida esindatava huvides, vältides huvide konflikti ja esindatava kahjustamist. Paragrahvi teine lause osutab, et kui esindaja toimib tehingu tegemisel ka vastaspoole esindajana või teeb tehingut iseendaga, eeldatakse, et ta on rikkunud oma kohustusi. Selleks, et esindaja saaks sellises olukorras tehinguid teha, on vajalik esindatava heakskiit.¹⁸⁹

Eelnevast nähtub, et PKS § 180 lg 2 kohaselt tuleb olukorda, kus vanem teeb lapse nimel § 180 lg-s 1 nimetatud keeluga vastuolus oleva tehingu, käsitada mitte esindusõiguse puudumisena või esindusõiguse piiridest väljumisena (millisel juhul oleks tehing TsÜS § 129 järgi tühine), vaid esinduse aluseks olevast sisesuhtest tulenevate kohustuste rikkumisena esindatava ees (millisel juhul on tehing TsÜS § 131 järgi tühistatav). Tehingu tühistamise õigus, nagu on kirjeldatud, eeldab, et tehingu teine pool oli teadlik või oleks pidanud olema teadlik esindaja kohustuste rikkumisest, st ta ei teadnud kohustuste rikkumisest raske hooletuse tõttu.

¹⁸⁷ Käerdi, M jt. TsÜS/komm § 131, 3.1.1.

¹⁸⁸ Uusen-Nacke, T. Perekonnaõiguse seosed teiste tsiviilõiguse valdkondadega, lk 93.

¹⁸⁹ Käerdi, M jt. TsÜS/komm §131, 3.1.2.

Tsiviilõiguses teadma pidamise mõistele kohaldub VÕS § 15 lg 4, mille kohaselt loetakse pool asjaolust teadma pidanuks eelpool toodud eelduste puhul. Eriti kehtib see, kui esindaja ja tehingu teine pool tegutsesid ühiselt esindatava kahjuks. Teadmise või selle puudumise tõendamise pole keeruline ka olukorras, kus esindaja esindab mõlemat poolt või teeb tehingut iseendaga.

Teise isiku nimel esindusõiguseta tehtud mitmepoolne tehing on hõljuvalt kehtetu (§ 129), st seda on võimalik esindatava hilisema heakskiidu kaudu kehtivaks muuta, ilma heakskiiduta jääb see tühiseks ning sellel ei ole tehingupoolteks olevate isikute (sh esindatava) suhtes õiguslikke tagajärgi. Piiratud teovõimega isiku seadusliku esindaja jaoks on teatud tehingute tegemiseks vajalik kohtu eelnev nõusolek (vt PKS §-d 187 ja 188). Kohtu nõusolekuta tehtud ühepoolne tehing on tühine (PKS § 190), mitmepoolne tehing aga hõljuvalt kehtetu (PKS § 189 lg 1), st kohus või teovõimeliseks saanud isik võib selle hilisema heakskiiduga kehtivaks muuta.¹⁹⁰ Tühine tehing ei too kaasa õiguslikke tagajärgi, mis tähendab, et sellega ei kaasne algselt eesmärgistatud õigusi ja kohustusi, kuigi võivad esineda muud tagajärjed. Tühise tehingu täitmist ei ole võimalik nõuda, kuid kui tühise tehingu alusel on midagi üle antud, tuleb see tagastada vastavalt alusetu rikastumise regulatsioonidele. Tagastamisnõude õiguslik alus on VÕS § 1028 lõige 1, mis käsitleb olukordi, kus üleantud eseme või väärtuse saaja peab selle tagasi andma, kuna üleandmiseks õiguslik alus puudus¹⁹¹

Sisesuhtest tuleneva kohustuse rikkumine ei too kaasa esindaja tehtud tehingu tühisust TsÜS § 131 lg 2 sätestatu kohaselt. Lõige 2 punkt 1 kohaselt kui esindatav oli teadlik või oleks pidanud olema teadlik asjaoludest, mis annavad aluse tehingu tühistamiseks vastavalt lõikele 1, ja on andnud nõusoleku tehingu tegemiseks, ei saa ta tehingut tühistada. See kehtib eriti juhtudel, kus esindatav on nõustunud, et esindaja võib tegutseda ka teise poole esindajana või sooritada tehingu iseendaga. Ning teine juht on (§ 131 lg 2 p 1), kui esindatav ei tühista tehingut mõistliku aja jooksul pärast seda, kui esindaja on talle teatanud asjaoludest, mis annavad aluse tehingu tühistamiseks vastavalt lõikele 1. See eeldab, et esindaja informeerib esindatavat tehingu tegemisel esinenud kohustuste rikkumisest.¹⁹² Sisesuhtest tuleneva kohustuste rikkumisel sai laps kasutada lapsevanema vastu kahju hüvitamist VÕS § 115 alusel

¹⁹⁰ Varul, P. TsÜS/komm § 84 3.2.1.4.

¹⁹¹ Varul, P. TsÜS/komm, § 84, 3.3.

¹⁹² Käerdi, M jt TsÜS /komm § 131 3.2.jj

Kohtupraktika kohaselt juhtudel, mida ei kata tsiviilseadustiku üldosa seaduse TsÜS § 131 lõige 3, saab rakendada TsÜS § 99 sätteid. TsÜS § 99 lõige 3 käsitleb tühistamistähtaja peatumist, sealhulgas peatub see TsÜS § 165 nimetatud asjaoludel ja määratletud tähtaja jooksul. Selle sätte esimeses lõigus on öeldud, et sellise isiku nõuete aegumine peatub, kuni ta saavutab teovõime või talle määratakse seaduslik esindaja. Teises lõigus on märgitud, et nõuded ei aegu enne, kui möödub kuus kuud pärast seda, kui isik muutub teovõimeliseks või talle määratakse seaduslik esindaja. Kui piiratud teovõimega alaealised seaduslikud esindajad, näiteks vanemad, on sõlminud tehingu, mida on võimalik tühistada, ja see on tehtud ilma seadusliku esindajata, käsitletakse seda nagu olukorda, kus isikul polegi seaduslikku esindajat. Seega, TsÜS § 99 lõige 3 ja § 165 alusel, kui esindaja ei täida oma kohustusi, peatuvad tehingu tühistamise tähtajad kuni isiku täisealiseks saamiseni ja ei lõppe enne, kui kuus kuud on möödunud alates hetkest, kui ta saab täisealiseks. Kui tehing on seaduses sätestatud alustel ja korras tühistatud, on see TsÜS § 90 lg 1 kolmanda lause kohaselt algusest peale kehtetu. TsÜS § 90 lg 2 kohaselt tuleb tühistatud tehingu järgi saadu tagastada vastavalt alusetu rikastumise sätetele, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Alusetu rikastumise sätete rakendamise vajalikkus tuleneb rikutud normi kaitse-eesmärgist. Näiteks olukordades kus piiratud teovõimega isiku tahteavaldus on tehtud ilma seadusliku esindaja nõusolekuta või kui seaduslik esindaja seda hiljem heaks ei kiida.¹⁹³ Kui tehing on tehtud vastuolus PKS § 180 lg 1 p 1 keelu rikkumise tõttu, ei ole see automaatselt tühine, vaid eeldab PKS § 180 lg 2 ja TsÜS § 131 kohaselt tehingu tühistamist tehingu poole poolt.¹⁹⁴

Seega saab kokkuvõtvalt öelda, et Eesti perekonnaseadus annab lapsele õiguse nõuda vanematelt kahju hüvitamist, kui nad on kahjustanud lapse varalist heaolu, näiteks kui vara või sellest saadud tulusid ei ole kasutatud eesmärgipäraselt. Lähtuvalt teise peatüki järeldustele saab öelda, et olenemata mõningatest vastuolulistest lahenditest on kohtupraktika ühetaoline määramaks rahaliste vahendite kasutamist ülalpidamiskuludeks. Kohtupraktika ühtlustatus võimaldab ette näha ka võimaliku lapse nõudeõigust ning nõude ulatust.

¹⁹³ TlnRnk, 10.6.2022, 2-20-10476/98, pp 17.3. ja 17.4.

¹⁹⁴ TlnRnk, 25.10.2018, 2-16-18208, pp 34.

KOKKUVÕTE

Selle magistritöö esimese eesmärgi raames otsiti vastust küsimusele, kuidas määratlevad kohtud PKS § 130-s sätestatud ülalpidamiskulude mõistet ning PKS § 186-s sätestatud lapse ülalpidamist lapse varaliste vahendite arvelt. Sellele küsimusele vastamiseks uuris autor kohtulahendeid, keskendudes tehingutele, mille sooritamiseks peab alaealise seaduslik esindaja saama kohtult loa. Töö keskendus eelkõige PKS § 130 käsitletud ülalpidamiskulude ja PKS § 186 määratluse analüüsile kohtupraktikas, uurides lahendeid, kus lapsevanem taotles kohtult luba kasutada tehingust saadud tulu lapse ülalpidamiseks.

Kuigi seaduses pole täpseid juhiseid otsustamiseks, on kohtupraktika ülalpidamiskulude mõiste tõlgendamisel suures osas siiski välja kujunenud ning jõudis töö autor järgmiste tulemusteni:

- a) Üldiselt: Kohtupraktikat analüüsides võib tuua välja, et perekonnaseaduse vastuvõtmisele järgneva viie aasta jooksul olid kohtu lahendada asjad, mis hõlmasid pigem kogumispension-, arveldus- ja hoiukontode jääke, mis olid lapsed saanud pärandina ning summad ei olnud suured. Lähtuvalt sellest on kohtud lubanud kasutada neid rahalisi vahendeid laste ülalpidamiseks, samuti on lubatud nende summade kandmine lapsevanema, mitte lapse kontole. Mida hilisemaks/nüüdisemaks kohtulahendid seda enam hõlmavad kohtu loal tehingute tegemised kinnisvara, ettevõtte osakuid, väärtpaberikontosid. PKS § 132 lg 1 järgi võib küll lapse varalt saadavat kasu pärast varal lasuvate kohustuste täitmist ja valitsemiskulude katmist kasutada ka lapse ülalpidamiseks, kuid viidatud sättest ei tulene, et lapse vara võõrandamisest saadava raha arvel seda teha võiks. Lapsele kuuluva vara võõrandamine tema ülalpidamiseks vajalike vahendite saamiseks üldjuhul ei ole lubatud kuna see kahjustab tema varalist seisukorda.
- b) Lapse elustandard: Olenemata eeltoodust, kui ohus on senise elustandardi jätkumine, lapsevanem on raskes majanduslikus olukorras, siis on kohtud lubanud tehingu tegemist ning sealt saadud rahalisi vahendeid on lubatud kasutada ülalpidamiseks.
- c) Kui soovitakse elustandardi parendamist või kui vanemal endal on rahalisi vahendeid jätkamaks senist elustandardit, siis olenemata põhjendustest, kohus seda ei luba. Milliste standardite kohaselt tuleb ülalpidamiskulusid ette näidata sõltub konkreetse pere elustiilist ja harjumustest.
- d) Põhjendatus ülalpidamiskuludeks: Kui avalduses on taotletud rahalisi vahendeid kasutada ilma põhjendamata ülalpidamiskuludeks, siis kohus ei ole andnud luba.

- e) Kohaliku omavalitsuse arvamus: Kuigi 2010 aastal läbi viidud perekonnaseaduse reformiga muudeti eestkostetasutuse (kohalik omavalitsus) funktsiooni nõusoleku andmise protseduuril, siis analüüsi kohaselt lähtub kohus otsuse tegemisel väga suures osas kohaliku omavalitsuse soovitudele ja arvamustele. Punkt 1 välja toodud põhimõtete otsuse tegemise aluseks on kohaliku omavalitsuse arvamus. Kohaliku omavalitsuse arvamusel on suurem kaal kui lastele määratud esindajal.

Uurimustöö teine eesmärk oli leida vastus küsimusele „kas seaduses sätestatud võimalus määrata lapsevanemale aruandluskohustus saadud rahaliste vahendite kohta on kohtu poolt pigem lapsevanemale määratav kohustus või mitte“. Töö teise eesmärgi osas jõudis töö autor järgmiste tulemusteni:

- a) Kohtud on seoses aruandluskohustusega ning vara valitsemisega seotud nimekirja esitamise asjas leidnud, et õige on lähtuda eeldusest, et lapsevanem lähtub oma lapse parimatest huvidest.
- b) Antud põhimõte on läbiv kõikides kohtuasjades. Aruandluskohustust määratase tehingust tulenevate rahaliste vahendite kasutamise puhul üksikutel juhtudel.

Kolmandaks eesmärgiks oli leida vastus küsimusele, millised on täisealise lapse võimalused esitada nõudeid oma vanema vastu, kui lapsevanem ei ole majandanud lapse varadega heaperemehelikult või ei ole kasutanud vastavalt seaduse sätetele või kohtumäärusele. Ning leida vastust ka küsimusele, kas ja millises ulatuses lapsevanem vastutab lapse varade kasutamise eest.

Eesti perekonnaseaduse järgi peavad vanemad haldama lapse vara heaperemehelikult, järgides oma asjades rakendatava hoolsuse põhimõtet. See tähendab, et vanemate vastutus lapse vara väärkasutamise või vähenemise eest piirdub juhtudega, kus nad ei järgi samasugust hoolsust mida nad oma varaga üles näitaksid. Töö kolmanda eesmärgi osas jõudis autor järgmiste tulemusteni:

- a) Vanemate vastutus lapse vara haldamisel: Eesti perekonnaseaduse järgi peavad vanemad haldama lapse vara heaperemehelikult, järgides oma asjades rakendatava hoolsuse põhimõtet. See tähendab, et vanemate vastutus lapse vara väärkasutamise või vähenemise eest piirdub juhtudega, kus nad ei järgi samasugust hoolsust, mida nad oma varaga üles näitaksid (PKS § 133 lg 1). Spetsiifiline süü vorm on oma asjades

rakendatava hoolsuse eest, mille kohaselt ei ole õige panna isikut vastutama rangemate kriteeriumite järgi, kui ta oleks oma asjades järginud. Ehk erinevate isikute vastutuse määra on erinev: hoolsam inimene vastutab rangemate kriteeriumite järgi. Antud asjaolu aga ei välista vastutust tahtluse ja raske hooletuse puhul.

- b) Tahtlus ja raske hooletus: Vanemad vastutavad lapse vara kahjustamise või väärkasutamise eest ainult tahtluse või raske hooletuse korral. Raske hooletus viitab olulisele hoolsuse puudumisele, mis ületab tavalise hoolsuse määra. Selleks võib olla näiteks olukord, kus vanemad haldavad lapse nimel olevat investeerimisportfelli. Portfelli haldamiseks on vanemad pöördunud investeerimisinõustaja poole, kes teeb soovitusi ja aitab otsustega. Vanemad otsustavad ignoreerida investeerimisinõustaja soovitusi ja teevad suure riskiga spekulatiivseid investeringuid väga kõikumatesse varaklassidesse, lootes kiirele tulu teenimisele. Nad ei järgi mitmekesistamise põhimõtteid ega pööra tähelepanu turuolukorra analüüsile. Selle tulemusena investeerimisportfell kaotab märkimisväärselt väärtust, kui turg langeb.
- c) Aruandekohustus ja aruandluse ulatus: PKS § 141 sätestab vanema hooldusõiguse lõppemisel vara välja andmise kohustuse ning vara valitsemise aruande esitamise vastava nõude esitamisel. Vanemad vastutavad lapse varalt saadava kasu eest ainult siis, kui on alust arvata, et nad on neid tulusid väärkasutanud.
- d) PKS § 132 lg 2 kohaselt võivad vanemad ka lapse varalt saadavat kasu kui seda ei ole vaja lõike 1 kohaseks kasutamiseks, kasutada enda ja lapse alaealiste vallaliste õdede ja vendade ülalpidamiseks, kui puuduvad muud asjakohased vahendid nimetatud isikute ülalpidamiseks katmiseks. Kasutamise lubatavus tähendab nende välistamist hilisemast võimalikust aruandluskohustusest või võimaliku nõude ulatusest.
- e) Nõudeõiguse ulatus ja tõendamiskohustus: Lapsel lasub tõendamiskohustus väärkasutuse kohta. Samuti peab ta tõendama, et vara omandamine toimus tema vahenditega surrogatsiooni korras.
- f) Lapse piiratud teovõime: Vastavalt PKS § 180 lõikele 2, tuleb juhtumit, kus vanem sooritab lapse nimel teo, mis läheb vastuollu § 180 lõikes 1 sätestatud keeluga, pidada mitte esindusõiguse puudumiseks või selle ületamiseks (TsÜS § 129 alusel kehtetuks), vaid esindaja ja esindatava vahelisest õigussuhtest tuleneva kohustuse rikkumiseks esindatava suhtes (võimaldab tehingu tühistada TsÜS § 131 alusel).
- g) Tühine tehing: Kui vanemad on omandanud midagi lapse arvelt ilma õigusliku aluseta, tekib alusetu rikastumise nõue, mille eesmärk on sellise soorituse tagastamine. Tühine tehing ei too kaasa õiguslikke tagajärgi, mis tähendab, et sellega ei kaasne algselt eesmärgistatud õigusi ja kohustusi, kuigi võivad esineda muud tagajärjed. Tühise

tehingu täitmist ei ole võimalik nõuda, kuid kui tühise tehingu alusel on midagi üle antud, tuleb see tagastada vastavalt alusetu rikastumise regulatsioonidele.

- h) Tühistatav tehing: See hõlmab olukordi, kus vanemad on kasutanud lapse vara enda kasuks teadlikult ja esindusõiguse puudumisel. Juhul kui tehingu teine pool oli teadlik või oleks pidanud olema teadlik, et lapsevanem ületab oma esindusõigust, saab laps nõuda tehingu tühistamist ja varade tagastamist vastavalt alusetu rikastumise regulatsioonidele. Eriti oluline on see TsÜS § 131 kontekstis, kus tehingu tühistamine sõltub sellest, kas teine pool teadis või oleks pidanud teadma esindaja kohustuste rikkumisest. Sisesuhtest tuleneva kohustuse rikkumine ei too alati kaasa esindaja tehtud tehingu tühisust TsÜS § 131 lg 2 sätestatud juhtudel. Juhul, kui tehing ei ole tühistatav saab sisesuhtest tuleneva kohustuste rikkumisel laps kasutada lapsevanema vastu kahju hüvitamist VÕS § 115 alusel
- i) Nõude aegumine: Perekonnaõigusest tulenevad nõuded aeguvad üldjuhul 30 aasta jooksul nõude tekkimisest. Lapse ja vanemate vaheliste nõuete aegumine on peatatud kuni lapse täisealiseks saamiseni.

Kokkuvõttes hõlmavad lapse võimalikud nõudeõigused vanema vastu nii varalise kahju hüvitamist, alusetu rikastumise tagasinõudmist kui ka erinevate süüvormide (tahtlus, raske hooletus) alusel vastutusele võtmist. Lapse ja vanema vahelistes nõuetes tuleb arvestada nii konkreetseid seadusest tulenevaid sätteid kui ka üldisi tsiviilõiguslikke põhimõtteid.

SUMMARY

MAINTENANCE COSTS FROM THE CHILD'S RESOURCES

More than any other area of private law, family law is connected to the moral and ethical norms prevailing in society at the moment and depends on the development of society. The structure and functions of the family are constantly changing. Estonian family law has been repeatedly reformed in recent decades. Before 2002, when a new family law was adopted, which changed the regulation of child custody and issues related to property, there was no clear regulation in the Estonian legal space regarding the management of a child's assets. Since the amendments to the law in 2010, there has been a significant consideration of the dynamics of property rights and the exercise of parental rights in relation to a child's assets.

A child's assets can be utilized for their maintenance according to the restrictions set forth in section 132, subsection 1 of the Family Law Act (PKS) - after fulfilling the obligations that have become due on the property and covering the costs of regular management, the remaining income can be used for the child's maintenance. Additionally, the law establishes a maintenance obligation arising from kinship towards a minor child. The Supreme Court has previously clarified that, according to section 132, subsection 1 of the PKS, the fruits of an item belonging to a child, but not the compensation replacing the item, can generally be used for the child's maintenance, in addition to fulfilling the parental maintenance obligation. The analysis of court practice shows that there are also exceptions in the application of the provisions of this law. Generally, alienating property owned by the child to secure funds for their maintenance is not in the child's best interests as it harms their financial situation. Despite the above, courts have allowed transactions and the use of the resulting funds for maintenance in situations where the child's existing standard of living is at risk and the parent is in a difficult economic situation. Attempts to improve the standard of living or when a parent has the financial means to continue the current standard of living are generally not permitted by the court, regardless of the reasons provided. This also means that if the parent seeks to use funds for maintenance expenses without proper justification, the court has not granted permission. The 2010 family law reform changed the role of the guardianship authority (local government) in the consent-giving procedure, transferring the decision-making authority from the local government to the court.. Nevertheless the court heavily relies on the recommendations and opinions of the local

government when making decisions. The opinion of the local government holds more weight than that of the representatives appointed for the children.

The Family Law Act allows courts to impose a reporting obligation for post-monitoring purposes, further ensuring that financial resources are utilized in the interests of the children. The option to assign a report also serves more subtle objectives - it aims to increase the sense of responsibility when managing the ward's assets and simultaneously signals to guardians that the court has the means to oversee their actions.

The second aim of the thesis was to answer the question of whether or not the statutory option of imposing a reporting obligation on the parent in respect of the funds received is a duty imposed by the court on the parent. The analysis of court rulings showed that in relation to reporting obligations and the submission of a list of assets to be managed, the courts have held that it is correct to start from the presumption that the parent has the best interests of his or her child at heart. And this principle runs through all the cases. The obligation to report when authorising a specific transaction in individual cases.

The Estonian Family Law Act regulates the rights and obligations of the child, including the parents' obligations in the maintenance and management of the child's property. The area of family law is closely linked to other branches of private law, which means that family relationships may be governed not only by family law but also by other private law rules. This means that legal relations between persons who are linked to each other either by a family relationship or by a legal bond arising from the Family Law Act may be governed by other rules of private law in addition to, or instead of. In such a case, account must be taken of both the specificities of family law and the unique nature of family relationships. The third objective was to find an answer to the question of the possibilities for an adult child to bring a claim against his or her parent if the parent has not managed the child's assets prudently or has not used them in accordance with the law or a court order. And also to find an answer to the question whether and to what extent the parent is liable for the use of the child's assets.

The norm of responsibility is laid down in Family Law Act § 133(1), which requires parents, in exercising their right to the child's property, to show the same care as they normally exercise in their own affairs. Under this provision, a child has a right of action against his or her parents if the parents have caused the damage. Estonian Family Law mandates parents manage their child's property with the diligence of a good manager, ensuring their actions don't fall below

the care they would apply to their own property. This limits liability to cases of lesser care than they would afford their own assets. Liability for damaging or misusing the child's property arises only in cases of intentional acts or gross negligence.

Upon the end of parental custody, parents must return the property and provide a management report if requested. Parents are accountable for the income from the child's property only if misused. Income from the child's property may be used for the maintenance of the child and their minor siblings if no other means are available, which exempts parents from future reporting or claims related to this use. The child must prove misuse or demonstrate that purchases were made with their assets, implicating the principle of surrogation.

Actions by a parent that contradict the prohibition in the Family Law, leading to transactions in the child's name, are considered breaches of duty within the representative-represented relationship, allowing for annulment of the transaction. If parents gain from the child's property without legal grounds, it triggers a claim for unjust enrichment, necessitating the return of the benefit. A child can seek compensation for the violation of their property or rights, particularly in cases where the parents used the child's property for personal gain without authority. Family law claims generally expire after 30 years from their inception, but the expiration is halted until the child reaches adulthood.

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus

1. Boele-Woelki, Katharina, Braat, Bente, Curry-Sumner, Ian (eds) European Family law in action Volume III: Parental Responsibilities. Antwerp-Oxford.Intersentia 2005. Kättesaadav veebis: https://assets.budh.nl/open_access/fenr/boeken/european_family_law_in_action.pdf (10.10.2023)
2. Commission on European Family Law. Principles of European family law regarding parental responsibilities. Kättesaadav veebis: <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/Principles-PR-English.pdf>
3. Dethloff, Nina, Martiny, Dieter. National Report. Parental Responsibilities-Germany. Kättesaadav veebis: <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/Germany-Parental-Responsibilities.pdf> (23.10.2023)
4. Eesti elanike finantskirjaoskuse ehk rahatarkuse uuring 2023. Rahandusministeerium. Juuni 2023. 05.12.2023 <https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/rahatarkus/rahatarkuse-uuringud#eesti-elanike-finant>
5. Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne.
6. Esimese ja teise astme kohtute menetlusstatistika koondandmed 2021, 2022, Kättesaadav veebis: <https://www.kohus.ee/dokumendid-ja-vormid/kohtute-menetlusstatistika> (30.09.2023)
7. Fullerton-Joireman, Sandra. Protecting future rights for future citizens: children's property rights in fragile environments. Oxford Development Studies, 2018, VOL. 46, NO. 4, lk 470-482. Kättesaadav veebis: <https://scholarship.richmond.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1214&context=polisci-faculty-publications> (21.10.2023)
8. Grauberg, Annika. Kohtu nõusolekul alaealise nimel tehtavast tehingust saadavate rahaliste vahendite kasutamise kontrollitavus. Juhendaja: Evelin Pärn-Lee, MA, Kaasjuhendaja: Piret Möistlik, MA Magistritöö, Tallina Tehnikaülikool, 2019. <https://digikogu.taltech.ee/et/Download/f025731c-0f40-484e-a41e-6909372b2eb3> (21.10.2023)
9. Hau,W. Poseck, R. BeckOK BGB , 67 Edition, Stand 01.08.2023. C.H.BECK München 2023 Kättesaadav veebis: <https://beck->

- online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fkomm%2Fbeckokbgb_67%2Fcont%2Fbeckokbgb.htm (02.11.2023)
10. Heiß, Thomas, A. Ansprüche aus dem Eltern-Kind-Verhältnis und aus dem Umgangsrecht. Familie Partnerschaft Recht, 2011, Heft 3. seite 65-120.
 11. Kark, Kadi. Piiratud teovimega täisealise isiku huvide eestkoste seadmisel Eesti kohtupraktikas. Juhendaja Olm,A. Magistritöö, Tallinn 2013. <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/8e0eeb1d-925e-413c-bc08-6d1a65439258/content> (21.10.2023)
 12. Kõve, Villu, Järvekülg, Inga, Ots, Jaanus, Torga, Maarja (koost) Tsviilkohtumeteluseadustik III. Kommenteeritud väljaanne. Juura: 2018. Veebiväljaanne juuraveeb.ee
 13. Laste igused. Lastekaitse Liit: Tallinn, 2005. <https://www.digar.ee/arhiiv/et/download/21928> (31.10.2023)
 14. Luhamaa, Katre. Universal Human Rights in National Contexts: Application of International Rights of the Child in Estonia, Finland and Russia. Doktoritöö, Tartu likool, 2015.
 15. Lüderitz, Alexander. Perekonnaigus. Juura: Tallinn, 2005.
 16. McCall-Smith, Kasey. To Incorporate the CRC or not-is this really the question? University of Edinburgh, Research paper series No 2018/29. Kättesaadav veebis: https://www.pure.ed.ac.uk/ws/portalfiles/portal/70386165/Final_for_SSRN_To_incorporate_the_CRC_or_not_15_August_2018.pdf (22.10.2023)
 17. Mikk, Tiina. Pärimisõigus 2., täiendatud trkk. Sisekaitseakadeemia: Tallinn, 2012.
 18. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetsbuch, Band 10, Familienrecht 10 § 1589-1921, 8. Auflage 2020. Kättesaadav veebis: https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fkomm%2Fmuekobgb_8_band10%2Fcont%2Fmuekobgb.10.htm (30.11.2023)
 19. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetsbuch. Band 10, Familelenrecht II § 1589- 1921, 9. Auflage 2024 https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FMueKoBGB_9_Band10%2Fcont%2FMueKoBGB%2E10%2Ehtm (31.01.2024)
 20. Narits, Raul. iguse entsklopeedia. 2. tr. Tallinn: Juura, 2007.
 21. Perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri 543 SE , Vastu võetud 01.07.2010, Kättesaadav veebis <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b08d579a-6ae6-7288-be34-fcfd72f84e0/perekonnaseadus> (20.10.2023)

22. Perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri 55 SE, 28.05.2007.
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/982033c7-c2e1-2ce6-0479-ef2bf925488b/perekonnaseadus> (25.04.2024)
23. Perekonnaseaduse eelnõu sotsiaalsete mõjude analüüsi aruanne. Tartu 2008.
Kättesaadav veebis: https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2014/11/Perekonnaseaduse_eeln-u_sotsiaalsete_m-juude_analysi_aruanne.pdf (01.11.2023)
24. Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 474 SE, 21.10.2021, veebis: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b9d354cb-49c8-41a6-bf57-90f57aa37c74/Perekonnaseaduse%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus> (31.10.2023)
25. Pärnamägi, Illimar. Saksa mõju Eesti õiguses. Õiguskeel 1/2014. Kättesaadav veebis: <https://www.just.ee/media/259/download> (27.10.2023)
26. Soots, I. Kohtu selgitamiskohustus hagimenetluses. Juridica V/2011.
27. UN Treaty Body Database , Ratification Status for CRC - Convention on the Rights of the Child, veebis: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?Treaty=CRC&Lang=en (12.12.2023)
28. Uusen-Nacke, Triin Ülalpidamisnõue kohtuveskis Kas ja mis ulatuses rakendub alaealise lapse ülalpidamisasjades uurimisprintsiipt? Juridica 6/2023 lk 489-500.
29. Uusen-Nacke, Triin. Göttig, Triin. Perekonnaõiguse seosed teiste tsiviilõiguse valdkondadega. – Juridica 2010/2, lk 86–101.
30. Varul, Paul; Kull, Irene; Kõve, Villu; Käerdi, Martin; Saare, Kalev; Sein, Karin (koost.) Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura 2023. Veebiväljaanne juuraveeb.ee
31. Varul, Paul; Kull, Irene; Kõve, Villu; Käerdi, Martin; Sein, Karin (koost.) Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1–207). Kommenteeritud väljaanne. Juura 2006.. Veebiväljaanne juuraveeb.ee
32. Varul, Paul; Kull, Irene; Kõve, Villu; Käerdi, Martin; Sein, Karin (koost.) Võlaõigusseadus IV. 8.osa 40. ptk (§-d 703–1067).. Kommenteeritud väljaanne. Juura 2020. Veebiväljaanne juuraveeb.ee
33. Varul, Paul; Kull, Irene; Kõve, Villu; Käerdi, Martin; Puri, Tarvo, Asjaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne Juura 2014. Veebiväljaanne juuraveeb.ee

34. Värvi, Age. Kulutuste kondiktsioon: teise isiku esemele tehtud kulutuste hüvitamine alusetu rikastumise õiguses. Juhendaja: dr. iur. dots. Martin Käerdi. Doktoritöö, Tartu Ülikool, 2013. Kättesaadav veebis: <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/7d7eb1a2-cb22-4065-80c3-1239a31c030a/content>

Kasutatud õigusaktid ja eelnõud

35. Eesti Vabariigi põhiseadus, RT I, 15.05.2015, 2.
36. Eesti Vabariigi pensioniseadus, RT 1991, 12, 169.
37. Perekonnaseadus, RT I 1994, 75, 1326; RT I, 27.06.2012, 12; RT I, 11.01.2023, 12; RT I, 06.07.2023, 7
38. Lapse õiguste konventsioon, RT II 1996, 16, 56.
39. Tsiviilkohtumenetluse seadustik, RT I, 11.03.2023, 33; RT I, 22.03.2024, 7.
40. Tsiviilseadustiku üldosa seadus, RT I, 20.06.2022, 33.
41. Lastekaitse seadus, RT I, 06.01.2023, 15.
42. Riiklike peretoetuste seadus, RT I, 30.06.2015, 32.
43. Pärimisseadus, RT I, 06.07.2023, 67.
44. Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri Dokumendi number: 13-0802/07Toimik: 13-0802 -14.11.2013 <https://eelvoud.valitsus.ee/main#21has2uT> (10.11.2023)
45. Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu. Kooskõlastamise ja avaliku konsultatsiooni käigus esitatud märkused ja ettepanekud. 14.11.2013. <https://eelvoud.valitsus.ee/main#21has2uT> (10.11.2023)
46. Seletuskiri lastekaitse seaduse eelnõu juurde. Kättesaadav veebis: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/Lapse_oigused_ja_headolu/seletuskiri.pdf (20.10.2023)

Välismaa õigusaktid

47. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) BGB Ausfertigungsdatum: 18.08.1896. Neugefasst durch Bek. v. 2.1.2002 I 42, 2909; 2003, 738; zuletzt geändert durch Art. 34 Abs. 3 G v. 22.12.2023 I Nr. 411 Kättesaadav veebis: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/index.html>

Kasutatud kohtupraktika

Riigikohtu lahendid

48. RKTkm, 07.04.2021, 2-20-12596.
49. RKTkm, 22.11.2017, 2-16-5794.
50. RKTkm, 30.04.2019, 2-18-3628.
51. RKTko, 19.04.2017, 3-2-1-15-17.
52. RKTko 19.12.2012, 3-2-1-165-12.
53. RKTko 21.12.2004, 3-2-1-145-04.
54. RKTko 7.12.2011, 3-2-1-123-11.
55. RKTkm, 17.11.2015, 3-2-1-127-15.
56. RKTkm, 14.11.2012, 3-2-1-121-12.
57. RKTkm. 19.10.2015, 3-2-1-119-15.
58. RKTko 05.06.2012, 3-2-1-68-12.
59. RKTko 25.04.2018, 2-16-100215/85.
60. RKTkm, 16.09.2015, 3-2-1-78-15.

Ringkonnakohtute lahendid

61. TlnRnK 18.12.2019, 2-19-1609/18.
62. TlnRnK, 23.05.2018, 2-18-1006/22.
63. TlnRnk, 25.10.2018, 2-16-18208.
64. TlnRnk, 10.6.2022, 2-20-10476/98.
65. TlnRnKm 31.10.2016, 2-16-6247/19.
66. TlnRnKm, 16.04.2014, 2-14-2478/14.
67. TrtRnK, 15.12.2022, 2-22-10513/18.

Maakohtute lahendid

68. HMKm, 27.05.2011, 2-11-18021.
69. HMKm 30.05.2014, 2-14-52106/4.
70. HMKm 13.03.2017, 2-17-1697/6.
71. HMKm 13.10.2016, 2-16-14821/6.

72. HMKm 19.08.2016, 2-16-8642/8.
73. HMKm, 03.03.2017, 2-17-1954/7.
74. HMKm, 04.06.2018, 2-18-1936/9.
75. HMKm, 06.07.2016, 2-16-8465/6.
76. HMKm, 07.09.2015. 2-15-3854/25.
77. HMKm, 09.01.2015, 2-14-60661/10
78. HMKm, 10.09.2013, 2-13-35330/7.
79. HMKm, 12.02.2015, 2-14-63097/7.
80. HMKm, 12.04.2016, 2-16-2771/7.
81. HMKm, 14.12.2016 2-16-17279/7.
82. HMKm, 15.05.2018, 2-18-4375/9.
83. HMKm, 17.04.2014, 2-14-50534/10.
84. HMKm, 17.04.2014, 2-14-50534/10.
85. HMKm, 17.09.2018, 2-18-1006/39.
86. HMKm, 18.10.2013, 2-13-6730/8.
87. HMKm, 19.12.2017, 2-17-17587/6.
88. HMKm, 19.12.2018, 2-18-7599/36.
89. HMKm, 21.02.2020, 2-20-1019/4.
90. HMKm, 21.02.2020, 2-20-1019/4.
91. HMKm, 22.01.2014, 2-13-52083/10.
92. HMKm, 22.09.2017, 2-17-10738/12.
93. HMKm, 23.02.2017, 2-17-1915/8.
94. HMKm, 24.04.2015, 2-15-4245/5.
95. HMKm, 28.03.2014, 2-13-18572/50.
96. HMKm, 28.03.2017, 2-17-2929/9.
97. HMKm, 28.03.2018, 2-17-16790/26
98. HMKm, 31.03.2015, 2-15-3410/5.
99. HMKm, 28.09.2017, 2-17-8464/11.
100. HMKm, 11.11.2015, 2-15-14034/7.
101. HMKm, 28.06.2017, 2-17-1318/15.
102. TMKm, 22.01.2014, 2-13-52083/10.
103. TMKm, 13.10.2016, 2-16-14821/6.
104. TMKm, 22.01.2014, 2-13-52083/10.
105. TMKm, 27.04.2017, 2-14-21794.
106. HMKm, 29.05.2017, 2-17-1543/9.

107. HMKm, 04.04.2016, 2-15-19218/12.
108. HMKm, 15.03.2016, 2-15-19595/11.
109. HMKm, 2-14-62550/4.

Välisriigi kohtulahendid

110. LG Kassel, Urteil vom 16.05.2002 – 8 O 1391/97 (<https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fents%2Fdgi2%2F2002%2Fcont%2Fbeckrs.2002.05056.htm&anchor=Y-300-Z-FAMRZ-B-2003-S-626&readableType=1>)
111. MittBayNot 2015, 54. OLG Koblenz, Beschluss vom 26.11.2013, 11 UF 451/13. <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fzeits%2Fmittbaynot%2F2015%2Fcont%2Fmittbaynot.2015.54.1.htm&anchor=Y-300-Z-MITTBAYNOT-B-2015-S-54&readableType=2&VorgaengerDokumentStreffer3=Urteil%20vom%2010.01.2014%20-%201%20U%2056%2F13%20mAnm%20Weidlich&VorgaengerDokumentFullname=bibdata%2Fzeits%2Fmittbaynot%2F2015%2Fcont%2Fmittbaynot.2015.52.1.htm#S> (31.01.2024)
112. OLG Frankfurt a. M., Beschluss vom 28.5.2015 – 5 UF 53/15 (<https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fzeits%2Fnjw-rr%2F2015%2Fcont%2Fnjw-rr.2015.1027.1.htm&readable=3&readableBcid=y-300-z-famrz-b-2016-s-145>)
113. OLG Köln, Urteil vom 23.10.1996 - 2 U 20/96 ([NJW-RR 1997, 1436 - beck-online](https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fents%2Fdgi2%2F2002%2Fcont%2Fbeckrs.2002.05056.htm&anchor=Y-200-GE-LGKASSEL-AZ-8O139197-D-2002-05-16))
114. LG Kassel Urt. v. 16.5.2002 – 8 O 1391/97, BeckRS 2002, 5056. (<https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fents%2Fdgi2%2F2002%2Fcont%2Fbeckrs.2002.05056.htm&anchor=Y-200-GE-LGKASSEL-AZ-8O139197-D-2002-05-16>).
115. OLG Koblenz, Beschluss vom 26.11.2013 - 11 UF 451/13. <https://openjur.de/u/2215566.html>